

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE BEWIJSWAARDE VAN HET PROCES-VERBAAL BETREFFENDE DE VASTSTELLING VAN MISDRIJVEN

Rede van de advocaat-generaal D. HOLSTERS, uitgesproken door de advocaat-generaal L. VERVLIET, op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen op 1 september 1980 (slot)

95. Processen-verbaal opgemaakt door wachters van bossen van bijzondere personen leveren bewijs zolang het tegendeel niet bewezen is (art. 180 Bosw.). Zij leveren nooit bewijs op tot inschrijving van valsheid.

96. De regels van het Boswetboek inzake bijzondere wettelijke bewijswaarde betreffen alleen de wanbedrijven en overtredingen in boszaken (aantasting van boscijndommen).

De noodzakelijk restrictieve interpretatie van de uitzonderingsregels (bijzondere bewijswaarde) doet de mening van Orban²¹⁴ inzake de toepasselijkheid van die bijzondere bewijswaarde op de processen-verbaal die worden opgesteld door boswachters in veldaanleggenheden afwijzen.

Feiten van slagen, weerspanning, smaad, enz. vormen gemeenrechtelijke misdrijven waarvan de vaststellingen geen wettelijke bewijswaarde hebben. De desbetreffende vaststellingen in processen-verbaal gelden slechts als eenvoudige inlichtingen.

97. Het Boswetboek van 19 december 1854 werd grotendeels overtrokken van de Code forestier français van 31 juli 1827, die op zijn beurt stelde op de vroegere Franse wetgeving.

Het systeem van de aan de processen-verbaal toegekende wettelijke bewijswaarde leverde reeds kritiek op tijdens de bespreking in de Conseil d'Etat op 28 fructidor an XII (15 september 1804) van het ontwerp van «Code criminel»²¹⁵, waar M. Oudart zich, in de discussie van het artikel dat later artikel 154 Sv. zou worden, mengde in de volgende bewoordingen: «... il conviendrait également de changer les dispositions relatives aux gardes forestiers. Les lois actuelles donnent à leurs procès-verbaux foi en justice, si le

délit qu'ils constatent n'entraîne qu'une amende de cent francs et au-dessous : au-delà ils n'ont plus la même force. En conséquence, on a vu juger affirmativement et négativement sur les procès-verbaux du même garde ; et il suffit de commettre un délit plus grand pour échapper à l'effet de l'acte qui le constate.»

De discussie kende toen geen voortgang omdat Deferron zei dat die bepalingen vreemd waren aan de Code criminel.

98. In het Boswetboek van 1854 werd, t.o.v. de modelstaande Franse wetgeving, de wettelijke bewijswaarde van de processen-verbaal sterk ingeperkt. Het beginsel van de bewijswaarde tot inschrijving van valsheid werd slechts aanvaard na ernstige en lange discussies²¹⁶.

99. De bewijswaarde van de processen-verbaal opgesteld door de voorzitter van een gerecht betreffende een zittingsmisdrijf (voor deze uiteenzetting beschouwd in enge zin : door de wet strafbaar gestelde feiten) wordt betwist. Op grond van de regel dat de bewijswaarde tot inschrijving van valsheid slechts aan een proces-verbaal is gehecht wanneer een wettelijke bepaling uitdrukkelijk die bijzondere bewijswaarde aan een proces-verbaal toekent (zie nr. 74) zou, o.m. met Garraud en Le Poittevin²¹⁷ moeten be-

²¹⁶ *Pand.belges*, vº «Bois et forêts», nr. 1174 met noot.

²¹⁷ GARRAUD, *Traité*, II, p. 172, nr. 437; LE POITTEVIN, *Code*, p. 603, nr. 448: «... il suffit de remarquer qu'en principe un procès-verbal ne peut faire foi que jusqu'à preuve contraire à moins qu'un texte dérogeant à cette règle ne déclare expressément qu'il fera foi jusqu'à inscription de faux. Or, il n'existe aucune disposition légale qui accorde cette autorité exceptionnelle aux procès-verbaux dressés en vertu de l'article 181...»; LE POITTEVIN, *Dictionnaire*, p. 621, nr. 48. Garraud en Le Poittevin maken ten onrechte niet het

²¹⁴ ORBAN, *Commentaire du Code rural belge*, p. 319, nr. 628.

²¹⁵ LOCRIÉ, t. 13, p. 90, nr. 13.

sloten worden dat, bij afwezigheid van uitdrukkelijke wetsbepaling, aan de desbetreffende processen-verbaal geen bewijswaarde tot inschrijving van valsheid kan worden toegekend.

Ik meen mij te kunnen aansluiten bij de mening²¹⁸ dat de kwestieuze processen-verbaal betreffende een zittingsmisdrif, wat de materiële zintuiglijke waarnemingen van de voorzitter betreft, bewijswaarde tot inschrijving van valsheid hebben, met toepassing van het beginsel dat de (regelmatige) akten van de rechter authentieke akten met volle bewijskracht (bewijswaarde) zijn.

Het proces-verbaal waarvan sprake is een bijzonder proces-verbaal, dat te onderscheiden is van het proces-verbaal van de zitting waarop het zittingsmisdrif werd gepleegd²¹⁹.

Wanneer, in de gevallen waar dit mogelijk is, het misdrif onmiddellijk wordt beslecht, is de opstelling van een bijzonder proces-verbaal niet vereist. De door artikel 181 Sv. voorgeschreven opstelling door de voorzitter van een proces-verbaal is niet op straf van nietigheid noodzakelijk mits de misdrijfgeiten worden vastgesteld in de motivering van het straffend vonnis of arrest²²⁰.

De opstelling ervan zal evenwel — vooral rekening houdend met de bewijswaarde van de vaststellingen — zeer nuttig zijn met het oog op een eventuele behandeling in hoger beroep en om het toezicht van het Hof van Cassatie mogelijk te maken.

100. In de gevallen waarin het zittingsmisdrif onmiddellijk (zonder verwijl) kan bestraft worden, heeft de rechtbank in feite de keuze tussen de onmiddellijke berechting en de gewone rechtspleging (door het naar gemeen recht bevoegd gerecht). In dit laatste geval kan de voorzitter er zich toe beperken van de feiten proces-verbaal op te stellen²²¹.

Wanneer om welke reden ook (bv. noodzaak van aanvullende informatie buiten de zitting) de rechtbank zich ervan onthoudt het feit onmiddellijk (alleszins vóór de behandeling van een andere zaak) te bestraffen is de gemeenrechtelijke procedure toepasselijk²²².

101. De processen-verbaal die, ingevolge de bepalingen van artikel 509 Sv. worden opgesteld door de provinciegouverneurs, arrondissementscommissarissen, burgemeesters en schepenen, hebben geen authentiek karakter en genieten niet de bijzondere wettelijke bewijswaarde tot inschrijving van valsheid.

onderscheid tussen de processen-verbaal opgesteld door een officier van gerechtelijke politie en de regelmatige processen-verbaal opgesteld door een rechter. De door Le Poittevin gemaakte vergelijking wat de onderzoeksrechter betreft (p.v. in hoedanigheid van hoger officier van gerechtelijke politie) bewijst dit; zie in dit verband SCHUIND, *op.cit.*, II, p. 182.

²¹⁸ *Pand.Belges*, v° «Force probante des proc.verb. d'infractio», nr. 49, met vermelde rechtsleer.

²¹⁹ *Les Nouvelles, Proc.pén.*, II, vol. 2, nr. 149.

²²⁰ Vgl. BELTIENS, *op.cit.*, II, artt. 504-507, p. 358, nr. 10; *Pand.belges*, v° «Délit d'audience», nr. 111; Cass., 3 febr. 1868, *Pas.*, 1868, I, 260: «qu'il (le p.v.) n'a de raison d'être que là où il est nécessaire de conserver la mémoire du fait pour une action ultérieure».

²²¹ *R.P.D.B.*, v° «Délit d'audience», nr. 13; *Les Nouvelles, Proc.pén.*, II, vol. 2, «De délits contraires au respect dû aux autorités constituées (magistrats)», door J. CONSTANT, nrs. 175 en 279.

²²² *R.P.D.B.*, v° «Délit d'audience», nrs. 100 en 104; zie omzendbrief P.G. Gent van 9 febr. 1959, nr. 6; BRAAS, *op.cit.*, II, p. 998, nr. 1280.

101bis. De processen-verbaal die, met toepassing van de bepalingen van artikel 5 van het «décret sanitaire» van 18 juli 1831, vaststellen dat dieren en stoffelijke goederen een besmetting kunnen overbrengen en in het belang van de openbare gezondheid dienen te worden gedood en begraven (dieren) of vernietigd en verbrand (goederen), bewijzen tot inschrijving van valsheid de noodzakelijkheid van die maatregelen (noodzaak de besmette dieren of koopwaren onmiddellijk te doden en begraven, resp. vernietigen en verbranden).

102. Het woordgebruik in de wetgeving inzake douane en accijnzen wat de aan bepaalde processen-verbaal inzake douane en accijnzen toegekende wettelijke bewijswaarde betreft kon tot enige verwarring aanleiding geven, die o.m. wordt weergegeven in de *Pandectes*²²³: «L'article 239, L. 26 août 1822, en matière de douanes et accises, dispose que les procès-verbaux des employés feront foi en justice jusqu'à ce que la fausseté en soit prouvée. On²²⁴ a voulu trouver dans ces expressions une force probante exceptionnelle, plus intense que la foi jusqu'à preuve contraire. Pour nous, il n'en est rien. La terminologie de la loi ne fait que consacrer le principe que pour obtenir un acquittement, le prévenu doit démontrer, en termes de preuve contraire, que les faits constatés ne sont pas vrais.»

Het huidige artikel 272 van de algemene wet inzake douane en accijnzen (gevoegd bij het bij wet van 6 juli 1978 bekrachtigd K.B. van 18 juli 1977 houdende coördinatie van de algemene bepalingen inzake douane en accijnzen), dat, wat het ons aanbelangend probleem betreft, geen wijziging aan de bestaande teksten heeft gebracht, luidt:

«De processen-verbaal van de ambtenaren, wegens hun handelingen en ambtsverrichtingen, verdienen volle geloof in rechten, totdat de valsheid daarvan bewezen wordt. De onnauwkeurigheden, welke geen betrekking hebben op de feiten, maar alleen op de toepassing van de wet (vergissing omtrent de toepasselijke wetsbepalingen), zullen aan het proces-verbaal deszelfs kracht niet ontnemen, doch bij het exploit van dagvaarding moeten worden hersteld²²⁵. Slechts dan, wanneer het proces-verbaal door één ambtenaar is opgemaakt, zal het op zichzelf geen bewijs opleveren²²⁶.»

103. De woorden «toddan de valsheid daarvan bewezen wordt» sluiten een wettelijke bewijswaarde in «tot (volledig) bewijs van het tegendeel» en niet tot inschrijving van valsheid. De woorden «fausseté» en «valsheid» zijn als «onjuistheid» te lezen.

De voorgeschiedenis van de wet is indicatief in die zin.

De nodige verheldering vinden we in het commentaar dat Henri Ph. Adan in 1843 wijdde aan de algemene wet van 26 augustus 1822²²⁷: «En France les procès-verbaux font foi jusqu'à inscription de faux; quelques membres des états-généraux témoignèrent le désir qu'il en fût de même ici,

²²³ *Pand.belges*, v° «Force probante des p.v. d'infractio», nr. 59.

²²⁴ Raadpl. FAUSTIN-HÉLIE, *Traité*, II, p. 115, nr. 1673, en p. 152, nr. 1822.

²²⁵ Zie daaromtrent *Pand.belges*, v° «Douanes et accises», nr. 1651.

²²⁶ Cass., 2 jan. 1840, *Pas.*, 1840, I, 283.

²²⁷ HENRI PH. ADAN, *Loi générale du 26 août 1822*, 1843, art. 239, p. 239; zie ook MANGIN en FAUSTIN-HÉLIE, *Traité des procès-verbaux*, 1848, p. 174, noot bij nr. 232.

mais le gouvernement répondit que, tout en approuvant ce principe, il n'y avait pas moyen de le faire prévaloir, à cause de l'opposition qu'il rencontrerait. Si ces explications avaient été connues, jamais il n'y eût eu de discussion à ce sujet devant les tribunaux, et ce n'est pas sans étonnement, nous l'avouons, que nous avons appris qu'elles avaient été longtemps ignorées, même de l'administration supérieure hollandaise; c'est ainsi qu'en 1827 celle-ci se pourvut devant la cour de cassation à Bruxelles contre un jugement de Bruges, qui avait sainement interprété la loi; mais la cour suprême rejeta le pourvoi par un arrêt du 20 juin 1827 (Sanfourche-Laporte, 1828, p. 40...),^{227a} ainsi motivé: Attendu que l'article 239 de la loi générale, du 26 août 1822, admet la preuve de la fausseté des procès-verbaux ou rapports des employés, et ne limite pas cette preuve à l'inscription en faux; qu'ainsi il ne résulte pas de ces procès-verbaux une présomption légale, mais seulement une présomption de droit, d'où il suit que les dispositions des codes, relatives aux actions authentiques et que l'administration invoque, ne sauraient être applicables au procès-verbal dont s'agit.»

104. Rechtsleer en rechtspraak zijn gevestigd in dezelfde zin²²⁸.

105. Wat de regelmatigheid van de processen-verbaal inzake douane en accijnzen betreft (en de uitgestrektheid van de wettelijke bewijswaarde ervan) verwijs ik naar de voorgaande beschouwingen inzake processen-verbaal in het algemeen en naar de artikelen 267 t/m 272 van de algemene wet²²⁹.

106. In verband met de bepalingen van artikel 271 (vroeger artikel 238), die alleen toepasselijk zijn op de processen-verbaal opgesteld door de beambten van de administratie der douane en accijnzen²³⁰, zij vermeld dat de weigering van de verdachte het proces-verbaal te ondertekenen dit p.v. niet ongeldig maakt; het ondertekenen van het in zijn bijzijn opgesteld proces-verbaal is voor de verdachte een waarborg, waarvan hij mag afzien²³¹.

107. De bewoordingen van artikel 267 (voorheen 233) van de algemene wet: «... zullen deze akten (processen-verbaal) dadelijk, of zo spoedig mogelijk worden opge maakt», houdt geen wettelijke termijn in²³².

108. De samenlezing van de artikelen 4, 186, 267 en 272 van de algemene wet wijst m.i. uit dat de uitdrukking «ambtenaar» in artikel 272, in fine, een ambtenaar van de

(administratie van) douane en accijnzen betreft, zodat een proces-verbaal dat regelmatig werd opgesteld door meerdere bevoegde personen maar waarvan slechts één is aangesteld of van commissie voorzien vanwege de administratie der douane en accijnzen (art. 267) geen wettelijke bewijswaarde zal genieten («op zichzelf geen bewijs zal opleveren»)²³³.

Dit betekent dat een proces-verbaal houdende vaststelling van misdrijven, fraudes of overtredingen van de wet inzake douane en accijnzen (art. 267) m.i. alleen dan wettelijke bewijswaarde (tot bewijs van het tegendeel) zal hebben wanneer het door (minstens) twee ambtenaren van het bestuur van douane en accijnzen werd opgesteld. De aanduiding in het artikel 272 van de algemene wet dat het proces-verbaal, dat slechts door één ambtenaar is opge maakt op zichzelf geen bewijs zal opleveren, betekent dat een dergelijk proces-verbaal slechts zal gelden als inlichting.

De uitdrukking «dat het op zichzelf geen bewijs zal opleveren» en de vaststelling²³⁴ dat de processen-verbaal opgesteld door één enkel aangestelde van het bestuur der accijnzen slechts (volle) bewijswaarde hebben wanneer zij door andere verklaringen of bewijsmiddelen gestaafd worden, kan niet op een bijzondere wettelijke bewijswaarde van het proces-verbaal wijzen, aangezien die «wettelijke» bewijswaarde zou ontstaan uit de aanwezigheid van andere verklaringen of bewijsmiddelen, die aan de vrije beoordeling van de rechter onderworpen zouden zijn, wat dus zou betekenen dat de rechter door de vrije aanvaarding van aanvullende bewijsmiddelen een wettelijke bewijswaarde aan het proces-verbaal zou verlenen, wat uiteraard niet mogelijk is.

109. Bij dit alles mag niet uit het oog verloren worden dat voor de vervolging en bestraffing van een misdrijf inzake douane en accijnzen geen proces-verbaal is vereist (art. 267 Alg. Wet.: «Wanneer de misdrijven, fraudes of overtredingen van de wet worden geconstateerd bij processen-verbaal...»)²³⁵. Het misdrijf kan ook vastgesteld en bewezen worden door andere gemeenrechtelijke bewijsmiddelen²³⁶, ook in geval van nietigheid van het opgesteld proces-verbaal (zie supra: nietigheid p.v.).

110. Bovendien ontslaan noch de bevoegdheden die door de algemene wet aan de ambtenaren van het bestuur van douane en accijnzen worden verleend ten einde de misdrijven op te sporen en vast te stellen, noch de omstandigheid dat het initiatief tot de vervolging voor de rechtbanken aan voormeld bestuur toebehoort, de gerechtelijke politie van de verplichting, binnen de grenzen van haar eigen bevoegdheid, die misdrijven op te sporen, overeenkomstig artikel 8 Sv.²³⁷.

Op de in dit kader opgestelde processen-verbaal zijn de

^{227a} *Pas.*, 1827, I, 221, met noot.

²²⁸ *R.P.D.B.*, v^o «Douanes et accises», nr. 538; *Pand.belges*, v^o «Douanes et accises», nrs. 1636-1638; J. CONSTANT, *Le régime de l'alcool et des débits de boissons fermentées*, 1926, p. 109, nr. 191; Hof Brussel 7 nov. 1823, *Pas.*, (1822-)1823, 530; Corr. Bergen, 28 okt. 1873, *Rec. adm. des contributions directes, douanes et accises*, XIII, nr. 1410, p. 9: «Attendu qu'il est vrai que cette preuve ne doit pas être entendue comme devant être faite par la voie de l'inscription en faux»; en meer recent meerdere cassatiearresten (impliciet), zie o.m.: *J.T.*, 1959, 397: «Douanes et accises, chronique de jurisprudence 1950-1958», nr. 6; Cass., 25 sept. 1961, *Rev.Dr.Pén.*, 1961-62, 1023; Cass., 21 jan. 1963, *Pas.*, 1963, I, 582, *Rev.Dr.Pén.*, 1962-63, 923; Cass., 6 jan. 1964, *Pas.*, 1964, I, 470, *Rev.Dr.Pén.*, 1963-64, 1025; Cass., 20 jan. 1964, *Pas.*, 1964, I, 537, *R.W.* 1964-65, 524.

²²⁹ Wat het door art. 267 vereiste aantal verbalisanten betreft, vgl. art. 11 W. 29 aug. 1919 op het regime van de alcohol.

²³⁰ Cass., 5 nov. 1962, *Pas.*, 1963, I, 296.

²³¹ Cass., 7 dec. 1959, *Arr.Cass.*, 1960, 307, *Pas.*, 1960, I, 409.

²³² Cass., 29 maart 1965, *Pas.*, 1965, I, 807.

²³³ Cass., 28 sept. 1959, *Arr.Cass.*, 1960, p. 92: «... zoals voor de processen-verbaal van de ambtenaren van het bestuur bepaald is...»; anders: G. NEVEN, *Traité des douanes et accises*, 1933, p. 191, nr. 546.

²³⁴ HENRI PH. ADAN, *op.cit.*, p. 242; *Pand.belges*, v^o «Douanes et accises», nr. 1653; Cass., 2 jan. 1840, *Pas.*, 1840, I, 283.

²³⁵ HENRI PH. ADAN, *op.cit.*, p. 234, art. 233; G. NEVEN, *op.cit.*, p. 185, nr. 535; Cass., 18 juni 1962, *J.T.*, 1962, p. 600, eerste zaak.

²³⁶ *R.P.D.B.*, IV, v^o «Douanes et accises», nr. 535; Cass., 5 nov. 1962, *Pas.*, 1963, I, 296.

²³⁷ Cass., 28 sept. 1959, *Arr.Cass.*, 1960, 92; zie ook Cass., 7 jan. 1963, *Pas.*, 1963, I, 536.

formaliteiten voorgeschreven door het art. 271 (voorheen 238) van de algemene wet niet toepasselijk²³⁸.

De processen-verbaal opgesteld, binnen de perken van hun bevoegdheid, door niet tot het bestuur van douane en accijnzen behorende personen (rijksmacht, politie...) zullen derhalve niet nietig zijn. Zij zullen niet de bij het art. 272 van de algemene wet bijzondere bewijswaarde hebben tot de valsheid daarvan bewezen wordt (d.i. tot het bewijs van het tegendeel), maar de daarin vervatte vaststellingen zullen desniettemin als inlichtingen geldig zijn²³⁹.

111. De bespreking van de bewijswaarde van de processen-verbaal opgesteld in zaken van douane- en accijnzen kan de inleiding vormen voor het onderzoek omtrent de bewijswaarde van (bepaalde) processen-verbaal tot bewijs van het tegendeel.

Deze bewijswaarde stoelt op de tweede zin van het tweede lid van artikel 154 Sv., luidend als volgt:

«De processen-verbaal en verslagen daarentegen, opge maakt door agenten, aangestelden of officieren aan wie de wet niet het recht verleent om geloofd te worden zolang er geen betichting van valsheid is, kunnen bestreden worden met tegenbewijzen, hetzij door geschrift hetzij door getuigen, indien de rechtbank het geraden oordeelt ze toe te laten.»

Met de reeds geciteerde vaststelling van de eerste advocaat-generaal Hayoit de Termicourt²⁴⁰ voor ogen: «La portée exacte de l'article 154, alinéa 2, in fine, du Code d'instruction criminelle n'est pas aisée à définir», en rekening houdend met de voorafgaande uiteenzettingen, zullen wij trachten te achterhalen welke processen-verbaal door de aangehaalde tekst worden omvat.

De oplossing van dit probleem zal bepaald worden door de interpretatie van een deel van de eerste zin van dat tweede lid van artikel 154 Sv.: «Niemand wordt, op straffe van nietigheid, toegelaten om door getuigen bewijs te leveren boven of tegen de inhoud van de processen-verbaal of verslagen van de officieren van politie aan wie de wet bevoegdheid verleent om wanbedrijven of overtredingen vast te stellen zolang er geen betichting van valsheid is.»

112. De eerste vraag is of — zoals meermaals wordt beweerd — wat de bewijswaarde van processen-verbaal betreft er een beginselonderscheid bestaat naargelang de processen-verbaal de vaststelling betreffen van overtredingen (contraventions) dan wel van wanbedrijven (délits).

Het antwoord is ontkennend.

Waar Le Poittevin²⁴¹ schrijft: «Les procès-verbaux font preuve légale de toutes les contraventions de simple police, sans distinguer suivant qu'elles sont prévues par le Code pénal ou par des lois spéciales. Ils constituent en effet le mode normal de preuve de ces infractions: les contraventions, dit l'article 154 C.instr.crim., seront prouvés par procès-verbaux», is dit geen dienend argument, aangezien artikel 189 Sv. zegt dat het bewijs van de wanbedrijven

wordt geleverd op de wijze als bepaald voor de overtredingen²⁴².

Dit artikel 189 Sv. in acht nemend moeten we vaststellen dat er geen beginselverschil bestaat inzake bewijswaarde van processen-verbaal naargelang het vastgesteld misdrijf een overtreding of een wanbedrijf is²⁴³.

112bis. Meer algemeen is de als onderscheidingselement voor de bewijswaarde van processen-verbaal aangehaalde «natuur» van het misdrijf niet dienend voor zover die «natuur» gekoppeld wordt aan de indeling van misdrijven in misdaden, wanbedrijven en overtredingen.

«Il est bien évident», schrijft Cornil^{243a}, «que la division entre crimes, délits et contraventions, telle que nous la connaissons, a pris un aspect nettement artificiel. Spécialement, on range aujourd'hui parmi les délits et on défère pêle-mêle au tribunal correctionnel les infractions les plus dissemblables» (waarbij Cornil trouwens een voorstel tot indeling doet dat meer de natuur van het misdrijf in acht zou nemen).

En Donnedieu de Vabres^{243b} leert ons in dezelfde zin: «Ce critérium est facile à comprendre. On est tenté, au premier abord, de s'en contenter. En réfléchissant, on se rend compte qu'il n'y a là, en réalité, qu'une séparation artificielle et assez imprécise.»

Men kan bezwaarlijk beweren dat de correctionalisering van een misdaad of de contraventionalisering van een wanbedrijf, dikwijls op grond van aan de feiten zelf vreemde verzachtende omstandigheden, de wezenlijke natuur van het gepleegd misdrijf zou veranderen^{243c}. De wezenlijke natuur van een wetsovertreding is onafhankelijk van het feit dat de rechter een geldboete van 25, dan wel van 26 fr. zou uitspreken.

Waar het artikel 11 Sv. spreekt van «de aard (la nature) en de omstandigheden van de overtredingen» en Garraud^{243d} van «chaque nature de contraventions» en van «la nature du délit qu'il s'agit de constater», dan is het duidelijk dat de natuur (intrinsieke aard) van een misdrijf niet samenlopend is met de indeling in misdaden, wanbedrijven en overtredingen (extrinsieke indeling).

112bis. Het onderscheidingscriterium «natuur» van het misdrijf en de «bewijsmoeilijkheden» inzake misdrijven,

²⁴² Vgl. het ontwerp tot herziening van het Wetb. van Strafv., 1877-1884, waar een gelijkschakeling in omgekeerde zin gebeurt; zie artt. 122 en 142.

²⁴³ FAUSTIN-HÉLIE en BROUCHOT, *Pratique criminelle des cours et tribunaux*, 1951, I, 198, nr. 328 in fine. «Nous allons successivement exposer ici les règles qui sont relatives aux procès-verbaux... Il faut observer qu'elles s'appliquent en matière de police correctionnelle aussi bien qu'en matière de simple police (art. 189)» (zie evenwel ook p. 287, nr. 474); R.P.D.B., X, v° «Procédure pénale», nr. 637; DE MOLENES, *op.cit.*, p. 63, 66, 69; SCHUIND, *op.cit.*, II, p. 297; R. CHARLES, *Preadvies inzake «Het bewijs in Belgisch Strafrecht»*, Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht in België en Nederland, jaarboek 1961-1962, p. 243. Zie ook BOITARD, *Leçons de droit criminel*, 13me édit., 1896, p. 649, nr. 674.

^{243a} *Les Nouvelles, Proc. Pén.*, I, vol. I, «Introduction, Le droit pénal et la procédure pénale après la tourmente», p. 86.

^{243b} DONNEDIEU DE VABRES, *Traité de Droit Criminel et de Législation Pénale Comparée*, 1947, p. 97, nr. 162.

^{243c} Raadpl. P. BOUZAT, *Traité de droit pénal et de criminologie*, 1970, I, p. 220, nr. 139.

^{243d} R. GARRAUD, *Traité...*, II, p. 161, nr. 435, en p. 163, nr. 436.

²³⁸ Cass., 5 nov. 1962, *Pas.*, 1963, I, 296.

²³⁹ Cass., 21 mei 1951, *Arr.Cass.*, 1951, 538; Cass., 28 sept. 1959, *Arr.Cass.*, 1960, 92.

²⁴⁰ Advies voor Cass., 17 maart 1952, *Pas.*, 1952, I, 439.

²⁴¹ LE POITTEVIN, *Dictionnaire...*, IV, v° «Procès-verbal», p. 621, nr. 47. Zie ook o.m. DONNEDIEU DE VABRES, *Traité de Droit Criminel et de Législation Pénale Comparée*, 1947, p. 722, nr. 1253.

die ook als onderscheidingselement worden gehanteerd, vinden geen steun in de wet^{243e}.

De criteria voor de omlijning van de processen-verbaal met (wettelijke) bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel zullen dus elders dienen te worden gevonden.

113. Daartoe dient nader de draagwijdte te worden bepaald van het deel van de eerste zin van het tweede lid van het artikel 154 Sv. (cf. supra. nr. 111): «... aan wie de wet bevoegdheid verleent om wanbedrijven of overtredingen vast te stellen.»

Het resultaat van die opzoeking zal tevens het antwoord zijn op de vraag welke processen-verbaal bewijswaarde hebben tot bewijs van het tegendeel. Wij kwamen reeds (nr. 55 in fine) tot de vaststelling dat, naar de tekst van het artikel 154 Sv., wettelijke bewijswaarde is gehecht aan de regelmatige processen-verbaal van (naar aard en plaats bevoegde) officieren en agenten, die door de wet worden aangewezen om misdrijven vast te stellen (zullen bewijswaarde hebben tot bewijs van het tegendeel de processen-verbaal met wettelijke bewijswaarde waaraan geen bewijswaarde tot inschrijving van valsheid is gehecht) (zie nrs. 91 e.v.).

114. Tegenover de algemene in de uitoefening van de gerechtelijke politie vervatte bevoegdheid misdrijven (op te sporen en) vast te stellen²⁴⁴, is de bijzondere door artikel 154 Sv. aan processen-verbaal toekomende bewijswaarde gekoppeld aan een directe wettelijke aanwijzing (delegatie — toekenning van bevoegdheid) om wanbedrijven en overtredingen vast te stellen^{244a}.

Wanneer Faustin-Hélie schrijft²⁴⁵: «Les procès-verbaux des officiers de police judiciaire et en général des officiers publics qui ont reçu une délégation légale (directe) pour constater certaines infractions font foi jusqu'à preuve contraire», is dit een aanwijzing in die richting.

114bis. Schuind^{245a} maakt in dit verband de volgende opsomming van «procès-verbaux valant jusqu'à preuve contraire (qui ne font pas foi jusqu'à inscription de faux):

1° Les procès-verbaux des officiers de police dressés en exécution des articles 11 et suivants du Code d'instruction criminelle;

2° Les procès-verbaux dressés par des officiers ou des agents de la police judiciaire, lorsqu'ils agissent en vertu d'une délégation spéciale de la loi.»

115. Deze opsomming kan, met de navolgende beschouwingen, worden bijgevalen, met dien verstande dat onder het 2° worden begrepen de processen-verbaal die door de procureur des Konings en zijn hulpofficieren en de onderzoeksrechter worden opgesteld bij de vaststelling van wanbedrijven op heterdaad of op verzoek van het hoofd van het huis.

116. Wanneer geen twijfel blijkt te worden gehecht aan het feit dat de processen-verbaal die worden opgesteld door

politiecommissarissen (burgemeesters, schepenen,...) bewijswaarde hebben tot bewijs van het tegendeel, ingevolge de wettelijke (directe) delegatie vervat in artikel 11 Sv.²⁴⁶⁻²⁴⁷ (zie artikel 16 wat processen-verbaal van veldwachters en boswachters inzake wanbedrijven en overtredingen tegen land- en boseigendommen betreft), zou blijkbaar een andere houding worden aangenomen tegenover de evenzeer wettelijke delegatie die de procureurs des Konings, de onderzoeksrechters (in hun hoedanigheid van hoger officier van gerechtelijke politie) en de officieren van gerechtelijke politie, hulpofficieren van de procureur des Konings, vinden in de wet voor het opstellen van processen-verbaal bij de vaststelling van misdrijven (belangrijk ter zake: wanbedrijven) op heterdaad.

Artikel 32, eerste lid, Sv. luidt:

«In alle gevallen van ontdekking op heterdaad, wanneer het feit kan worden gestraft met een criminele straf begeeft de procureur des Konings zich onverwijld ter plaatse om er de processen-verbaal op te maken tot vaststelling van het voorwerp van het misdrijf, van de staat waarin het zich bevindt, van de gesteldheid der plaats, en om de verklaringen af te nemen van de personen die aanwezig zijn geweest of die inlichtingen kunnen geven.»

De procureur des Konings (en zijn substituten) is altijd bevoegd om zelf iedere misdaad of ieder wanbedrijf vast te stellen bij wijze van proces-verbaal.

De onderzoeksrechter (in zijn hoedanigheid van hoger officier van gerechtelijke politie) en de officieren van gerechtelijke politie, die hulpofficieren zijn van de procureur des Konings, vinden in de artikelen 59, respectievelijk 49, van het Wetboek van Strafvordering dezelfde bevoegdheid (te noteren is dat de arbeidsauditeur geen officier van gerechtelijke politie is, de krijgsauditeur en zijn substituten en de auditeur-generaal wel, en de procureur-generaal bij het hof van beroep in de gevallen van voorrecht van rechtsmacht).

Art. 42 Sv. bepaalt de vormen die de procureur des Konings bij het opmaken van het proces-verbaal dient in acht te nemen. Indien de procureur des Konings bij een bezoek ter plaatse in geval van ontdekking van misdrijf op heterdaad geen proces-verbaal zou hebben opgesteld zoals dit voorgeschreven wordt door art. 42 Sv., dan zou het gebrek aan een dergelijk p.v. geen grond tot nietigheid van de rechtspleging of tot niet-ontvankelijkheid ervan opleveren: de vervolging van misdrijven is niet afhankelijk van het bestaan van een p.v. Wel betekent het niet-bestaan ervan het verlies van een belangrijk bewijsmiddel.

Algemeen wordt aanvaard dat dit proces-verbaal slechts als eenvoudige inlichting geldt²⁴⁸. Dit vergt evenwel enige nadere beschouwing.

²⁴⁶ Zie o.m. BELTJENS, *Encyclopédie du droit criminel belge*, II, *Le Code d'instruction criminelle*, I, p. 192, nrs. 41-42; Cass., 27 nov. 1834, *Pas.*, 1835, I, 329; Cass., 15 febr. 1842, *Pas.*, 1842, I, 67; Cass., 4 maart 1861, *Pas.*, 1861, I, 128; Cass., 23 jan. 1865, *Pas.*, 1865, I, 133.

²⁴⁷ Ingevolge artikel 150 Ger. W. oefent de P.d.K. thans het ambt van O.M. uit bij de politierechtbanken van het arrondissement. Wat de hieruit voortspruitende opportuniteit betreft de artikelen 11 en 22 van het Wetboek van Strafvordering aan te vullen (aan te passen): zie o.m. VANHOUDT, *Strafvordering*, 1976, I, p. 48, 55 en 56.

²⁴⁸ Zie o.m. J. ROMMEL, *Adm. Lexicon, Gerechtelijke politie*, blz. 80, nr. 85.

^{243e} Zie evenwel R. GARRAUD, *Traité... t. II*, p. 169, nr. 437; en R. GARRAUD, *Précis de droit criminel*, 1926, p. 770, nr. 373.

²⁴⁴ Zie o.m. *Les Nouvelles, Proc.Pén.*, I, vol. 1, CARON, «La Police judiciaire», nr. 3.

^{244a} Vgl. art. 431 van de Franse Code de procédure pénale: «... le pouvoir de constater des délits par des procès-verbaux ou des rapports».

²⁴⁵ FAUSTIN-HÉLIE, *Traité...*, II, p. 115, nr. 1673.

^{245a} SCHUIND, *op.cit.*, II, p. 236.

Die mening vindt blijkbaar haar oorsprong in de verklaring van M. le comte Treilhard in de zitting van 18 juni 1808 van de Conseil d'Etat, waar hij sprak van «... le procès-verbal (opgesteld bij vaststelling op heterdaad) ne servant que de renseignements...»²⁴⁹.

Die verklaring dient evenwel gezien te worden in verband met de tekst van artikel 32 (en 42) Sv., die enkel feiten behelst die kunnen worden gestraft met een *criminele* straf, waarbij de uitspraak van Treilhard dus enkel een bevestiging was van het beginsel dat inzake misdaden een proces-verbaal slechts als eenvoudige inlichting kan gelden.

De beschouwingen die Mangin²⁵⁰ en, daarbij aansluitend, Faustin-Hélie aan dit probleem wijden, vertrekken duidelijk van dezelfde basis en de vaststelling van laatstgenoemde dat «il (le procès-verbal) n'a que la valeur d'un simple renseignement»²⁵¹, kan niet afgescheiden worden van zijn vaststelling^{251a}: «Nous avons vu que l'officier de police judiciaire, qui acquiert par une voie quelconque la connaissance d'un *crime* flagrant, doit se transporter...»

Blijkens de geciteerde rechtsleer en commentaren is het duidelijk dat naar de aanvankelijke interpretatie de bevoegdheden die o.m. door artikel 32 inzake vaststelling op heterdaad werden verleend, alleen misdaden betroffen²⁵². De commissie tot herziening van het Wetboek van Strafvordering was in 1879 duidelijk van mening dat «flagrant délit» alleen misdaden betrof²⁵³.

Evenwel worden enerzijds door artikel 46 Sv., buiten de vaststelling op heterdaad, vaststellingsbevoegdheden (directe aanwijzing) toegekend inzake misdaden en wanbedrijven, nl. bij verzoek van het hoofd des huizes om een in het huis gepleegd misdrijf vast te stellen (dezelfde bevoegdheden worden door het art. 49 verleend aan de officieren van gerechtelijke politie, hulpofficieren van de procureur des Konings, doch blijkbaar niet aan de onderzoeksrechter, zie de tekst van het artikel 59 Sv.) en anderzijds wordt thans, o.m. op grond van de bepalingen van de artikelen 35 en 36 Sv.²⁵⁴, die de procedure eveneens regelen en die zowel van misdaden als van wanbedrijven spreken, blijkbaar algemeen aanvaard²⁵⁵ dat de bijzondere procedure bij de ontdekking van een misdrijf op heterdaad kan toegepast worden bij alle op heterdaad ontdekte misdaden en wanbedrijven²⁵⁶. Het kan aldus niet ontkend worden dat de procureur des Konings, de onder-

zoeksrechter en de officieren van gerechtelijke politie, hulp-officieren van de procureur des Konings, in de bepalingen van de wet (artt. 32 t/m 46, 49 en 59 Sv.^{256a}) de wettelijke bevoegdheid (directe wettelijke aanwijzing) vinden om misdaden en wanbedrijven bij de ontdekking ervan op heterdaad of op verzoek van het hoofd des huizes vast te stellen bij proces-verbaal.

117. Wat de bewijswaarde van die processen-verbaal betreft is er geen twijfel dat de processen-verbaal inzake vaststelling van misdaden slechts bewijswaarde hebben als inlichting (de vermelding door Faustin-Hélie²⁵⁷: «il (le procès-verbal) n'a que la valeur d'un simple renseignement. Ce point, qui est d'ailleurs évident, a été reconnu dans les délibérations du conseil d'Etat», dient, zoals reeds is uiteengezet, gezien te worden in de context «misdaad», in overeenstemming met de letter van de tekst van het artikel 32 Sv.).

Het is m.i. evenwel ook vaststaand dat door de toepassing van het delegatie- of aanwijzingsbeginsel op zichzelf (processen-verbaal opgesteld door personen die daartoe door de wet zijn aangewezen) de processen-verbaal die door de procureur des Konings, de onderzoeksrechter, en de hulpofficieren van de procureur des Konings worden opgesteld inzake vaststelling van wanbedrijven, hetzij bij heterdaad, hetzij op verzoek van het hoofd des huizes, bewijswaarde hebben tot bewijs van het tegendeel.

Wat het beginsel van de wettelijke delegatie als dusdanig betreft is er m.i. geen verschil tussen enerzijds de delegatie die het voorwerp uitmaakt van de artikelen 11 en 16 Sv. wat de vaststellingen van overtredingen door politiecommissarissen, burgemeesters of schepenen, of van overtredingen en wanbedrijven door veld- en boswachters betreft en anderzijds de vaststellingen van wanbedrijven door de procureur des Konings e.a. in geval van vaststelling bij heterdaad of op verzoek van het hoofd des huizes²⁵⁸. Met het door Garraud²⁵⁹ en daarna ook door Le Poittevin²⁶⁰ gemaakt onderscheid: «En matière de crimes et de délits de droit commun, c'est-à-dire de délits prévus par le Code pénal, les procès-verbaux, quels que soient les agents qui les ont dressés, ne sont que des documents de la cause (bewijswaarde als inlichting)... mais tout procès-verbal, dressé par un officier public qui a reçu de la loi une délégation spéciale pour constater certaines infractions... (wettelijke bewijswaarde)...», is die benadering, met inachtneming van de voorgaande beschouwingen, van die aard dat ze aan de

²⁴⁹ LOCRÉ, XIII, p. 370, Procès-verbaux du Conseil d'Etat, séance du 18 juin 1808, nr. 8; FAUSTIN-HÉLIE, *Traité...*, I, p. 183, nr. 1932.

²⁵⁰ MANGIN en FAUSTIN-HÉLIE, *De l'instruction écrite*, 1848, p. 66, nr. 211, en p. 79 nr. 229.

²⁵¹ FAUSTIN-HÉLIE, *Traité...*, I, p. 183, nr. 1932.

^{251a} FAUSTIN-HÉLIE, *ib.*, p. 182, nr. 1925.

²⁵² O.m. BELTJENS, *op.cit.*, I, p. 211, art. 33, nr. 9; GARRAUD, *Précis*, p. 844, nr. 415; zie ook DONNEDIEU de VABRES, *Traité de dr. crim. et de législation pénale comparée*, 1947, p. 788, nr. 1382.

²⁵³ Zie o.m. de artt. 45, 49 en 50 van het ontwerp van wet, Kamer van Volksvertegenwoordigers, zitting van 5 maart 1879.

²⁵⁴ Volgens VIAENE, zie voetnoot 255 hierna, verkeerd geïnterpreteerd.

²⁵⁵ Zie evenwel de omstandige uiteenzetting door VIAENE, A.P.R., 1962, *Huiszoeking en beslag in strafzaken*, p. 165, nrs. 315 t/m 319.

²⁵⁶ A. CARON, «La police judiciaire», *Les Nouvelles, Proc.Pén.*, I/1, nrs. 301 en 305; J. HOFFLER, *op.cit.*, p. 117, nr. 110; R.P.D.B., X «Procédure pénale», nrs. 132-134; MARCHAL en JASPAR, *Droit criminel*, 1965, II, p. 977, nr. 3023; VANHOUDT, *Straf-*

vordering, 1976, p. 165, met vermelde rechtspraak, o.m. Cass., 26 okt. 1925, *Pas.*, 1926, I, 25. Dat art. 32 Sv. de ontdekking op heterdaad van misdaden en van wanbedrijven aangaat was ook de mening van de h. P.G. HAYOIT DE TERMICOURT in een (niet-gepubliceerde) dienstbrief van 17 februari 1966 aan de h. P.G. bij het Hof van Beroep te Brussel; de door het arrest van 26 okt. 1925 aangenomen interpretatie werd door het Hof van Cassatie menigmaal op impliciete wijze bevestigd; J. SIMON, *Strafvordering, Handboek van het Belgisch Strafprocesrecht*, 1949, p. 192, nr. 347, met verwijzingen.

^{256a} Zie omtrent de machten van de onderzoeksrechter ten aanzien van wanbedrijven: J. SIMON, *op.cit.*, blz. 204, nrs. 374-375.

²⁵⁷ FAUSTIN-HÉLIE, *Traité...*, I, p. 183, nr. 1932.

²⁵⁸ Raadpl. LE POITTEVIN, *Dictionnaire...*, vº, «Procès-verbal», nr. 3 (p. 589).

²⁵⁹ R. GARRAUD, *Traité...*, II, p. 170, nr. 437.

²⁶⁰ LE POITTEVIN, *Code d'instruction criminelle*, I, 1911-1915, p. 566, nr. 14

besproken processen-verbaal bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel toekent.

De omstandigheid dat de vaststellingen van de procureur des Konings e.a. een «voorlopig» karakter hebben en de onderzoeksrechter er niet door wordt gebonden²⁶¹, doet m.i. aan de voorafgaande vaststellingen geen afbreuk. Eventueel zal zich een conflictsituatie tussen de vaststellingen van de onderzoeksrechter enerzijds en van de procureur des Konings.. anderzijds voordoen (zie nr. 74bis).

118. Binnen het kader van de wettelijke bewijswaarde die is gehecht aan de processen-verbaal die worden opgesteld door officieren of agenten van gerechtelijke politie op grond van een bijzondere wettelijke delegatie, besteden wij thans aandacht aan de processen-verbaal opgesteld uit hoofde van misdrijven voorzien door bijzondere (straf)wetten.

119. Doorgaans wordt, in de bijzondere wet, door de wetgever uitdrukkelijk gezegd dat een p.v. als bewijs(middel) geldt tot het tegenbewijs geleverd wordt.

Ik citeer als voorbeelden:

— art. 272 van de algemene wet inzake douane en accijnzen (cf. supra);

— art. 24 van de Jachtwet van 28 februari 1882;

— art. 81 van het Veldwetboek van 7 oktober 1886;

— art. 1 van de wet van 5 mei 1888 op de gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke inrichtingen;

— art. 12 van de wet van 25 juli 1891 op de spoorwegen;

— art. 131 van de bij K.B. van 15 september 1919 gecoördineerde wetten op de mijnen, groeven en graverijen;

— art. 7 van de wet van 24 febr. 1921 betreffende het verhandelen van de giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica;

— art. 27 van het K.B. van 31 december 1930 omtrent de handel in slaap- en verdovende middelen;

— art. 77 van de wet van 5 juni 1928 houdende herziening van het Tucht- en Strafwetboek voor de koopvaardij en de zeevisserij;

— art. 9 van het K.B. nr. 82 van 28 november 1939 houdende reglementering van de leurhandel;

— art. 6, § 2, van de W. van 22 januari 1945 betreffende de economische reglementering en prijzen;

— art. 16 van de wet van 5 september 1952 betreffende de vleeskeuring en de vleeshandel;

— art. 6 van de wet van 30 december 1950 tot regeling der diamantnijverheid;

— art. 32 van de wet van 1 juli 1954 op de riviervisvangst;

— art. 102 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering;

— art. 6, § 2, van de wet van 20 juni 1964 betreffende het toezicht op voedingswaren of -stoffen en andere producten;

— art. 4, § 2, van de wet van 2 april 1965 waarbij de dopingspraktijk verboden wordt bij sportcompetities;

— art. 62 van de bij K.B. van 16 maart 1968 gecoördineerde verkeerswetten;

— art. 33 van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van

de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders;

— art. 37, § 3, van de wet van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging;

— artt. 27 en 28 van de wet van 5 juni 1972 op de veiligheid der schepen;

— art. 9, § 1, van de wet van 18 juli 1973 betreffende de bestrijding van de geluidshinder;

— art. 3 van de wet van 6 juli 1976 tot beteugeling van het sluikwerk met handels- of ambachtskarakter;

— art. 12 van de wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen.

De bijzondere bewijswaarde is evenwel dezelfde wanneer de wet aan bepaalde politieambtenaren bijzondere opdracht geeft om misdrijven vast te stellen; de bijzondere wet moet niet uitdrukkelijk de bijzondere bewijswaarde vermelden²⁶².

120. Er rijzen ter zake twee vragen:

1. wie is bevoegd om overtredingen op de bepalingen van de bijzondere wetten vast te stellen?

2. hebben de processen-verbaal, opgesteld door ter zake bevoegde personen, *alle* wettelijke bewijswaarde?

121. Wat de eerste vraag betreft stellen we vast dat legistiek verschillende systemen worden gehuldigd:

1. een opsomming van tot vaststelling bevoegde personen:

— vb. art. 3 van het K.B. van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer;

2. de aanwijzing van «de officieren van gerechtelijke politie» enerzijds en bijzonder door de Koning aan te wijzen ambtenaren anderzijds:

— vb. art. 6 van de wet van 30 december 1950 tot regeling van de diamantnijverheid;

3. aanvullende aanwijzing van bevoegde personen, zoals: «onverminderd de (ambts)-bevoegdheden(plichten) van de officieren van gerechtelijke politie...» of «behalve de ambtenaren (officieren) van gerechtelijke politie...»: voorbeelden:

— art. 7, § 1, van de wet van 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de giftstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica;

— art. 66 van de wet van 29 maart 1962 houdende organisatie van de ruimtelijke ordening en de stedenbouw;

— art. 102, eerste lid, van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering;

— art. 37, § 1, van de wet van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging;

— art. 9, § 1, van de wet van 18 juli 1973 betreffende de bestrijding van de geluidshinder en art. 5 van het K.B. van 24 februari 1977 houdende vaststelling van geluidsnormen voor muziek in openbare en private instellingen;

— art. 3 van de wet van 6 juli 1976 tot beteugeling van het sluikwerk met handels- of ambachtskarakter;

²⁶¹ BELTJENS, *op.cit.*, I, p. 210, art. 32, nrs. 2 en 7; zie ook MARCHAL en JASPAR, *Droit criminel*, 1965, II, p. 978, nr. 3024.

²⁶² Zie het reeds vermeld advies HAYOIT DE TERMICOURT bij Cass., 17 maart. 1952, en Cass., 19 okt. 1914, waarnaar wordt verwezen.

— art. 11, § 1, van de wet van 24 januari 1977 betreffende de bescherming van de gezondheid van de verbruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere produkten;

— art. 12 van de wet van 30 juli 1979 betreffende de preventie van brand en ontploffing en betreffende de verplichte verzekering van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid in dergelijke gevallen;

of «buiten de officieren van de gerechtelijke politie»:

— art. 9 van het K.B. nr. 82 van 28 november 1939 houdende reglementering van de leurhandel.

122. De aanwijzing van bepaalde ambtenaren om bepaalde misdrijven vast te stellen doet geen afbreuk aan de algemene vaststellingsbevoegdheid van officieren en agenten van gerechtelijke politie. In feite worden er naast de officieren en agenten die door de wet (algemene) vaststellingsbevoegdheid inzake misdrijven hebben verkregen, door bijzondere strafwetten een (tamelijk aanzienlijk) aantal agenten (ambtenaren) aangewezen om de opsporing en de vaststelling van de overtredingen op die bijzondere wetten (en uitvoeringsbesluiten) te doen. Hun bevoegdheden worden afgelijnd door de wet die hen aanwijst en die hun een bijzondere opdracht toewijst.

De al dan niet vermelding van de «officiëren van gerechtelijke politie» als dusdanig of een vermelding als «onverminderd de bevoegdheid...» «behalve de officieren van gerechtelijke politie...» is ter zake niet determinerend. De afwezigheid van een dergelijke aanduiding doet geen afbreuk aan de algemene vaststellingsbevoegdheid die officieren en agenten van gerechtelijke politie door de wet hebben verkregen²⁶³.

Zelfs een exhaustief-voorkomende opsomming als die in bv. art. 3 van het K.B. van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer is m.i. niet uitsluitend; ik meen dus dat bv. de leden van de gerechtelijke politie bij de parketten, die officier van gerechtelijke politie, hulpofficier van de procureur des Konings, zijn, bevoegdheid hebben tot het vaststellen bij (regelmatig) proces-verbaal van overtredingen (wanbedrijven) van het Wegverkeersreglement. Er zal zich evenwel een onderscheid opdringen wat de bewijswaarde van de onderscheiden processen-verbaal betreft²⁶⁴. Het Hof van Beroep te Gent oordeelde in 1978²⁶⁵ terecht dat het feit dat bij artikel 16 van de wet van 5 september 1952 betreffende de vleeskeuring en de vleeshandel aan de burgemeester of zijn afgevaardigde evenals aan bepaalde agenten van de regering bevoegdheid wordt toegewezen om de vaststellingen te doen van de overtreding van deze wet door middel van processen-verbaal die bewijskracht hebben tot bewijs van het tegendeel, de algemene bevoegdheid niet uitsluit van de hulpofficier van de procureur des Konings, opper-

wachtmeester van de rijkswacht, om dergelijke vaststellingen te doen.

123. De aanwijzing in de wettelijke bepaling van ambtenaren die bevoegd zullen zijn om bepaalde misdrijven op te sporen en bij proces-verbaal vast te stellen en de aanwijzing van de voorwaarden waaronder die processen-verbaal wettelijke bewijswaarde zullen hebben, sluit de (eventueel aanvullende) bewijsvoering door alle middelen rechtens niet uit²⁶⁶. Die aanwijzingen maken de ontvankelijkheid van de openbare vordering niet afhankelijk van het bestaan van een regelmatig proces-verbaal²⁶⁷.

124. De tweede vraag is dan: hebben alle processen-verbaal, opgesteld door ter zake bevoegde personen, wettelijke bewijswaarde?

Het antwoord op die vraag moet ontkennend zijn.

De bijzondere wettelijke bewijswaarde is gekoppeld aan de uitdrukkelijke (bijzondere) opdracht die bepaalde (politie)ambtenaren door de wet hebben gekregen om zekere misdrijven vast te stellen.

De bijzondere wettelijke bewijswaarde komt dus alleen toe aan die processen-verbaal die tot vaststelling van een bepaald misdrijf zijn opgesteld door (politie)ambtenaren die tot de vaststelling van die misdrijven uitdrukkelijk door de wet zijn aangewezen.

Het Hof van Cassatie sprak zich, o.m. in een arrest van 16 oktober 1933²⁶⁸ duidelijk uit in die zin:

«Attendu qu'en édictant sous l'article 5 de l'arrêté royal du 20 mai 1895 que, hors certains cas énumérés, toute contravention aux dispositions de cet arrêté sera constatée par procès-verbal des agents de l'administration compétente et réprimée conformément aux dispositions des lois du 25 juillet 1891 et du 6 mars 1818, le législateur n'a pas entendu exclure en cette matière les moyens de preuve du droit commun ou la compétence générale des agents de la police judiciaire ou de la gendarmerie; mais qu'en vue de rendre la répression plus efficace, il a voulu que les infractions à l'arrêté royal du 20 mai 1895 fussent aussi constatées par les agents de l'administration dans des procès-verbaux, qui, *ceux-ci*, feraient foi jusqu'à preuve contraire». Aldus moeten we vaststellen dat geen wettelijke bewijswaarde hebben tot bewijs van het tegendeel, maar enkel bewijswaarde als inlichting, de processen-verbaal die door officieren of agenten (van gerechtelijke politie) opgesteld zijn in het kader van hun algemene vaststellingsbevoegdheid (bv. proces-verbaal van vaststelling van bouw misdrijf door rijkswachters — zie Cass., 24 jan. 1966, *Rev.Dr.Pén.*, 1965-66, 591). Het betreft dan immers processen-verbaal van vaststelling, die wel regelmatig zijn opgesteld, maar die niet opgesteld zijn door personen die daartoe door de (bijzondere) wet speciaal zijn aangewezen²⁶⁹. Een zelfde besluit dringt zich op wat betreft de processen-verbaal opgesteld door officieren of agenten van gerechtelijke politie uit

²⁶³ Raadpl. Hof Gent, 9 nov. 1978, *R.W.*, 1979-80, 1295 (cassatieberoep verworpen door Cass. 13 maart 1979); vooral: Cass., 24 jan. 1966, *Rev.Dr.Pén.*, 1965-66, 591, met commentaar op het vernietigd arrest van het Hof van Beroep te Luik van 7 april 1965 in *Rev.Dr.Pén.*, 1964-65, 1111; Cass., 1 febr. 1926, *Rev.Dr.Pén.*, 1926, 386; Cass., 29 juni 1931, *Pas.*, 1931, I, 203; SCHUIND, *op.cit.*, I, p. 422 in fine; *Les Nouvelles, Proc.Pén.* I/2, «Les tribunaux de police», nr. 309; BRAAS, *Précis de procédure pénale*, I, p. 282, nr. 357.

²⁶⁴ Vgl. GUY LAFFINEUR, *Police communale, gendarmerie, police judiciaire des parquets*, 1979, p. 229.

²⁶⁵ Hof Gent, 9 nov. 1978, *R.W.*, 1979-80, 1295 (zie noot 263).

²⁶⁶ Cass., 28 sept. 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 115, *Pas.*, 1977, I, 115.

²⁶⁷ SCHUIND, *op.cit.*, II, 276-277.

²⁶⁸ Cass., 16 oktober 1933, *Pas.*, 1934, I, 38, met verwijzingen, *Rev.Dr.Pén.*, 1933, 974.

²⁶⁹ Vgl. art. 24 Jachtwet, waar bv. de politiecommissaris speciaal wordt vermeld; anders: L. ULRICH, *Jacht*, A.P.R., blz. 178, nr. 509: «Al de gezagdragers welke de hoedanigheid hebben van officier van gerechtelijke politie zijn er uiteraard krachtens en binnen de perken van hun algemene bevoegdheid toe bevoegd jachtmisdrijven vast te stellen; hun processen-verbaal gelden eveneens zolang het tegendeel niet bewezen wordt.»

hoofde van overtredingen van wetten die bijzondere (politie)ambtenaren aanwijzen «onverminderd (behalve) de (ambts) bevoegdheden van de officieren van gerechtelijke politie».

Dit is enerzijds slechts een bevestiging van de hierboven reeds uiteengezette algemene regel en betreft anderzijds geen bijzondere (geen directe, doch slechts onrechtstreekse) aanwijzing van die in hun algemene bevoegdheid optredende officieren, naast wie trouwens door de geïsserde (bijzondere) strafwetten bepaalde (politie)ambtenaren tot vaststelling van de overtredingen op die wetten worden aangewezen.

Moelijkker wordt het wanneer de bijzondere wet een rechtstreekse vaststellingsbevoegdheid toekent aan «de officieren van (de) gerechtelijke politie». In dit geval lijkt aan het vereiste van bijzondere aanwijzing te zijn voldaan en zou aan de door de officieren van gerechtelijke politie opgestelde processen-verbaal dus wel wettelijke bewijswaarde toekomen (zie art. 32 van de wet van 1 juli 1954 op de riviervisserij, dat die bewijswaarde uitdrukkelijk regelt).

125. Hierbij mogen niet uit het oog verloren worden de hierboven uiteengezette beschouwingen in verband met de bewijswaarde van de door de procureur des Konings, de onderzoeksrechter en de officieren van gerechtelijke politie, hulpofficieren van de procureur des Konings, opgestelde processen-verbaal van vaststelling van wanbedrijven in geval van vaststelling bij heterdaad of op verzoek van het hoofd des huizes.

126. Doorgaans wordt voorbijgegaan aan het feit dat de in een (bijzondere) strafwet voorkomende aanwijzing om misdrijven vast te stellen, misdrijven kan omvatten die het kader van de wet, die de vaststellingsaanwijzing inhoudt, overschrijden, waarbij de vraag rijst naar de bewijswaarde van de processen-verbaal betreffende die op rechtstreekse wettelijke aanwijzing vastgestelde misdrijven.

Voor een voorbeeld verwijs ik naar de artikelen 66 en 67 van het Veldwetboek, die luiden als volgt:

«Art. 66. Behoudens hun andere bevoegdheden, zijn de gemeenteveldwachters belast met het opsporen en vaststellen van overtredingen inzake politiewetten en verordeningen.

Art. 67. De gemeenteveldwachters zijn, evenals de rijkswacht, belast met het opsporen en vaststellen van wanbedrijven en overtredingen inzake veld- en bospolitie, alsmede van jacht- en visserijmisdrijven, op het grondgebied waarvoor zij beëdigd zijn.

De boswachters van de Staat, de gemeenten en de openbare instellingen zijn eveneens bevoegd om die verschillende wanbedrijven en overtredingen in het veld vast te stellen.»

Hierdoor (zie ook art. 16 Sv.) worden bedoeld alle wanbedrijven en overtredingen die de vruchten, de oogsten en de landeigendommen betreffen en die omschreven worden door het Veldwetboek, door het gewoon Strafwetboek, boek II, titel IX, door bijzondere wetten en algemene reglementen of door de provinciale en gemeentelijke reglementen. «Landeigendommen» betreffen niet alleen onroerende goederen (gebouwen bv.) maar ook alles wat tot de landbouw bestemd is, zoals landbouwgereedschap, mest, enz.

Een diefstal, omschreven door het Strafwetboek, van dergelijke roerende voorwerpen valt onder de aangewezen vaststellingsbevoegdheid van de veldwachter en het omtrent dergelijke vaststelling opgesteld proces-verbaal moet,

in het licht van de voorafgaande uiteenzettingen, wettelijke bewijswaarde (i.c. tot bewijs van het tegendeel) hebben.

127. Ten slotte dient aandacht besteed te worden aan de processen-verbaal van vaststelling opgesteld door de rijkswacht (in het algemeen).

Artikel 37 van de wet van 2 december 1957 op de rijkswacht luidt:

«De bij de rijkswacht ingediende klachten en aangiften, alsook de nopens misdrijven verkregen inlichtingen en *gêdane vaststellingen worden opgenomen in processen-verbaal* die aan de bevoegde rechterlijke overheid worden toegezonden», en art. 22:

«De rijkswacht is ermede belast de misdaden en wanbedrijven op te sporen... Zij is eveneens belast met de opsporing van overtredingen...».

Naar de letter van de tekst worden alle rijkswacht-processen-verbaal opgesteld ingevolge een directe vaststellingsaanwijzing, zodat, met inachtneming van de voorafgaande uiteenzettingen, alle rijkswacht-processen-verbaal wettelijke bewijswaarde (tot bewijs van het tegendeel) zouden hebben.

Ik meen evenwel dat de betreffende wetsbepalingen (artt. 22 en 37 W. 2 dec. 1957) dienen te worden gezien in het raam van de (goede) werking van de gerechtelijke politie in het algemeen en niet als een bijzondere vaststellingsaanwijzing inzake misdrijven.

Ik sluit mij derhalve aan bij Postal²⁷⁰ waar hij zegt: «Wanneer het integendeel inbreuken betreft die de rijkswacht niet speciaal gelast is vast te stellen, d.w.z. dat de rijkswacht p.v. opstelt krachtens een wettelijke tekst, die haar bijzonder dit recht toekent, maar alleenlijk in uitvoering van verrichtingen, die haar zijn toegekend door de wet van 2.12.57; in dat geval geldt het p.v. slechts als 'ambtelijke aangifte'»²⁷¹.

128. Dit alles leidt tot de volgende conclusies:

1. in beginsel, d.i. wanneer geen bijzondere bewijswaarde door de wet aan een p.v. wordt gehecht, geldt een proces-verbaal slechts als inlichting, d.w.z. de rechter is er niet door gehouden, hij hecht er de bewijswaarde aan die hij goedvindt;

2. uitzonderlijk wordt door de wet — uitdrukkelijk — aan processen-verbaal bewijswaarde tot inschrijving van valsheid gehecht; dezelfde bewijswaarde is m.i. (cf. nr. 99) gehecht aan de processen-verbaal opgesteld door (de voorzitter van) een gerecht betreffende een zittingsmisdrijf;

3. voor het overige is bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel gehecht aan de processen-verbaal die zijn opgesteld door officieren en agenten van gerechtelijke politie die door de wet uitdrukkelijk voor de vaststelling van bepaalde misdrijven zijn aangewezen; dit is het geval voor:

a. de processen-verbaal die worden opgesteld in de uitvoering van de artikelen 11 en volgende (meer bepaald 11 en 16) van het Wetboek van Strafvordering;

²⁷⁰ CH. POSTAL, *Memorialis*, p. 26;

²⁷¹ Zie ter zake ook (waarbij de datum van de wet op de rijkswacht, nl. 2 december 1957, niet uit het oog mag verloren worden): SCHUIND, *op.cit.*, II, p. 209; CARON, *op.cit.*, nr. 231: «Les procès-verbaux des gendarmes ne sont pas des actes de police judiciaire proprement dits; ils valent comme simples renseignements»; HOFFLER, *op.cit.*, p. 112, nr. 106. Anders: LAFFINEUR, *Police communale, gendarmerie, police judiciaire des parquets*, 1979, p. 124 (houdt m.i. onvoldoende rekening met de bepalingen van art. 37 van de wet van 2 dec. 1957 op de rijkswacht).

b. de processen-verbaal die door de procureur des Konings, de onderzoeksrechter en de officieren van gerechtelijke politie, hulpofficieren van de procureur des Konings, worden opgesteld inzake de vaststelling van wanbedrijven op heterdaad of op verzoek van het hoofd van het huis;

c. de processen-verbaal die worden opgesteld door bevoegde personen die door een bijzondere (straf)wet uitdrukkelijk voor de vaststelling van bepaalde misdrijven worden aangewezen.

129. Deze conclusies, die als basiscriterium de bijzondere vaststellingsaanwijzing hebben, vormen evenwel in de ter zake aanwezige denkevolutie geen eindpunt. De bijzondere vaststellingsaanwijzing houdt in zich de vaststelling van zekere misdrijven (certaines infractions) of bepaalde misdrijven (infractions déterminées)²⁷².

Door een verschuiving van het vaststellingsobject naar zekere (bepaalde) *bijzondere* misdrijven (certaines infractions *particulières*) zal nog een verenging van het terrein van de wettelijke bewijswaarde tot stand komen²⁷³.

De rode draad van die denkevolutie loopt dan van de bijzondere aanwijzing, voor het vaststellen van zekere (bepaalde) misdrijven naar de bijzondere aanwijzing voor het vaststellen van zekere (bepaalde) *bijzondere* misdrijven.

130. Het meermaals — ook in de voorgaande beschouwingen — aangehaald advies van de eerste advocaat-generaal (later procureur-generaal) Hayoit de Termicourt voor een arrest van het Hof van Cassatie van 17 maart 1952²⁷⁴ is ter zake lichtgevend.

Ook ten behoeve van de reeds voorafgaande studie citeer ik uit dit advies:

«Il existe donc des procès-verbaux dressés par un officier ou agent compétent et constatant une infraction, auxquels l'article 154, al. 2 in fine, du Code d'instruction criminelle est applicable et des procès-verbaux présentant les mêmes caractères, mais auxquels le dit article n'est pas applicable, c'est-à-dire des procès-verbaux qui ne font pas foi jusqu'à ce que la preuve contraire ait été apportée, des procès-verbaux dont il appartient au juge d'apprécier souverainement en fait la force probante.

A quoi peut-on reconnaître qu'un procès-verbal appartient à la première ou à la seconde de ces catégories?

A ma connaissance seuls Garraud (Traité théorique et pratique d'instruction criminelle, t.II, p. 169 et 170) et Le Poittevin (Code d'instruction criminelle, art. 154) répondent avec netteté à cette question.

En matière de crimes et en matière de délits de droit commun, c'est-à-dire de délits prévus par le Code pénal, écrit Garraud, les procès-verbaux, quels que soient les agents qui les ont dressés, n'enchaînent, en principe, à aucun degré la conviction du juge (Code d'instr.crim.art. 342)²⁷⁵.

Mais tout procès-verbal dressé par un officier public qui a reçu de la loi une délégation spéciale pour constater certai-

nes infractions, fait foi jusqu'à preuve contraire²⁷⁶, la simple dénégation du prévenu et le doute du juge étant insuffisant pour en ébranler l'autorité.

Le pouvoir d'être crus, dans leurs constatations, jusqu'à inscription de faux ou jusqu'à preuve contraire, conclut Garraud, n'est point mesuré à la fonction hiérarchique des officiers judiciaires. Il tient à la nature des infractions, nature qui empêcherait, le plus souvent, d'établir, par les modes ordinaires de preuve, l'existence et les circonstances, si la loi n'attachait pas au procès-verbal qui les constate la valeur et l'autorité d'une preuve légale.

Le Poittevin rappelle que l'article 154, alinéa 2, du Code d'instruction criminelle attache aux constatations matérielles du procès-verbal une présomption légale de vérité, qui ne cède que devant une preuve contraire. Mais, ajoute-t-il, le procès-verbal, dressé par un officier ou un agent, ne fait foi jusqu'à preuve contraire que lorsqu'il a trait à une infraction qui, aux termes exprès de la loi, peut être constatée par un procès-verbal de cet officier ou agent. C'est ainsi, conclut-il, que les procès-verbaux des commissaires de police, ayant pour objet un délit prévu par le Code pénal, ne font pas foi jusqu'à preuve contraire.»

En Hayoit de Termicourt zal zijn studie aldus besluiten:

«On peut, je crois, conclure que l'article 154, al. 2, in fine, ne vise que les procès-verbaux régulièrement dressés par des officiers ou agents qui ont reçu par une disposition expresse de la loi, le pouvoir de constater par un procès-verbal l'existence de certaines infractions particulières.»

Het arrest overwoog: «... que l'article 154, deuxième alinéa, in fine, du Code d'instruction criminelle ne vise que les procès-verbaux, dressés par des officiers ou agents qui ont reçu, par une disposition expresse de la loi, le pouvoir de constater par procès-verbal les infractions qui en font l'objet», wat, blijkbaar met inachtneming van de termen van de vermelde conclusie, in de verzameling 1952 van de Arresten van het Hof van Verbreking werd gerubriceerd: «... officieren of agenten die, door een uitdrukkelijke bepaling van de wet, de macht hebben gekregen om zekere *bijzondere* misdrijven bij proces-verbaal vast te stellen».

131. Vanuit een basisvaststelling als die van o.m. de Pandectes²⁷⁷: «... Cet article (154 Sv.) est interprété par la doctrine et la jurisprudence comme consacrant la règle générale suivante: Tout procès-verbal dressé par un agent investi du droit de verbaliser fait foi jusqu'à preuve contraire, quand aucun texte ne lui attribue croyance jusqu'à inscription de faux. Pour qu'un procès-verbal qui ne fait pas foi jusqu'à inscription de faux ne fasse pas foi jusqu'à preuve contraire il faut donc qu'un texte formel lui enlève toute force probante propre et le relègue parmi les renseignements, indices, présomptions dont le juge est l'appréciateur discrétionnaire», en het ontwikkeld criterium van de bijzondere aanwijzing tot vaststelling dat leidde tot de inzake wettelijke bewijswaarde van processen-verbaal geformuleerde conclusies, wordt er door het woord «particuliers» (le pouvoir de constater par un procès-verbal

²⁷² LE POITTEVIN, *Dictionnaire...*, IV, v° «Procès-verbal», p. 621, nr. 47.

²⁷³ Vgl. wat de inhoudelijke betekenis van «certaines infractions particulières» betreft: CARON, *op.cit.*, nr. 8.

²⁷⁴ Cass., 17 maart 1952, *Pas.*, 1952, I, 439, *Arr.Verbr.*, 1952, 386.

²⁷⁵ Zij kunnen betwist worden in dezelfde mate als de mondelinge getuigenissen.

²⁷⁶ FAUSTIN-HÉLIE, *Traité...*, t. II, p. 158, nr. 1843: «Les procès-verbaux de tous les officiers publics qui ont reçu de la loi une délégation spéciale pour constater certaines infractions, lorsqu'ils ne font pas foi jusqu'à inscription de faux, font foi du moins jusqu'à preuve contraire».

²⁷⁷ *Pand.belges*, v° «Force probante des proc. verb. d'infraction», nrs. 14 en 15.

l'existence de certaines infractions particulières) een nieuwe stap gezet in de aangehaalde denkevolutie, een stap die ditmaal een duidelijke verwijzing inhoudt naar de intrinsieke natuur van het vastgesteld misdrijf.

M.a.w. betekent dit dat de wettelijke bewijswaarde (i.c. tot bewijs van het tegendeel) niet meer alleen gekoppeld wordt aan de bijzondere aanwijzing tot vaststelling, maar bovendien aan de bijzondere (intrinsieke) aard van het vastgesteld misdrijf.

Het besluit wordt dan dat artikel 154, in fine, Sv. slechts die processen-verbaal betreft die regelmatig werden opgesteld door officieren of agenten, die door een wettelijke aanwijzing de macht hebben gekregen om zekere bijzondere misdrijven bij proces-verbaal vast te stellen.

132. In die optiek zijn de vaststellingsaanwijzingen van het artikel 11 van het Wetboek van Strafvordering niet meer voldoende om aan de in de uitvoering van dit artikel opgestelde processen-verbaal wettelijke bewijswaarde toe te kennen; en zullen de processen-verbaal die door de procureur des Konings, de onderzoeksrechter en de officieren van gerechtelijke politie, hulpofficieren van de procureur des Konings, worden opgesteld inzake de vaststelling van wanbedrijven op heterdaad of op verzoek van het hoofd van het huis evenmin wettelijke bewijswaarde hebben.

Een moeilijkheid wordt gesteld door artikel 16 Sv., dat wel naar de intrinsieke natuur van de vastgestelde misdrijven verwijst: «wanbedrijven en overtredingen tegen land- en boseigendommen», wat aldus tot het wellicht eigenaardig besluit zal leiden dat de processen-verbaal opgesteld in de uitvoering van artikel 16 Sv. wel wettelijke bewijswaarde zouden hebben en die opgesteld in de uitvoering van artikel 11 van hetzelfde wetboek niet, niettegenstaande de politiecommissarissen enz. ter zake voorrang hebben op de veld- en boswachters.

133. De hierboven getrokken conclusies (nr. 128) inzake de bewijswaarde van processen-verbaal tot bewijs van het tegendeel worden dan verengd tot:

1. de processen-verbaal die worden opgesteld in de uitvoering van artikel 16 Sv. en
2. de processen-verbaal die worden opgesteld door bevoegde personen die door een bijzondere (straf)wet uitdrukkelijk voor de vaststelling van bepaalde bijzondere (naar de intrinsieke natuur aangeduide) misdrijven worden aangewezen.

134. Wanneer prof. Declercq schrijft²⁷⁸: «... voor gewone misdrijven uit het Strafwetboek wordt immers geen bijzondere bevoegdheid aan enige politiedienst gegeven om de inbreuken vast te stellen», dan meen ik dat hij die verengde vaststelling zeer nabij is. Ook Hoeffler²⁷⁹ onderschrijft die evolutie. Waar de koninklijke commissaris Beckaert in zijn voorontwerp van «Code de procédure pénale» als bewijswaarde-criterium voorstelt: «Les procès-verbaux des officiers et agents de police judiciaire relatifs aux contraventions du code pénal et aux infractions à des lois particulières font foi jusqu'à preuve contraire des faits matériels qu'ils constatent», dan meen ik dat hij, wanneer hij

zeft dat die bepaling de jurisprudentiële interpretatie bevestigt, op de denkevolutie ten achter is.

135. Wellicht eigenaardig is dat reeds in 1950 prof. Braas een nog engere stelling innam, toen hij schreef²⁸⁰: «En dehors des cas où la loi attribue *expressément* aux rédacteurs des procès-verbaux le droit d'être crus jusqu'à preuve contraire ou jusqu'à inscription de faux, ces actes ne valent, en général, qu'à titre de simples renseignements, à l'égal d'une plainte ou d'une dénonciation», waardoor hij inderdaad het criterium inzake wettelijke bewijswaarde tot inschrijving van valsheid (uitdrukkelijke toekenning door de wet van die bijzondere bewijswaarde) doortrekt tot de bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel.

Laffineur geeft dezelfde optiek weer²⁸¹ in de volgende beschouwing: «Autrement dit, dans la généralité des cas, les procès-verbaux ne valent qu'à titre de simples renseignements, sauf en certaines matières, telles les infractions en matière de police de roulage, où le législateur prévoit *expressément* que les procès-verbaux dressés par les membres des polices font foi jusqu'à preuve contraire et parfois même jusqu'à inscription de faux, tel les procès-verbaux contenant des délits forestiers.»

Waar uit deze teksten moet worden besloten dat voor Braas en Laffineur processen-verbaal dan alleen bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel (kunnen) hebben wanneer een uitdrukkelijke wetsbepaling die bewijswaarde aan (bepaalde) processen-verbaal toekent, is hun stelling te eng (zie o.m. supra, nr. 119 in fine).

136. Hieruit mag evenwel niet besloten worden dat ik de interpretatie-evolutie inzake bewijswaarde van processen-verbaal tot bewijs van het tegendeel, zoals ze ontwikkelde op grond van de misdrijf-aanduiding «certaines infractions particulières» bijval.

Ik meen integendeel dat de eerst getrokken conclusies (nr. 128) het meest aan de letter en de geest van de ter zake in acht te nemen wetsbepalingen tegemoet komen.

137. Tenslotte moeten wij aandacht wijden aan de in het buitenland opgestelde processen-verbaal.

Dit betreft zowel door Belgische als door buitenlandse overheden opgestelde processen-verbaal.

Waar inderdaad een Belgisch agent in de regel geen bevoegdheid bezit om op het grondgebied van een vreemde natie vaststellingen van misdrijf te doen²⁸², wordt hierop o.m. voor de consulaire ambtenaren uitzondering gemaakt²⁸³.

Anderzijds kan een door een vreemd politieofficier (of andere bevoegde personen) in zijn land opgesteld proces-verbaal door de Belgische rechter als bewijselement in acht genomen worden²⁸⁴.

Processen-verbaal opgesteld in het buitenland, door bevoegde personen en volgens de pleegvormen die aldaar gelden, hebben in België steeds bewijswaarde, tenzij deze

²⁸¹ G. LAFFINEUR, *op.cit.*, p. 122, in fine.

²⁸² *Pand.Belges*, v^o «Force probante des proc. verb. d'infraction», nr. 132. Wat de «deelname door de gerechtelijke overheden van de verzoekende Staat aan de op het grondgebied van de aangezochte Staat te vervullen opdrachten» betreft, zie TROUSSE en VANHALEWIJN, *Uitlevering en internationale rechtshulp in strafzaken*, A.P.R., 1970, p. 194-195.

²⁸³ *Pand.belges*, *ib.*, nr. 133; als vb.: artt. 27 en 28 W. 5 juni 1972 op de veiligheid der schepen.

²⁸⁴ Cass., 24 dec. 1934, *Pas.*, 1935, I, 91; Cass., 28 sept. 1976, *Arr. Cass.*, 1977, 115, *Pas.*, 1977, I, 115.

²⁷⁸ R. DECLERCQ, *Strafvordering*, 1979, I, p. 96 in fine.

²⁷⁹ HOFFLER, *op.cit.*, p. 190, nr. 187: «... certaines infractions particulières», overgenomen uit Cass., met advies, van 17 maart 1952 (zie noot 274).

²⁸⁰ BRAAS, *op.cit.*, I, p. 294, nr. 369.

pleegvormen in strijd zouden zijn met onze nationale openbare orde²⁸⁵.

138. Welke is de bewijswaarde van die processen-verbaal?

Wat de door Belgische overheden opgestelde processen-verbaal betreft zullen de bovenstaande beschouwingen inzake bewijswaarde van processen-verbaal gelden.

Wat de door vreemde overheden opgestelde processen-verbaal betreft geldt als basisregel dat die processen-verbaal bewijswaarde als inlichting hebben en dat zij alleen dan wettelijke bewijswaarde zullen hebben wanneer een wetsbepaling uitdrukkelijk die bijzondere bewijswaarde aan bepaalde processen-verbaal toekent.

Het probleem van de toekenning van wettelijke bewijswaarde aan door vreemde overheden (in het buitenland) (in strafzaken) opgestelde processen-verbaal maakte o.m. deel uit van het onderzoek van de ontwerp-tekst van de (op 29 april 1969 gesloten) overeenkomst inzake Benelux-samenwerking.

Daar processen-verbaal slechts wettelijke bewijswaarde kunnen hebben voor zover zij opgesteld zijn door bevoegde personen en met inachtneming van de wettelijke voorschriften, stonden de in verband met die ontwerp-tekst geconsulteerde gerechtelijke overheden eerder afwijzend tegen de toekenning van wettelijke bewijswaarde aan door ambtenaren van een ander Beneluxland opgestelde processen-verbaal, gezien de moeilijkheden verbonden aan het geldigheidsonderzoek van een in een vreemd land opgesteld proces-verbaal en aangezien het delicaat en gevaarlijk voorkwam aan de Belgische rechtbanken de verplichting op te leggen na te gaan of een in den vreemde opgesteld proces-verbaal conform is aan de wettelijke voorschriften van het betreffend vreemd land.

Bovendien werd erop gewezen dat de vaststelling door een rechtbank, ingevolge levering van het tegenbewijs, van de onjuistheid van tot bewijs van het tegendeel geldende vaststellingen in een proces-verbaal opgesteld in een ander land gemakkelijk een bron van wrijving en van conflicten zou worden, wat te vermijden is.

De procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel stelde voor zich te beperken tot de vastlegging van de regel dat de door de agenten van een van de drie Beneluxlanden opgestelde processen-verbaal in de andere twee landen gewone bewijswaarde zouden hebben, d.w.z. zouden gelden als inlichting, wat uiteraard niet belette dat die processen-verbaal de verjaring van de strafvordering in de andere twee landen zouden stuiten.

Artikel 15.1 van de Overeenkomst inzake Benelux-samenwerking luidt als volgt:

«Processen-verbaal waarin een strafbaar feit is gerelateerd, opge maakt door ambtenaren van een der landen in de vorm en volgens de eisen in de wettelijke bepalingen van hun land gesteld, hebben in de beide andere landen dezelfde bewijskracht (bewijswaarde) als waren het processen-verbaal, opge maakt door bevoegde ambtenaren van die landen. Wanneer echter in een der landen voor een bepaalde bewijskracht van processen-verbaal vereist is dat zij door een zeker aantal ambtenaren zijn opge maakt, hebben de in de beide andere landen opge maakte processen-verbaal in

dat land slechts die bewijskracht indien zij zijn opge maakt door ten minste hetzelfde aantal ambtenaren²⁸⁶.» Uit deze assimilatieregel volgt dat, voor de vaststelling van de bewijswaarde van een ter zake in het vreemde land opgesteld proces-verbaal, de regels voor de bepaling van de bewijswaarde van in België opge maakte processen-verbaal dienen te worden toegepast.

Een bijzondere moeilijkheid zal bestaan wanneer voor een bepaalde misdrijf vaststelling een dubbel bewijswaardecriterium aanwezig kan zijn (cf. nr. 124).

Niets belet echter de (Belgische) wetgever de (wettelijke) bewijswaarde van processen-verbaal op een andere basis vast te stellen. Een voorbeeld van een bewijswaardebepaling in andere zin wordt gevonden in artikel 57bis, § 4, van het Militaire Strafwetboek, luidend als volgt: «De akten van de buitenlandse overheid, waarbij de in dit artikel bedoelde feiten vastgesteld worden, hebben voor de Belgische rechtbanken dezelfde bewijskracht als die, welke de wetgeving van het grondgebied waar die feiten gepleegd werden, eraan toekent.»

139. Welke moeten, *de lege ferenda*, onze slotbeschouwingen zijn?

In 1830 schreef de Molènes²⁸⁷: «Cette loi (artt. 154 en 189 Sv.) ne subsistera pas toujours. Je fais des vœux, dans l'intérêt de l'honneur de notre législation, pour que son abrogation arrive le plus promptement possible, pour qu'il soit proclamé qu'aucun acte ne reçoit de la loi le caractère obligatoire de preuve des délits, et pour que le principe sacré de la conviction soit rendu commun à toutes les juridictions chargées d'infliger des peines», om die wens later te vervolledigen als^{287a}: «Puisse toutes les lois pénales contenir bientôt sur ce point (bewijswaarde van processen-verbaal in het algemeen) des règles plus rassurantes pour la conscience des juges» (waarbij hij een vervangstekst voorstelt voor art. 154 Sv.).

Eerst en vooral dienen inderdaad inzake bewijswaarde die aan processen-verbaal wordt gehecht, duidelijke en nauwkeurige regels te worden vastgelegd. De artikelen 427 en volgende van de Franse Code de procédure pénale en art. 344 (en 338) van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering kunnen daartoe een uitnodiging zijn.

Eenvoud en klaarheid zijn ter zake — mede ter bescherming van de rechten van de verdediging — een noodzaak.

²⁸⁶ In dezelfde zin art. 12/1 van het Beneluxverdrag over de samenwerking inzake de regeling van in-, uit- en doorvoer, ondertekend op 16 maart 1961, te 's Gravenhage. Vgl. art. 22,4 van het Beneluxverdrag inzake de tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen in strafzaken, ondertekend te Brussel op 26 september 1968. Vgl. inzake bewijskracht van daden van onderzoek, art. 26 van de Convention Européenne sur la transmission des procédures répressives, afgesloten te Straatsburg op 15 mei 1972, door België ondertekend maar niet geratificeerd, en art. 26 van de Convention Européenne sur la valeur internationale des jugements répressifs, gesloten in Den Haag op 28 mei 1970, door België ondertekend maar niet geratificeerd: de handelingen, in de aanzoekende Staat gesteld, worden, wat hun bewijskracht (bewijswaarde) betreft, geassimileerd met handelingen verricht door de overheden van de aangezochte Staat. Evenwel kunnen deze daden nooit een grotere bewijskracht bezitten dan zij in de aanzoekende Staat zouden hebben (wat zeer ernstige studieproblemen kan stellen).

²⁸⁷ DE MOLÈNES, *De l'humanité dans les lois criminelles et de la jurisprudence*, p. 66.

^{287a} DE MOLÈNES, *ib.*, p. 81.

²⁸⁵ Noot VANDEPLAS bij Hof Gent, 9 jan. 1979, *R.W.*, 1979-80, 1869. Zie ook Cass., 28 sept. 1976, *Arr.Cass.*, 1977, 115, *Pas.*, 1977, I, 115; *R.P.D.B.*, v°, «Commission rogatoire», nr. 66.

De van de basisopvatting meer en meer afwijkende evolutie van interpretatie van het ons aanbelangend artikel 154 van het Wetboek van Strafvordering en de grote verscheidenheid van interpretatie in de rechtspraak en vooral in de rechtsleer, stellen die noodzaak in een scherp daglicht.

140. De bewijswaarde van processen-verbaal tot inschrijving van valsheid dient verlaten te worden: de mogelijkheid tot het rechtstreeks leveren van het tegenbewijs, zonder de omslachtige procedure van de inschrijving van valsheid, moet in elk geval aan de beklaagde partij gelaten worden.

Nadat reeds in 1830 de Molènes^{287b} een lijnrechte aanval op de bewijswaarde van processen-verbaal tot inschrijving van valsheid had gedaan, schreef Faustin-Hélie in 1865^{287c}: «Il nous a paru qu'il serait possible encore, en maintenant les procès-verbaux qui ne valent que comme renseignements et ceux qui font foi jusqu'à preuve contraire, de restreindre plus étroitement, sinon de supprimer tout à fait ceux qui font foi jusqu'à inscription de faux. Nous ne savons si quelque jour cette législation, quelque peu incohérente, et qui touche à tant d'intérêts, sera l'objet d'une étude législative. Ce serait assurément un travail utile.»

Garraud verdedigde in het begin van deze eeuw²⁸⁸ de

afschaffing van de wettelijke bewijswaarde van processen-verbaal toen hij schreef: «... Et la loi budgétaire du 30 déc. 1903 (art. 26), qui a enlevé aux procès-verbaux des agents des contributions indirectes la force probante jusqu'à inscription de faux, est un premier pas dans la voie du retour au droit commun et dans la suppression des témoins privilégiés.»

Braas gaf in 1950²⁸⁹ duiding in dezelfde richting: «Les lois spéciales qui accordaient à certains procès-verbaux foi jusqu'à inscription en faux furent, à un moment, assez nombreuses. On a, avec raison, reconnu le danger et l'inutilité de pareilles dispositions et elles ont presque toutes disparu en Belgique.»

In de toelichtingen tot ondersteuning van het voorontwerp van Wetboek van Strafvordering wees de koninklijke commissaris Bekaert op «la nécessité de supprimer le recours à l'inscription de faux des articles 137 à 142 du Code forestier (loi du 19 déc. 1854)»²⁹⁰.

De objectieven inzake bewijswaarde van processen-verbaal zijn dus duidelijk gesteld: vastlegging van duidelijke en nauwkeurige regels met als enig *mogelijke* wettelijke bewijswaarde van processen-verbaal, de bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel.

^{287b} DE MOLÈNES, *op.cit.*, p. 72 e.v.

^{287c} FAUSTIN-HÉLIE, *Traité de l'instruction criminelle*, 1865, II, p. 116, nr. 1678.

²⁸⁸ R. GARRAUD, *Traité...*, I, p. 522, nr. 264.

²⁸⁹ BRAAS, *op.cit.*, I, p. 291, voetnoot 4.

²⁹⁰ Hieruit blijkt dat dit, volgens Bekaert, het enig overblijvend geval is waarin aan processen-verbaal bewijswaarde tot inschrijving van valsheid is gehecht.

OVER DE RECHTSBEDELING IN HET RECHTSGEBIED VAN HET HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

*Rede uitgesproken door de procureur-generaal R. VERHEYDEN op de plechtige
openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen op 1 september 1980.*

Na de rede die zopas is uitgesproken door de h. advocaat-generaal L. Vervliet en mij gedragende naar de voorschriften van artikel 351 van het Gerechtelijk Wetboek, namelijk hoe recht is gesproken binnen ons rechtsgebied, is het mijn taak een overzicht te geven van de werkzaamheden en de stand van zaken van het Hof, de rechtbanken en de vrederechten.

Het is ons allen bekend dat zowel de burgerlijke als de correctionele zaken sedert jaren in stijgende lijn het werkvolume van onze gerechten verhogen. De hausse wordt nog doorgetrokken zoals blijkt uit de statistieken over de kalenderjaren 1978 en 1979 die ik in het kort zal ontleiden.

1. Voor uw Hof werden in 1978, 2575 nieuwe burgerlijke zaken ingeleid en in 1979, 2798, d.i. een stijging van 10%. In 1978 werden er 1775 en in 1979, 1984 arresten geveld, d.i. een vermeerdering van 12%.

Hoewel het aantal arresten een merkelijke stijging weergeeft, moet men toch vaststellen dat de achterstand voor het jaar 1979 aangegroeid is met 814 zaken, zodat de totale achterstand op 8.239 burgerlijke zaken gebracht werd.

Het aantal ingeleide fiscale zaken steeg insgelijks met 9%, te weten van 114 tot 124, en het aantal arresten van 68 tot 114, d.i. 70%.

Een dergelijke rechtsbedeling in de fiscale zaken zal er toe leiden de achterstand weg te werken.

Wat de correctionele zaken betreft blijkt er een statu quo te heersen wat de hogere beroepen betreft, 1494 zaken in 1978 en 1482 in 1979. Er werden 1343 arresten geveld in 1978 en 1463 in 1979, d.i. een verhoging van 9%.

Toch bedroeg de achterstand in correctionele zaken op 1 januari 1980 nog 1212 dossiers (161 vastgestelde zaken en 1051 zaken voor dagstelling), dus voldoende zaken om de

rol van de correctionele kamers te vullen gedurende een termijn van een jaar.

Dit betekent dat zaken met niet aangehouden en of die geen dringend karakter vertonen, twee jaar op dagstelling moeten wachten nu steeds voorrang wordt gegeven aan dringende dossiers.

2. Zoals uit de hierbijgaande tabellen blijkt laat de verhoging van het aantal burgerlijke zaken zich ook bestendig voelen in de rechtbanken van eerste aanleg.

Ook in deze rechtbanken, niettegenstaande het hoger aantal vonnissen, moet men vaststellen dat de achterstand groeit.

Voor de nieuwe correctionele zaken verschilt de aangroei van rechtbank tot rechtbank. Voor Tongeren is een daling waar te nemen.

In het aantal uitgesproken vonnissen is er geen merklijk verschil voor de kalenderjaren 1978 en 1979.

3. De statistieken van de parketten geven insgelijks een stijging van de notitiezaken, behalve het parket te Hasselt.

Deze statistieken leren ons hoe het percentage van de stijging zich weerspiegelt in de stijging van de zaken die voor de rechtbank gebracht worden.

4. De rechtbanken van koophandel kampen eveneens met de bestendige aangroei van ingeleide zaken en zoals in de rechtbanken van eerste aanleg groeit de achterstand niettegenstaande meer vonnissen worden gevelde.

5. Voor de politierechtbanken. Hoewel het arrondissement Mechelen zowel wat de ingeleide zaken als het aantal gevonniste zaken betreft, een merklijke stijging vertoont — 15% —, is er een vermindering waar te nemen in de andere arrondissementen.

6. Terwijl voor al de hiervoren opgesomde rechtsmachten de stijging van het aantal zaken zich bestendigt, is deze toestand niet algemeen voor de vrederechten, waar buiten een verhoging in sommige arrondissementen, een

vermindering in andere waar te nemen is.

7. Moet men voor de rechtsbedeling in ons ressort niet besluiten dat, niettegenstaande de inspanningen die worden gedaan om meer arresten en vonnissen te vellen, de ontmoedigende vaststelling blijft dat de achterstand blijft groeien?

Vele colloquia hebben de achterstand in de gerechtzaken besproken.

Vele voorstellen worden gedaan en initiatieven genomen.

Zullen de wijzigingen, initiatieven en herstructureringen kunnen bijdragen tot het verhelpen van deze toestand?

Zoals hier een bespreking te wijden aan deze wijzigingen en herstructureringen, ben ik de mening toegedaan dat, wanneer een stijging in het werkvolume zich voordoet, wanneer sedert jaren de stijging zich bestendigt, dit voornamelijk alleen kan worden opgevangen door de aanpassing van de personeelsformatie van de magistraten.

Een verhoging van werkvolume kan tijdelijk opgevangen worden door een verhoging van het werktempo, maar dit laatste kan zich niet bestendigen.

Bij dit besluit wil ik toch nog een beroep doen op alle magistraten en advocaten om in de mate van het mogelijke te vermijden dat zaken worden uitgesteld.

Ik ben er mij wel van bewust dat belangrijke en ingewikkelde zaken soms dringend en op korte termijn moeten worden gesteld. Ieder wat hem betreft zou zijn steentje kunnen bijdragen door een inspanning te leveren om het dossier tijdig in te studeren opdat de rol van de zittingen zoveel mogelijk gerespecteerd wordt.

Dit zou reeds een grote bijdrage zijn in de vlotte afwerking van de gerechtzaken.

De goede samenwerking tussen de gerechten en de balies zou tot deze bijdrage leiden opdat de rechtsonderhorigen een snellere berechting van hun zaak kunnen krijgen.

HOF VAN BEROEP — STATISTIEKEN 1978-1979

	1978	1979
Burgerlijke zaken		
aantal ingeleide zaken (algemene rol, kort geding, eenzijdige verzoekschriften)	2.575	2.798
aantal arresten	1.775	1.984
nog te berechten zaken	7.372	8.239
Fiscale zaken		
ingeleide zaken	114	124
arresten	68	114
Strafzaken		
a) correctioneel		
ingeleide zaken	1.494	1.482
arresten	1.343	1.463
b) kamer van inbeschuldigingstelling		
1. voorlopige hechtenis en uitleveringen		
ingeleide zaken	757	725
arresten	757	703
2. herstel in eer en rechten		
ingeleide zaken	634	641
arresten	634	641
Jeugdbescherming		
Burgerlijk en correctioneel		
ingeleide zaken	49	48
arresten	80	59

RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG — STATISTIEKEN 1978-1979

Burgerlijke zaken	Antwerpen		Mechelen		Turnhout		Hasselt		Tongeren	
	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979
Nieuwe zaken (algemene rol, rol der verzoekschriften, der kort gedingen en van de arrondissementsrecht- bank)	13.649	15.059	2.774	3.064	3.808	3.959	3.662	4.244	3.139	3.398
vonnissen (ten gronde + tussenvonnissen)	10.793	11.889	2.318	2.408	2.726	2.523	2.799	3.329	2.367	2.720
Correctionele zaken										
nieuwe zaken	4.484	5.029	2.467	2.777	2.282	2.875	2.990	3.029	4.222	3.131
vonnissen (ten gronde)	4.905	4.846	1.774	1.849	1.867	1.798	3.027	3.218	2.038	1.918
vonnissen (vonnis in hoger beroep t/politievonnissen)	928	925	208	193	280	320	358	352	323	453
Jeugdrechtbank										
nieuwe zaken	1.171	1.246	616	555	626	738	509	511	574	562
vonnissen	1.431	1.299	332	324	326	309	324	360	523	538

PARKETTEN BIJ DE RECHTBANKEN VAN EERSTE AANLEG — STATISTIEKEN 1978-1979

	Antwerpen		Mechelen		Turnhout		Hasselt		Tongeren	
	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979
Aantal notitiezaken	84.753	89.957	23.592	25.527	28.112	29.759	32.925	31.210	26.051	26.503
verwijzing naar de correctionele rechtbank	2.073	2.124	19	300	180	235	467	564	2.311	2.274
rechtstreekse dagvaar- ding voor C.R.	2.411	2.905	2.448	2.477	2.101	2.640	2.523	2.465	1.911	1.857
verwijzing naar de politierechtbank	2.527	2.747	19	1	3	6	1.127	990	199	749

PARKET (AFDELING BEVOEGD VOOR POLITIEZAKEN)

Ingeleide zaken	227.756	260.591	35.988	49.708	42.160	55.214	47.214	52.715	39.555	49.807
Zaken gedagvaard voor politierechtbank	19.255	18.252	2.698	2.863	6.140	5.532	5.020	5.878	6.266	6.159
beëindigd door min- nelijke schikking	73.099	74.000	9.537	19.700	13.864	14.540	17.112	13.922	13.577	11.027

POLITIERECHTBANKEN

Ingeleide zaken	19.255	18.252	2.711	3.138	6.455	5.585	5.020	4.920	6.266	6.107
vonnissen	19.500	18.605	2.697	3.040	6.530	5.686	5.184	5.117	6.306	6.191

RECHTBANKEN VAN KOOPHANDEL — STATISTIEKEN 1978-1979

	Antwerpen		Mechelen		Turnhout		Hasselt		Tongeren	
	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979
Ingeleide zaken (op dagvaarding, vrijwil- lige verschijning, ver- zet, betwiste schuldvor- dering (faillissement)	12.983	13.189	1.681	2.030	1.598	1.517	2.702	2.981	3.362	3.356
Zaken in graad van hoger beroep (t/vonnissen vre- derechters)	67	85	15	8	6	11	12	11	14	10

Vonnissen (niet inbegrepen de faillissementen en de gerechtelijke akkoorden)	11.741	12.045	1.196	1.504	1.621	1.490	2.131	2.001	3.080	3.248
Tussenvonnissen	1.462	1.280	247	306	163	198	457	570	249	300
Faillissementen	330	326	65	83	76	48	74	75	67	71
Aanvragen gerechtelijk akkoord	7	4	3	3	5	3	6	4	3	1

VREDEGERECHTEN — STATISTIEKEN 1978-1979

	Antwerpen		Mechelen		Turnhout		Hasselt		Tongeren	
	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979	1978	1979
Zaken ingeschreven (op de algemene rol en op de rol der verzoekschriften)	17.380	18.001	3.181	2.963	3.355	3.280	6.121	3.867	3.847	3.466
Processen-verbaal van minnelijke schikking of niet-totstandkoming daarvan (art. 753 Ger.W.)	2.397	2.511	607	657	860	837	1.743	1.606	2.269	2.594
eindvonnissen	15.537	16.966	2.546	2.924	2.749	2.945	4.665	4.361	3.100	3.102
vonnissen op incident, tussenvonnissen en voorbereidende vonnissen (niet medegerekend onder 3)	4.360	3.553	981	267	1.125	833	2.840	1.303	954	708
beschikkingen	7.885	7.555	783	918	1.405	1.523	928	1.136	1.558	945
familieraden	1.569	1.495	464	435	595	601	626	639	562	544
(aantal vergaderingen) met dagvaarding gelijk-gestelde handelingen (218 B.W., onderhouds-uitkeringen, wet op de kleine nalatenschappen, onteigeningen)	3.989	4.163	800	1.067	2.674	3.337	998	880	1.669	1.159

Niet akten van bekendheid, adoptie of wettiging door adoptie, processen-verbaal inzake verzegeling en ontzegeling of processen-verbaal of beschikkingen andere dan hierboven vermeld.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 23 MEI 1979

Voorzitter-rapporteur: de h. de Vreese

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaat: mr. Claeys-Bouuaert

Verjaring — Burgerlijke zaken — Stuiting — Beslag dat nietig wordt verklaard.

Luidens art. 2244 B.W. vormen een dagvaarding voor het gerecht, een bevel tot betaling of een beslag, betekend aan hem die men wil beletten de verjaring te verkrijgen, weliswaar burgerlijke stuiting, maar art. 2247 B.W. bepaalt dat,

«indien de eis wordt afgewezen», de stuiting voor niet bestaande wordt gehouden. De wet maakt geen onderscheid naar gelang van de reden van de afwijzing van de eis. Ten deze is terecht geoordeeld dat de verjaring door een beslag en de daarop volgende procedure die tot de nietigverklaring van dat beslag leidde, zonder dat de eis wegens onbevoegdheid werd afgewezen, niet kon worden gestuit of geschorst.

Belgische Staat t/ A.

Gelet op het bestreden arrest, op 13 maart 1978 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen:

Over het middel, afgeleid uit de schending van artikel 194, tweede lid, van het koninklijk besluit van 4 maart 1965

tot uitvoering van het Wetboek der Inkomstenbelastingen, *doordat* het arrest, na te hebben beslist dat de procedure tussen de partijen ingeleid bij dagvaarding van 28 januari 1972 en afgesloten bij vonnis van 5 december 1974 «uitsluitend tot voorwerp heeft het al of niet bestaan van een uitvoerend beslag en de waarde van een verzoek tot beslag door appellant (thans eiser) gegeven bij aangetekend schrijven van 13 december», overweegt dat het verzoek tot beslag van 13 december 1972 «als niet bestaande dient te worden beschouwd», en daaruit afleidt dat de verjaring derhalve door deze procedure niet kan worden gestuit noch geschorst», en dat, nu geen andere daad van uitvoering was gesteld sedert 19 mei 1969, de verjaring was ingetreden vóór de datum van het aangevochten uitvoerend beslag van 19 februari 1975,

terwijl de verjaring enkel kan intreden vijf jaar na de laatste stuitingsdaad, indien geen geding voor het gerecht aanhangig is; artikel 194, tweede lid, van het koninklijk besluit tot uitvoering van het Wetboek der Inkomstenbelastingen, waarin deze regel voorkomt, geen enkel onderscheid maakt nopens de rechtsgrond van het rechtsgeding noch nopens de oplossing die daaraan gegeven werd, waaruit volgt dat ook een rechtsgeding nopens het rechtsgeldig bestaan van een beslag of nopens de waarde van een verzoek tot beslag het door het meervermeld artikel 194 omschreven gevolg moest medebrengen:

Overwegende dat, krachtens artikel 194 van het koninklijk besluit van 4 maart 1965 tot uitvoering van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, de directe belastingen verjaren door verloop van vijf jaren vanaf hun eisbaarheid, doch deze termijn kan worden gestuit op de wijze bepaald door de artikelen 2244 en volgende van het Burgerlijk Wetboek;

Overwegende dat, zo al luidens artikel 2244 van het Burgerlijk Wetboek een dagvaarding voor het gerecht, een bevel tot betaling of een beslag, betekend aan hem die men wil beletten de verjaring te verkrijgen, burgerlijke stuiting vormen, artikel 2247 van ditzelfde wetboek bepaalt dat, «indien de eis wordt afgewezen», de stuiting voor niet bestaande wordt gehouden;

Dat de wet geen onderscheid maakt naar gelang de reden van de afwijzing van de eis;

Overwegende dat de bij dagvaarding van 28 januari 1972 ingeleide en bij beschikking van 5 december 1974 van de beslagrechter beëindigde procedure het al dan niet bestaan van een uitvoerend beslag en de waarde van een door eiser gedaan verzoek tot beslag betrof; dat de beslagrechter bedoeld beslag, dat niet binnen de maand door een regelmatig uitvoerend beslag was gevolgd, bij toepassing van artikel 216, § 2, van voormeld koninklijk besluit «niet bestaande» verklaarde;

Dat de rechters, zonder schending van voormeld artikel 194, hebben geoordeeld dat de verjaring door voormeld beslag en de daarop volgende procedure, die tot de nietigverklaring van dat beslag leidde, zonder dat de eis wegens onbevoegdheid werd afgewezen, niet kon worden gestuit noch geschorst;

Dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen, verworpt de voorziening; veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Zie De Page, VII, nrs. 1168, 1171 e.v., 1178 e.v., 1186 e.v.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 10 OKTOBER 1979

Voorzitter-rapporteur: de h. Versée

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Van Hecke en Van Ryn

Wegen — Gemeenteweg wordt gekruist door aan te leggen rijksweg — Inlijving — Tijdstip — Elektriciteit — Verplaatsing van leiding te vorderen door de Staat.

Op de plaats waar een gemeenteweg wordt gekruist door een nieuwe, aan te leggen rijksweg, verliest hij, door het feit zelf van zijn nieuwe bestemming, zijn oorspronkelijke aard en maakt hij een integrerend deel uit van de rijksweg waarin hij wordt opgenomen.

De inlijving van het bedoelde gedeelte van de gemeenteweg in de rijksweg geschiedt reeds vanaf het ogenblik dat het gedeelte zijn nieuwe bestemming krijgt en niet vanaf het ogenblik dat de rijksweg voor het verkeer opengesteld wordt.

Het bevel om de elektrische geleiding te verplaatsen op de plaats waar de nieuwe, aan te leggen rijksweg de gemeenteweg kruist, behoort tot de handelingen die aan dit gedeelte van de gemeenteweg zijn nieuwe bestemming geven. De Staat mag derhalve deze verplaatsing vorderen alvorens de nieuwe weg voor het verkeer wordt opengesteld.

Belgische Staat t/ I.E.G.A.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 juni 1977 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 13, inzonderheid derde lid, van de wet van 10 maart 1925 op de elektriciteitsvoorziening en 538 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het arrest, na vastgesteld te hebben dat de ten deze betrokken gemeenteweg door kruising geïntercepteerd werd door de Rijksweg nummer 22, en na aangenomen te hebben dat, bij inlijving van gekruiste secties van gemeentewegen in de rijkswegen, de Staat in het belang van de geïntercepteerde weg gerechtigd is op kosten van de onderneming die de leidingen plaatste, de plaatsing ervan te laten wijzigen, niettemin de vordering van eiser strekkende tot betaling van de kosten van verplaatsing van elektriciteitsleidingen in een vroegere gemeenteweg, die thans gedeeltelijk in een nieuwe rijksweg valt, verworpt op grond dat de inlijving bij het openbaar domein van de Staat pas verwezenlijkt zal zijn wanneer de nieuwe weg voor het verkeer zal zijn opengesteld,

terwijl een weg tot het openbaar domein van de Staat behoort vanaf het ogenblik waarop hij door een uitdrukkelijke of impliciete beslissing van de Staat bestemd wordt tot het algemeen gebruik als rijksweg, zodat de Staat vanaf het ogenblik waarop die bestemming vaststaat, gerechtigd is in het belang van die wegen de verplaatsing van elektrische leidingen te gelasten op kosten van de onderneming die de leiding heeft aangelegd:

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering van eiser ertoe strekte, met toepassing van artikel 13, derde lid, van

de wet van 10 maart 1925 op de elektriciteitsvoorziening, verweerster te doen veroordelen om hem de kostprijs terug te betalen van werken die, nadat verweerster geweigerd had ze uit te voeren, door eiser werden bekostigd om aan verweerster toebehorende elektriciteitsleidingen te verplaatsen;

Overwegende dat het arrest de vraag onderzoekt of eiser zich ten deze op zijn «respectief domein» bevond, en in dit verband oordeelt «dat de grote wegnis het overwicht heeft op de gemeentewegenis en dat ingevolge dit principe en zonder dat hierdoor het eigendomsrecht van de gemeente wordt aangetast, de Staat de gemeentewegenis alle wijzigingen mag doen ondergaan genoodzaakt door werken van openbaar nut; dat hij, onder meer, wegen geheel of ten dele mag intercepteren en dat de gekruiste secties hierdoor ingelijfd worden bij de rijkswegenis; dat door zijn nieuwe bestemming tot rijkswegenis, de Staat meester wordt van de aanwending en het beheer van het ingelijfde gedeelte van het gemeentelijk domein; dat met toepassing van artikel 13 van de wet van 10 maart 1925 de Staat in het belang van de geïntercepteerde wegenis gerechtigd is op kosten van de onderneming die de leiding plaatste, de plaatsing ervan te laten wijzigen»;

Overwegende dat het arrest daarna beslist dat de aldus aangenomen stelling echter niet geldt wanneer de interceptie niet voltrokken is op het ogenblik dat de injunctie tot verplaatsing wordt gegeven, nu «immers het perceel van de gemeentewegenis, dat later bij de rijkswegenis zal ingelijfd worden, tijdens de verplaatsing integraal deel uitmaakt van de gemeentewegenis en dat het bestemd blijft tot het openbaar gemeentelijk domein, zelfs ingeval het door de uitgevoerde werken gesloten is voor het verkeer; zijn inlijving bij het openbaar domein van de Staat zich slechts zal verwezenlijken wanneer de nieuwe weg voor het verkeer zal zijn opengesteld» en nu ten deze, zo niet betwist is dat de betrokken gemeentewegenis geïntercepteerd werd door de Rijksweg nr. 22, evenwel uit elementen van het dossier blijkt dat «de verplaatsing van de elektriciteitsleidingen aangelegd in de gemeentewegenis gevorderd werd met het oog op de bouw van een weg die uiteindelijk de gemeentewegenis zal intercepteren», zodat alleen de gemeente op dat ogenblik wetshalve gemachtigd was op haar domein de verplaatsing op te leggen;

Overwegende dat een gemeenteweg, op de plaats waar hij wordt gekruist door een nieuwe, aan te leggen rijksweg, door het feit zelf van zijn nieuwe bestemming, zijn oorspronkelijke aard verliest en voortaan een integrerend deel uitmaakt van de rijksweg waarin hij wordt opgenomen; dat de inlijving van het bedoelde gedeelte van de gemeenteweg in de rijksweg reeds geschiedt vanaf het ogenblik dat het gedeelte zijn nieuwe bestemming krijgt en niet vanaf het ogenblik dat de rijksweg voor het verkeer opengesteld zal zijn; dat het bevel om de elektrische geleiding te verplaatsen op de plaats waar de nieuwe, aan te leggen rijksweg de gemeenteweg kruist, behoort tot de handelingen die aan dit gedeelte van de gemeenteweg zijn nieuwe bestemming geven; dat de Staat derhalve deze verplaatsing mag vorderen alvorens de nieuwe weg voor het verkeer wordt opengesteld;

Dat het hof van beroep artikel 13, derde lid, van de wet van 10 maart 1925 schendt door de vordering van eiser af te wijzen om de enkele reden dat «op het ogenblik dat de injunctie tot verplaatsing gegeven werd, de interceptie niet voltrokken was»;

Dat het middel gegrond is;
(...)

NOOT—*Verplaatsen van leidingen van openbaar nut ten gevolge van de uitvoering van openbare werken*

1. Het uitvoeren van openbare werken geeft aanleiding tot aanpassing van leidingen van openbaar nut gelegen in of boven een openbare weg (of een waterweg).

Er zijn sedert verschillende jaren een belangrijk aantal geschillen ontstaan tussen de Staat en de eigenaars van die leidingen in verband met de vraag of de kosten verbonden aan de verplaatsingen ervan moeten worden gedragen, hetzij door de Staat, bouwheer van het openbaar werk, hetzij door de eigenaars van de leidingen die precario hun installaties op het openbaar domein hebben kunnen aanbrengen.

Ter zake gelden de bepalingen van artikel 13, derde lid, van de wet van 10 maart 1925 op de elektriciteitsvoorziening en de gelijkkluidende bepalingen van het enig artikel van de wet van 17 januari 1938 betreffende gas-, water- en andere leidingen, en van art. 9 van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige produkten en andere door middel van leidingen.

Het derde lid van art. 13 van de geciteerde wet van 1925 bepaalt:

«De Staat, de provinciën en de gemeenten hebben, in alle geval¹, het recht de schikkingen of het plan ener inrichting naderhand te laten wijzigen, alsmede de werken daarmede in verband. Indien de wijzigingen noodzakelijk zijn, hetzij om reden van openbare veiligheid, hetzij om de schoonheid van een landschap te vrijwaren, hetzij in het belang van de wegen, waterlopen, kanalen of van een openbare dienst, hetzij ingevolge wijzigingen door de belendende eigenaars, toegebracht aan de (...) toegang der eigendommen langs de gevolgde wegen, dan vallen de kosten der werken ten laste van de onderneming die de geleiding heeft aangelegd; in de overige gevallen, komen zij ten bezware van de overheid die de wijzigingen gelast. Deze laatste mag een voorafgaand bestek vragen en, in geval van onenigheid, zelf tot de uitvoering der werken overgaan².»

2. De betwistingen in verband met de interpretatie van dit artikel en van andere bepalingen die de verplaatsingen van leidingen van openbaar nut betreffen, kunnen tot volgende vragen herleid worden:

a) Kan de Staat de verplaatsing bevelen van leidingen, gelegen in een gemeenteweg die door een rijksweg (of waterweg) wordt *geïntercepteerd*, en dat op kosten van de eigenaars van deze leidingen?

b) Kan de Staat hetzelfde doen als de leidingen gelegen zijn op *privé domein* krachtens een verklaring van openbaar nut of van een gelijkaardige overeenkomst met de betrokken eigenaars, als de Staat dat privé domein heeft verworven in der minne of door onteigening met het oog op het uitvoeren erop van openbare werken?

¹ In de Franstalige tekst van dit artikel wordt er aan toegevoegd «sur leur domaine respectif»; hetzelfde geldt van de Franstalige versie van de geciteerde wetten van 1938 en van 1965.

² Andere bepalingen gelden voor het verplaatsen van R.T.T.-leidingen waarop art. 6 van de wet van 13 oktober 1930 tot samenordering der verschillende wetsbepalingen op de telegrafie en de telefonie met draad, van toepassing is; zie in dit verband nr. 6.

c) Kan de Staat ook de verplaatsingskosten ten laste leggen van de eigenaars van de leidingen als deze moeten aangepast worden, niet in het belang van de weg waarin zij *oorspronkelijk gelegen* waren, maar wel in het belang van de uitvoering van een *nieuwe rijksweg* of van de aanpassing van een andere weg (of waterweg)?

Interceptie

3. In verband met het eerste probleem (nr. 2, a) had de Staat een geding aangespannen voor de Rechtbank van Koophandel te Hasselt tot terugvordering van de kosten van de ambtshalve bevolen verplaatsing van elektrische leidingen, toebehorend aan de Intercommunale Vereniging I.E.G.A.

De Staat beriep zich op art. 13, derde lid, van de wet van 10 maart 1925 en op twee adviezen van de Raad van State³.

I.E.G.A. verdedigde de stelling dat de Staat zich niet op dat artikel kon beroepen. Zij steunde daarvoor op de bepaling dat de Staat, de provincies en de gemeenten slechts op hun respectievelijk domein⁴ de bevoegdheid hebben de verplaatsing van leidingen op kosten van de eigenaars op te leggen.

Deze stelling sloot aan bij de thesis die wordt verdedigd door een groot aantal exploitanten van installaties van openbaar nut en gaf aanleiding tot een vraag om advies van de minister van Openbare Werken bij de Raad van State.

In zijn advies van 21 december 1965 antwoordde de Raad van State: «Lorsque l'Etat crée une autoroute ou un canal, qui intercepte une parcelle du domaine public géré par la province ou par la commune, la voie publique provinciale ou communale perd, par le fait même de son affectation nouvelle, son caractère primitif et forme désormais partie intégrante de la voie plus importante dans laquelle elle est incorporée.

«C'est ce qui résulte de l'arrêt de la Cour de Cassation du 22 mai 1871 (*Pas.*, 1871, I, 319) qui a tranché une contestation relative à l'interception d'un chemin vicinal par une voie ferrée. L'interception doit être distinguée du déclassement ...»

Voorts beroept de Raad zich op een cassatiearrest van 10 januari 1867⁵.

De in de twee geciteerde adviezen verdedigde stelling werd door een recent arrest van de Raad van State bevestigd⁶.

Bij vonnis van 5 januari 1976 werd de vordering van de Staat afgewezen.

4. Het Hof van Beroep te Antwerpen was echter in zijn arrest van 7 juni 1977 van oordeel «dat de grote wegenis het overwicht heeft over de gemeentewegenis en dat ingevolge dit principe en zonder dat hierdoor het eigendomsrecht van de gemeente wordt aangetast, de Staat de gemeentewegenis alle wijzigingen mag doen ondergaan genoodzaakt door werken van openbaar nut; dat hij, onder meer, wegen geheel of ten dele mag intercepteren en dat de gekruiste secties hierdoor ingelijfd worden bij de rijkswegenis; dat door zijn nieuwe bestemming tot rijkswegenis, de Staat

meester wordt van de aanwending en het beheer van het ingelijfd gedeelte van het gemeentelijk domein; dat bij toepassing van artikel 13 van de wet van 10 maart 1925 de Staat in het belang van de geïntercepteerde wegenis gerechtigd is op kosten van de onderneming die de leidingen plaatste, de plaatsing ervan te laten wijzigen⁷.»

Het hof aanvaardt bijgevolg het principe dat in geval van interceptie van een gemeenteweg door een rijksweg de aanpassing van de in die gemeenteweg gelegen leidingen moet gebeuren op kosten van de onderneming die de leidingen beheert.

Maar het oordeelde anderzijds dat de interceptie *nog niet gerealiseerd* was op het ogenblik dat het Bestuur het bevel gaf tot verplaatsing van de betrokken leidingen:

«Overwegende immers dat het perceel van de gemeentewegenis dat later bij de rijkswegenis zal ingelijfd worden, tijdens de verplaatsing integraal deel uitmaakt van de gemeentewegenis en dat het bestemd blijft tot het openbaar gemeentelijk domein, zelfs ingeval het door de uitgevoerde werken gesloten is voor het verkeer; dat zijn inlijving bij het openbaar domein van de Staat *zich slechts zal verwezenlijken wanneer de nieuwe weg voor het verkeer zal opengesteld zijn* (Cass., 3 mei 1968, *Rev.crit.jur.belge*, 1969, 5, met noot)».

Deze beslissing sluit aan bij de opvatting van Marc Louveaux⁸.

5. In cassatie werd als enig middel, afgeleid uit de schending van de wet van 10 maart 1925 en van art. 538 B.W., door de Staat aangevoerd dat de interceptie wel degelijk gerealiseerd was op het ogenblik van het verplaatsingsbevel.

Niet het daadwerkelijk gebruik van de weg (openstelling voor het verkeer) bepaalt het ogenblik van de inlijving van het betrokken gedeelte van de gemeenteweg in de rijksweg, maar wel de beslissing ter zake van de bevoegde overheid.

Een arrest van 3 mei 1968 van het Hof van Cassatie⁹, overigens geciteerd in het bestreden arrest, oordeelt dat «het onderbrengen van een goed in het openbaar domein niet alleen geschiedt door zijn effectief feitelijk gebruik ten bate van allen, doch tevens door de bestemming die eraan door de bevoegde overheid, afgezien of het feitelijk door allen wordt gebruikt, uitdrukkelijk wordt gegeven».

Deze beslissing van de overheid moet allereerst gesitueerd worden op het ogenblik dat de goedkeuring wordt verleend om een nieuwe weg aan te leggen of een bestaande weg aan te passen. Zij blijkt verder uit — en wordt geconcretiseerd door — een aantal overheidshandelingen die het tijdstip van het openstellen van het betrokken weggedeelte voor het verkeer en zelfs de aanvang van de werkzaamheden aan de weg¹⁰ lang voorafgaan (opmaken van plannen, ontelingen, aanbesteding, bevel tot aanvang van de werken, enz.).

⁷ Het hof volgt hier de principes van de cassatierechtspraak en de doctrine; zie GENOT, *De la voirie publique par terre*, nr. 340, p. 425 e.v.

⁸ R.P.D.B., Compl. IV, tw. «Energie électrique et gaz», nrs. 88 en 89; zie anders: M.A. FLAMME, «De la rencontre de canalisations et de câbles au cours de travaux publics», *J.T.*, 1966, 116, nr. 24, b, en *Traité théorique et pratique des marchés publics*, II, nr. 732, blz. 284.

⁹ R.W., 1968-69, 409.

¹⁰ In een niet gepubliceerd vonnis van 2 september 1977, in zake van B.S. t/ Interoot, waartegen Interoot hoger beroep heeft

³ Advies nr. A 13.600/III-6-386 van 21 mei 1965 en advies nr. A 13857/III-6-390 van 21 december 1965.

⁴ Zie nr. 1 en voetnoot 1.

⁵ *Pas.*, 1867, I, 136.

⁶ 2 mei 1974, nr. 16394.

De stelling van het Bestuur wordt door het Hof van Cassatie gevolgd¹¹.

Privé eigendom

6. De artt. 14 en 15 van de wet van 10 maart 1925 kennen «aan de Staat, de provincies en de gemeenten, alsmede aan de vergunninghouders, in de mate waarin zij door de vergunningsakte daartoe gemachtigd zijn» het recht toe om onder meer:

— op blijvende wijze steunen en ankers aan te brengen aan de buitenzijde van de muren en gevels die uitgeven op de openbare weg;

— de elektrische energieleidingen zonder vasthechting of aanraking aan te brengen boven particuliere eigendommen;

— boven of onder privé ongebouwde gronden die niet door muren of omheiningen zijn afgesloten, elektrische leidingen aan te leggen mits dit van openbaar nut is verklaard.

Art. 16, laatste lid, bepaalt voorts:

«De uitvoering der werken heeft geen onteigening tot gevolg. Het plaatsen van draagijzers op muren en gevels kan de eigenaar niet hinderen in zijn recht van afbreken, herstellen of ophogen. De ondergrondse lijnen en steunen geplaatst in een open ongebouwde grond dienen, op verzoek van de eigenaar te worden weggenomen, indien deze zijn recht van omheinen of bouwen uitoefent; de kosten van het wegnemen van deze lijnen en steunen vallen ten laste van wie hen heeft aangebracht»¹².

7. Als nu de Staat, hetzij in der minne, hetzij door onteigening, privé eigendommen verwerft waarop zich leidingen bevinden krachtens de zojuist geciteerde artikelen, kan hij dan de verplaatsing ervan eisen als hij openbare werken uitvoert op die eigendommen?

Een aantal eigenaars van installaties van openbaar nut betwisten dit ten stelligste.

Hun standpunt wordt vertolkt door M. Louveaux¹³ en kan als volgt worden samengevat:

— de Staat kan zich, bij onteigening, niet beroepen op de toepassing van art. 16 van de wet van 10 maart 1925 omdat hij niet geacht kan worden de rechtsopvolger te zijn van de oorspronkelijke eigenaar;

— de eigenaars van leidingen van openbaar nut zouden zelfs ter gelegenheid van de onteigeningsprocedure een schadevergoeding ten laste van de onteigenende overheid kunnen vorderen;

aangetekend, beslist de Rechtbank van Koophandel te Gent, vijfde kamer, «dat het logisch is de interceptie haar effecten te laten sorteren van het ogenblik af dat de Staat het beheer van de geïntercepteerde goederen heeft opgenomen d.i. op het ogenblik dat de werken tot interceptie mede met de aanpassing der leidingen begonnen zijn».

¹¹ In dezelfde zin twee recente vonnissen van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Kortrijk van 17 april 1980 (Belgische Staat/Interwest-Interoost) die nog niet in kracht van gewijsde zijn gegaan.

¹² Een gelijkaardige regeling komt voor in art. 11 van de wet van 12 april 1965 betreffende het vervoer van gasachtige produkten, evenals in art. 6 van de wet van 13 oktober 1930 betreffende R.T.T.-leidingen. Dit laatste artikel bepaalt uitdrukkelijk: «De bezetting moet de bestemming van het benutigd goed onverlet laten om het even of het openbaar dan wel privé domein geldt...»

¹³ O.c., nr. 133 e.v.

— ook als de Staat de betrokken goederen in der minne zou verwerven, zou hij zich niet kunnen beroepen op art. 16 omdat het niet aanvaardbaar zou zijn dat hij door een dergelijke verwerving in der minne zich zou onttrekken aan zijn verplichtingen de eigenaars van de leidingen van openbaar nut te vergoeden als hij die eigendommen door onteigening had moeten verwerven.

8. Eerst moet de vraag gesteld worden waarop de eigenaars van leidingen van openbaar nut hun recht op vergoeding zouden kunnen gronden bij een onteigeningsprocedure.

De onteigening als zodanig tast op geen enkele wijze het recht aan dat zij kunnen doen gelden op het onteigend goed. Dit recht wordt inderdaad beperkt tot een gebruik dat de bestemming van dit domein moet respecteren, hetgeen inhoudt dat de eigenaar zijn fundamentele eigendomsrechten behoudt (recht te bouwen, te omheinen, enz.) en dat de Staat bij verwerving het goed kan aanwenden in het algemeen belang.

Een dergelijke vergoeding zou trouwens inhouden dat een recht dat tegenover de oorspronkelijke eigenaar niet zou kunnen worden ingeroepen, wel zou gelden ten aanzien van een overheid die in het algemeen belang een goed onteigent.

Terecht zegt het Hof van Cassatie dan ook in een arrest van 20 april 1978¹⁴: «dat, anderzijds particulieren krachtens artikel 16, vierde lid, van de wet op kosten van de voorzieningsbedrijven de op hun eigendommen geplaatste werken kunnen doen wegnemen om hun recht van omheinen of bouwen uit te oefenen, en dat het onaanvaardbaar zou zijn dat de Staat, die handelt met het oog op een algemeen belang zoals het belang van de wegen, niet over hetzelfde recht zou beschikken om op zijn privé domein werken uit te voeren en meer bepaald de aanleg van een autosnelweg, waardoor het goed tot het openbaar staatsdomein zal behoren.»

Ook over dit probleem werd door de minister van Openbare Werken het advies ingewonnen van de Raad van State¹⁵ dat (in vertaling) als volgt luidt.

«Evenals die van 1938 en die van 1965, spreekt de wet van 1925 van in het belang van de openbare wegen noodzakelijke wijzigingen, en niet van aan de openbare wegen aangebrachte wijzigingen. Wanneer de openbare besturen goederen ten algemenen nutte onteigenen, of wanneer zij goederen in der minne aankopen ten algemenen nutte, en dit algemeen nut bestaat in het aanleggen of het verbouwen van een openbare weg, gebeurt de onteigening of de aankoop 'in het belang van de wegen' (wet van 1925) of 'in het belang der openbare wegen' (wet van 1965).

«Het op 21 mei 1965 door de Raad van State uitgebrachte advies geldt dus ook in die gevallen. Weliswaar zijn de ten algemenen nutte onteigende of aangekochte goederen niet onmiddellijk voor het verkeer bestemd en blijven ze tijdelijk tot het privé domein van de openbare besturen beho-

¹⁴ R. W., 1978-79, 369. Dit arrest verwierp de voorziening van de Intercommunale Vereniging U.C.E. Linalux tegen een arrest van het Hof van Beroep te Luik van 29 juni 1976 dat de eis van deze intercommunale tot terugbetaling van de Staat van de kosten verbonden aan de verplaatsing van leidingen gelegen, gedeeltelijk op openbaar domein, gedeeltelijk op privé domein door de Staat verworven, afwees.

¹⁵ Advies van 21 december 1965, reeds aangehaald in nr. 3.

ren tot ze hun bestemming krijgen, maar deze omstandigheid is geen beletsel voor de toepassing van het beginsel¹⁶.

De Raad van State gaat er dus vanuit dat het derde lid van art. 13 van de wet van 1925, hoewel het uitdrukkelijk slechts betrekking heeft op het openbaar domein, ook toepasselijk is op leidingen gelegen op een privé domein dat door de Staat verworven wordt om er openbare werken op uit te voeren.

Deze stelling wordt gevolgd door het Hof van Cassatie in het hierboven aangehaalde arrest van 20 april 1978¹⁷.

Belang van de wegen

9. Een derde belangrijk twistpunt tussen de Staat en de eigenaars van leidingen van openbaar nut (reeds terloops vermeld in nr. 2) heeft betrekking op de vraag of de wetgever als hij in art. 13 van de wet van 10 maart 1925 de kosten verbonden aan de aanpassing van leidingen ten laste legt van hun eigenaars mits de verplaatsing wordt opgelegd «in het belang van de wegen», slechts de wegen op het oog heeft, waarin de betrokken leidingen *oorspronkelijk* gelegen waren.

Kan de Staat m.a.w. ook een dergelijke aanpassing eisen in «het belang» van de aanleg van een nieuwe weg of van de aanpassing van een «andere weg»?

Deze vraag wordt ontkennend beantwoord door de exploitanten van nutsleidingen. M. Louveaux¹⁸ argumenteert dat uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 10 maart 1925 zou blijken dat twee criteria het ten laste leggen van verplaatsingskosten aan de eigenaars van de leidingen, ter zake zouden beperken, m.n. «de voorzienbaarheid van latere aanpassingen» en de «geringe omvang der kosten».

Het is echter duidelijk dat beide criteria niet uit de bepalingen van art. 13 van de wet kunnen worden afgeleid. Zij zouden overigens niet verenigbaar zijn met het principe van de onvervreemdbaarheid van het openbaar domein waarvan hetzelfde artikel een toepassing is.

Het aanvaarden van het criterium «voorzienbaarheid» zou strijdig zijn met de voorrang van de openbare dienst die in verband met een openbare weg (of een waterweg) moet worden nagestreefd en zou deze openbare dienst beperkingen opleggen die wettelijk niet bepaald zijn.

In verband met de zgn. bekommernis van de wetgever het financieel risico van de eigenaars van de leidingen te beperken, moet eraan herinnerd worden dat het hier gaat om een precair gebruiksrecht van het openbaar domein, dat trouwens kosteloos — of nagenoeg kosteloos — is en dat de lasten draagt die eigen zijn aan het openbaar domein waarin het uitgeoefend wordt.

10. Een argument voor zijn stelling vindt M. Louveaux verder in het feit dat de Belgische wetgever zich in verband met de wet van 10 maart 1925 sterk zou hebben laten inspireren door de Franse wetgeving ter zake, zoals die

door de Franse Raad van State werd geïnterpreteerd in de zin van een beperking van het begrip «belang van de weg» tot dat van de weg waarin de te verplaatsen leidingen gelegen zijn.

Hij wordt daarin niet gevolgd door M.A. Flamme¹⁹ en evenmin door het Hof van Cassatie.

In zijn eerder reeds geciteerd arrest van 20 april 1978 verwerpt het Hof inderdaad als volgt het middel door U.C.E. Linalux aangevoerd in verband met «het belang der wegen»:

«Dat volgens de context van de bepaling, in plaats van zoals het middel betoogt, aanleiding te geven tot een beperkende uitlegging namelijk 'de wegen waarop elektrische inrichtingen worden aangebracht, met uitsluiting van alle andere bestaande of nog aan te leggen openbare wegen', deze term zijn gebruikelijke brede betekenis moet krijgen;

«Dat de bepaling inderdaad spreekt over het belang 'van een openbare dienst', zonder enige beperking; dat de wijzigingen van de elektrische inrichtingen, die noodzakelijk zijn in het belang van aan te leggen wegen, wijzigingen zijn die noodzakelijk zijn in het belang van de openbare dienst van de wegen; dat bovendien de voorzieningsbedrijven zelfs door de door de particulieren besliste wijzigingen aan de toegang der eigendommen, kunnen verplicht worden hun inrichtingen op eigen kosten te wijzigen;

«Overwegende, dat uit de wetsgeschiedenis van de wet van 10 maart 1925 niet blijkt dat de wetgever aan de bewoording 'wegen' duidelijk de betekenis heeft willen geven die daaraan in het middel wordt gehecht; dat, hoewel uit die wetsgeschiedenis blijkt dat de wetgever is uitgegaan van bepaalde beginselen van het Franse recht, daaruit geenszins blijkt dat hij alle aspecten van die wetgeving heeft willen overnemen; dat in de Franse wettelijke en verordende bepalingen de woorden 'in het belang van de wegen' in een andere context staan en dat aldus de uitlegging die daarvan werd gegeven door de Franse rechtscollages en die door eiseres wordt aangevoerd niet de bovenhand kan krijgen op de uitlegging die uit de tekst van de Belgische wet volgt²⁰».

Samenvattend luidt het besluit dat de kosten verbonden aan de verplaatsing van leidingen gelegen in een gemeenteweg, door een rijksweg geïntercepteerd, en door het bestuur opgelegd, onder meer, in het belang van de wegen (in hun gebruikelijke algemene zin opgevat) ten laste vallen van de eigenaars van deze leidingen overeenkomstig de bepalingen van art. 13 van de wet van 10 maart 1925 en van gelijkkluidende bepalingen van de aangehaalde wetten van 1938 en van 1965.

Hetzelfde geldt voor verplaatsingen van installaties die krachtens een verklaring van openbaar nut of van een overeenkomst met dezelfde draagwijdte, gelegen zijn op een privé eigendom dat door de Staat verworven wordt.

R. Quintens

¹⁶ In dezelfde zin M.A. FLAMME, o.c., *Traité théorique* ..., nr. 733, p. 284, en «De la rencontre de canalisations ...», nr. 24, p. 117.

¹⁷ In dezelfde zin luiden de in voetnoot 11 aangehaalde vonnissen van de Rechtbank van Eerste Aanleg van Kortrijk, alsmede een vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg van Turnhout van 29 april 1980 (Belgische Staat t/ Interkempen) waartegen hoger beroep is aangekondigd.

¹⁸ O.c., nrs. 92 en 93.

¹⁹ O.c., *Traité théorique* ..., p. 283. Dezelfde opvatting blijkt uit een advies van de Raad van State van 28 januari 1966, nr. A.13.893/III-6-391.

²⁰ Tot hetzelfde besluit komt de Rechtbank van Eerste Aanleg te Kortrijk in de twee in voetnoot 11 geciteerde vonnissen.

Ook de Rechtbank van Eerste Aanleg van Brussel (12e kamer) sluit hierbij aan in een recent vonnis van 6 mei 1980 (Belg. Staat/ N.M.D.W.) dat nog geen kracht van gewijsde heeft gekregen.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

5e KAMER — 19 FEBRUARI 1980

Voorzitter: de h. Meers

Raadsheren: de hh. Janssens en Van Gelder

Advocaten: mrs. Pruym en Demeyere

1. Overeenkomst — Verbreking — Begrip — 2. Geding — Rechtsingang door dagvaarding — Vermelding van het onderwerp en de korte samenvatting van de middelen van de vordering — 3. Koop — Vrijwaring voor verborgen gebreken — Rechtsvordering binnen korte termijn.

1. *Eris sprake van «verbreking» (résiliation) wanneer, in een wederkerige overeenkomst, beide partijen een einde maken aan een contract, of nog, wanneer een van beide partijen, door een eenzijdige wilsuiking, een einde maakt aan het contract.*

2. *In art. 702, 3°, Ger. W. wordt met het woord «middelen» geen rechtsregel bedoeld, maar de feitelijke gegevens die aan de vordering ten grondslag liggen.*

Dit artikel staat de rechter toe, onder eerbiediging van de rechten van de verdediging, op de regelmatig aan zijn beoordeling voorgedragen feiten, zonder het voorwerp noch de oorzaak van de vordering te wijzigen, de rechtsregels toe te passen op grond waarvan hij op de vordering zal ingaan of ze zal afwijzen.

3. *Luidens art. 1648 B.W. moet de rechtsvordering op grond van koopvernietigende gebreken door de koper binnen een korte tijd worden ingesteld.*

Hoe ruim dit begrip «korte tijd» ook zou worden geïnterpreteerd, toch kan niet meer in ernst worden aangenomen dat een dagvaarding van 24 maart 1978 werd betekend binnen een korte tijd na het ontdekken van de onzichtbare gebreken (vóór 16 juni 1977 en het laatste op 8 juli 1977) of zelfs, in de meest ruime interpretatie, na het afspringen van de onderhandelingen (zie nader het arrest).

S. t/ K.

Overwegende dat geïntimeerde in het dispositief van zijn conclusie de bevestiging vraagt doch hij in het motiverend gedeelte zegt dat de oorspronkelijke vordering niet ontvankelijk was, zodat hij impliciet incidenteel beroep tegen het vonnis a quo instelt;

Overwegende dat appellant in zijn inleidende dagvaarding de «verbreking» van de overeenkomst vorderde, en geïntimeerde zegt dat verbreking enkel kan worden gevorderd, met toepassing van de in casu duidelijk niet toepasselijke artikelen 887, 892, 1305 en 1674 B.W.;

Overwegende dat het in de bewuste artikelen echter geenszins om «verbreking», doch wel om «vernietiging» (rescision) gaat (Dekkers, *Handboek*, II, nr. 190);

Overwegende dat er sprake is van «verbreking» (résiliation) wanneer, in een wederkerige overeenkomst, beide partijen een einde maken aan een contract, of nog, wanneer een van beide partijen, door een eenzijdige wilsuiking, een einde maakt aan het contract (Dekkers, *op. cit.*, nr. 170);

Overwegende dat appellant echter zeer duidelijk, hoewel een verkeerde terminologie gebruikend, de «ontbinding» (résolution) van de overeenkomst vordert (Dekkers, *op. cit.*, nr. 178);

Overwegende dat uit deze — trouwens zeer veelvuldig voorkomende — verwarring in de gebruikte juridische terminologie geen middel van niet-ontvankelijkheid kan worden gehaald;

Overwegende dat immers in art. 702, 3°, Ger. W. met het woord «middelen» geen rechtsregel bedoeld wordt, maar de feitelijke gegevens die aan de vordering ten grondslag liggen;

Overwegende dat het de rechter toestaat, onder eerbiediging van de rechten van de verdediging, op de regelmatig aan zijn beoordeling voorgedragen feiten, zonder het voorwerp noch de oorzaak van de vordering te wijzigen, de rechtsregels toe te passen op grond waarvan hij op de vordering zal ingaan of ze zal afwijzen (Cass., 24 november 1978, *R. W.*, 1978-79, 2877);

Overwegende dat de door geïntimeerde opgeworpen exceptio obscuri libelli dan ook terecht door de eerste rechter werd afgewezen en het incidenteel beroep desbetreffend niet gegrond is;

Overwegende dat trouwens voor zoveel als nodig opgemerkt zij dat appellant in zijn verzoekschrift tot hoger beroep duidelijk de ontbinding vraagt op grond van art. 1184 B.W. en dit wegens onzichtbare gebreken;

Overwegende dat aan de hand van de door appellant neergelegde stukken kan worden opgemaakt:

— dat geïntimeerde op 9 juni 1977 een kwijting ten belope van 82.500fr. ondertekende, die de volgende verklaring behelsde: «Ik verklaar dat de boot vaarbaar is en technisch in orde, dit geldt eveneens voor de motor en trailer. Factuur volgt»;

— dat appellant, klaarblijkelijk na de proefvaart, op 13 en 14 juni 1977 telefoneerde en hij op 16 juni deze gesprekken aangetekend bevestigde, zoals in de dagvaarding uiteengezet;

— dat appellant op 20 juni 1977 klacht indiende bij de politie te Schoten daar hij zich opgelicht voelde en dat geïntimeerde zei zelf de boot pas gekocht te hebben, geen proefvaart gedaan te hebben en dat hij met appellant in contact zou blijven om een definitieve oplossing te bereiken;

— dat appellant op 4 juli bij de politie ging melden dat K. voorgesteld had 10.000fr. terug te geven doch dat appellant hierop niet wenste in te gaan en hij de boot wilde teruggeven, tegen terugbetaling van de prijs;

— dat deze klacht zonder gevolg werd gerangschikt;

— dat (volgens factuur Auto-Böhler) de trailer op 8 juli 1977 in de omgeving van Karlsruhe een wiel verloor en moest worden weggesleept;

— dat de procedure met de Kredietbank inderdaad verliep zoals aangeduid in de dagvaarding en de conclusie;

Overwegende dat appellant zich noch uitdrukkelijk, noch impliciet op bedrog beroept;

Overwegende dat appellant, om met succes op art. 1184 B.W. te kunnen steunen om de ontbinding van de overeenkomst te vragen, in casu de niet-identiteit of de niet-conformiteit van het geleverde aan het gekochte zou dienen aan te tonen;

Overwegende dat de boot en trailer die geleverd werden, die waren welke gekocht werden, doch die voorwerpen met gebreken behept waren;

Overwegende dat de vordering van appellant derhalve enkel op koopvernietigende gebreken kan berusten (*R.P.D.B.*, v° Vente, nrs. 390, 1912, 1913) en hij uit dien hoofde ontbinding kon vorderen, mits de daartoe vereiste

voorwaarden vervuld zijn (*R.P.D.B.*, v° Vente, nr. 387);

Overwegende dat appelland, hoewel op 4 juli 1977 zeer goed wetend dat een verdere minnelijke oplossing klaarblijkelijk niet meer denkbaar is, de boot op de trailer mee op vakantie naar Duitsland nam, nauwelijks enkele dagen later;

Overwegende dat hij op dat ogenblik alle zichtbare gebreken kende en alle onzichtbare gebreken ontdekt had, behalve wellicht het gebrek aan de trailer;

Overwegende dat het meenemen van de boot op vakantie een duidelijke daad van aanvaarding is, zodat niet dient te worden onderzocht of de aanvaarding wellicht zelfs nog niet eerder plaats had gevonden;

Overwegende dat de aanvaarding de zichtbare gebreken dekt (*Dekkers, op. cit.*, II, nr. 805);

Overwegende dat de onzichtbare gebreken reeds aan het licht waren gekomen vóór 16 juni 1977 en het laatste (trailer) op 8 juli 1977;

Overwegende dat volgens art. 1648 B.W., de rechtsvordering op grond van koopvernietigende gebreken, door de koper binnen een korte tijd moet worden ingesteld;

Overwegende dat, hoe ruim dit begrip «korte tijd» ook zou geïnterpreteerd worden, niet meer in ernst aangenomen kan worden dat een dagvaarding van 24 maart 1978 is betekend binnen een korte tijd na het ontdekken van de onzichtbare gebreken of zelfs, in de meest ruime interpretatie, na het afspringen van de onderhandelingen;

Overwegende dat appelland het afwijzen van zijn vordering derhalve enkel aan zichzelf te wijten heeft, door veel te lang te wachten alvorens hij besloot een vordering in rechte in te stellen;

(...)

NOOT—Betreffende de «korte termijn» waarbinnen de rechtsvordering op grond van verborgen gebreken dient te worden ingesteld, zie o.m. Hof Gent, 13 november 1978, *R.W.*, 1979-80, 132; Hof Gent, 24 november 1978, *R.W.*, 1978-79, 2183; Hof Brussel, 8 februari 1979, *R.W.*, 1979-80, 2933.

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

7e KAMER — 27 NOVEMBER 1980

Voorzitter: de h. Geysen

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Van Stichel en Dekock

Advocaat-generaal: de h. Keereman

Advocaat: mr. Wolff

1. Verjaring — Burgerlijke vordering gegrond op misdrijf — Niet-betaling van aanvullend vakantiegeld — Termijn — 2. Geding — Inleiding bij verzoekschrift — Wijziging van grondslag.

1. De niet-betaling van aanvullend vakantiegeld door de werkgever aan de bediende maakt een misdrijf uit dat strafbaar is gesteld door art. 54 van de op 28 juni 1971 gecoördineerde wetten inzake jaarlijkse vakantie. De burgerlijke vordering die op dat misdrijf steunt, verjaart slechts na vijf jaar.

2. De vordering van de bediende tot betaling door de werkgever van het aanvullende vakantiegeld is een vordering als bedoeld bij art. 580, 2°, Ger. W. en wordt, naar de

form, regelmatig ingeleid bij verzoekschrift (art. 704 Ger. W.). De vordering blijft regelmatig aanhangig gemaakt, zelfs indien de juridische grondslag overeenkomstig art. 807 wordt gewijzigd.

N.V. H. t/ L.

Het hoger beroep strekt tot hervorming van het bestreden vonnis waarbij appelland werd veroordeeld tot betaling aan geïntimeerde van 17.280fr., uit hoofde van aanvullend vakantiegeld 1975, bedoeld bij artikel 50 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 betreffende de jaarlijkse vakantie, te vermeerderen met de verwijsinteressen, de gerechtelijke Interessen en de kosten;

(...)

Inzake de ingeroepen verjaring

Zoals geïntimeerde terecht doet gelden, was de oorspronkelijke vordering gegrond op de verplichtingen berustende op de werkgever vervat in de wetgeving op de jaarlijkse vakantie, inzonderheid de bepalingen van artikel 50 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967.

Zoals blijkt uit zijn conclusie neergelegd voor de eerste rechter wijzigde hij de juridische grondslag van zijn vordering door ze te gronden op het feit dat de niet-betaling van dit aanvullend vakantiegeld door de werkgever een misdrijf uitmaakt, dat strafbaar is gesteld bij artikel 54 van de gecoördineerde wetten van 28 juni 1975 inzake jaarlijkse vakantie, zodat, nu zijn vordering tot betaling van dit vakantiegeld als burgerlijke vordering steunt op dit misdrijf, zij met toepassing van artikel 26 van de voorgaande titel van het Wetboek voor Strafvordering slechts verjaart na vijf jaar te rekenen vanaf de dag waarop het misdrijf werd gepleegd, zonder dat ze vóór de strafvordering kan verjaren; zodat in de onderhavige zaak, gelet op de datum waarop de vordering werd ingeleid, zijnde 4 februari 1976, en de datum waarop het misdrijf werd gepleegd, zijnde 18 oktober 1974, zij binnen deze termijn van vijf jaar werd ingeleid.

Daar deze wijziging volkomen regelmatig geschiedde, zoals voorgeschreven bij artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek, beschouwde de eerste rechter terecht de vordering als niet verjaard (...);

Inzake de ingeroepen niet-ontvankelijkheid, qua vorm, van het inleidend verzoekschrift

Terecht doet appelland gelden dat vorderingen die tot voorwerp hebben geschillen van burgerlijke aard die het gevolg zijn van een overtreding van de wetten en besluiten betreffende de arbeidsreglementering en de aangelegenheden die onder de bevoegdheid van de arbeidsrechtbank vallen, bij dagvaarding moeten worden ingeleid.

Dergelijke vorderingen vallen inderdaad buiten de toepassingsfeer van artikel 704 van het Gerechtelijk Wetboek, zodat de regel van artikel 700 van dat wetboek op hen van toepassing is.

In casu was de oorspronkelijke vordering, naar de vorm, echter regelmatig ingeleid bij verzoekschrift, zoals bepaald bij voormeld artikel 704;

De vordering strekte immers tot betaling van het door de werkgever verschuldigde aanvullende vakantiegeld voorzien bij de wetgeving inzake de jaarlijkse vakantie, en was

derhalve een vordering als bedoeld bij artikel 580, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek; dergelijke vorderingen zijn begrepen in het toepassingsgebied van artikel 704.

Als echter de vordering regelmatig aanhangig is gemaakt, blijft ze dit, zelfs indien zij overeenkomstig artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek in de loop van het geding wordt gewijzigd, wat in casu het geval is geweest.

Artikel 807 werd immers in de rechtspleging ingeschreven om deze te vereenvoudigen en partijen niet nodeloos tot nieuwe kosten en tijdverlies te verplichten.

Het door appellante opgeworpen middel van niet-ontvankelijkheid uit hoofde van de gewijzigde juridische grondslag van de ingeleide vordering, is derhalve ongegrond.

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

4e KAMER — 17 OKTOBER 1979

Voorzitter: mevr. Deloof

Rechters: de hh. Meulepas en Mertens

Advocaten: mrs. Willemse loco Deprez, Deburggraeve loco Hellenbosch en Mergits

Onrechtmatige daad — Aansprakelijkheid — Brand van strodak — Onvoorzichtigheid bij het lassen van een aanpalend plat dak — Vordering op quasi-delictuele grondslag tegen uitvoeringsagenten.

Het brand verwekken aan een naburig strodak, wanneer men werk uitvoert aan een plat dak van hetzelfde gebouw, toebehorende aan dezelfde eigenaar, kan als vreemd aan de uitvoering van het contract worden beschouwd.

De schade, met name het vernielen van een deel van de woning door brand en blusschade, bestaat niet alleen in het verlies van het voordeel dat het slachtoffer terecht mocht verwachten van het contract, met name het deugdelijk herstellen van het plat dak met roofing.

De wijze van herstelling van het plat dak, gelegen tot tegen de onderpunt van het strodak, zonder bijzondere voorzorgen om het vuur van de brander die gebruikt werd om de asfalt te doen smelten goed te isoleren, maakt niet alleen een gebrekkige uitvoering van het contract uit, maar is tevens een inbreuk op een algemene plicht van voorzichtigheid die voor een ieder geldt.

N.V. M. t/ M. en E.

Overwegende dat eiseres, als brandverzekeraar van de heer W., eigenaar van een villa te E., in dezzen rechten gesubrogeerd ten belope van haar uitkeringen, de terugbetaling ervan vordert van verweerders die zij elk voor het geheel aansprakelijk acht voor de brand, die het strodak en de zoldering van de woning op 5 juni 1975 heeft verwoest;

Overwegende dat beide verweerders de niet-toelaatbaarheid van de vordering opwerpen op grond van het feit dat zij als aangestelden van de P.V.B.A. E., thans failliet, in contractuele verhoudingen met de eigenaar niet kunnen worden aangesproken op quasi-delictuele grond;

Dat zij ten gronde de afwezigheid van bewijs van fout aanvoeren;

Dat tweede verweerder nog opwerpt dat hij onder leiding

van eerste verweerder werkte en geen initiatief te nemen had; dat eerste verweerder trouwens de brander hanteerde waarmee het vuur van het te herstellen geasfalteerd plat dak het strodak aantastte;

Dat eerste verweerder stelt dat de brand moet ontstaan zijn door een dakconstructie of samenstelling van het behandeld plat dak;

Overwegende dat, wat de omstandigheden van de ramp betreft, deze weergegeven zijn in een geseponneerd strafbundel, uiteraard zeer summier, dat slechts de verklaringen van partijen bevat met de vaststellingen van verbalisanten en brandweer;

Overwegende dat tweede verweerder aan de verbalisanten verklaarde: «Op 5 juni 1975 in de namiddag was ik werkzaam bij de P.V.B.A. E. samen met Lucien M., die bij de firma ploegbaas is, een plat dak aan het herstellen. Wij moesten nieuwe roofing leggen. Het plat dak paalde aan de woning, voorzien van een strodak. Opeens is het stro van het dak gaan branden. Hoe het gebeurd is weet ik niet; mogelijk vatte het stro vuur door het overspringen van een vonk, bij door ons uitgevoerde werkzaamheden. Ik werd in geen geval gewond. Voor het uitvoeren van het werk aan het plat dak hebben wij als enige veiligheidsmaatregel een dekzeil gespannen tussen het strodak en het plat dak waar wij werkten»;

Overwegende dat eerste verweerder verklaarde: «Ik ben medevennoot van de P.V.B.A. E. Wij waren herstellingen aan het uitvoeren aan het asfalten plat dak. Ik was er samen met Karl E. Ik was alleen de roofing aan het branden en plotseling begon het strodak hevig te roken in de onderpunt, waar ik aan het branden was. Ik heb onmiddellijk het stro eruit getrokken, maar er was geen houden meer aan. Onmiddellijk heb ik de brandweer laten verwittigen»;

Dat de zaakvoerder van de P.V.B.A. verklaarde: «Ik had twee mannen gestuurd om het plat dak achter de woning te herstellen», en de vrouw van de eigenaar: «Het waren twee gasten die vandaag moesten komen werken; het verbaasde mij dat de baas er niet bij was»;

Dat de verbalisanten nog noteerden: «Naar wij van de brandweer konden vernemen, die ter plaatse gekomen was, zou het vuur een weg gevonden hebben aan de binnenkant van de houtbedekking, wat te verklaren was door het feit dat het strodak over zijn volledige oppervlakte hevig rookte alvorens de vlammen er uitkwamen»;

Overwegende dat ir. Rombaut, in kort geding, tot deskundige benoemd ten verzoeken van de eigenaar tegen de P.V.B.A. E., met opdracht o.a. «de oorzaak van de brand te bepalen alsmede de verantwoordelijkheid vast te stellen», in zijn verslag (op 8.10.1977 bij M. binnengekregen) noteerde (p. 4 in fine): «Als oorzaak werd opgegeven: dakwerken met propaanbrandgas» en op p. 6: «Bij ons eerste bezoek ter plaatse (op 2.7.1975) verklaarde de raadsman van de P.V.B.A. ons dat alle partijen het eens zijn over de oorzaak van de brand, te weten het uitvoeren van asfalteringswerken aan een gedeelte van het dak door de P.V.B.A., en over de verantwoordelijkheid van de firma. Het gedeelte van onze opdracht betreffende het bepalen van de oorzaak van de brand en het vaststellen van de verantwoordelijkheid vervalt dus en wordt bijgevolg niet in dit verslag behandeld»;

Overwegende dat de aansprakelijkheidsbekentenis van de aansteller niet in se kan worden tegengeworpen aan de aangestelden, huidige verweerders, maar dat zij toch een sterk vermoeden inhoudt in de gegeven omstandigheden

omdat zij in overeenstemming is met de verklaringen van beide verweerders, hierboven geciteerd, en waaruit blijkt dat de fout in de uitvoering van het werk, toegegeven door de P.V.B.A., de fout van de aangestelden of van een hunner is;

Dat namelijk de hypothese van gebrek van de zaak, namelijk aan de dakconstructie, door eerste verweerder geopperd, door niets gestaafd wordt en tegengesproken wordt door de schuldbekentenis van de P.V.B.A. in tempore non suspecto en na opheldering door een bekwaame raadsman;

Dat de brand, verre van te wijten te zijn aan een verborgen gebrek van het dak waaraan gewerkt werd, kennelijk te wijten is aan een gebrek aan veiligheidsvoorzorgen door de brander;

Dat het branden van de roofing gebeurde «aan de onderpunt van het strodak», dus in de onmiddellijke nabijheid van het strodak;

Dat wanneer eerste verweerder in zijn conclusie stelt dat de werken reeds 1 meter van het strodak verwijderd waren op het ogenblik dat het stro vuur vatte, het tevens bewezen is dat het branden nog veel dichterbij 1 meter van het strodak aangevangen was zodat daardoor het vuur zijn weg vond aan de binnenkant van het strodak, dat eerst rook vertoonde vooraleer de vlammen eruit sloegen;

Overwegende dat, werkende in de onmiddellijke nabijheid van een strodak, verweerders bijzondere voorzorgen hadden moeten nemen opdat geen vonk de gemakkelijk ontvlambare stoffen zoals het stro kan raken en dat de warmte van de brander zich niet verder kon uitstrekken dan het asfalteringswerk zelf; dat verweerders niet bewijzen dat blussers ter plaatse waren en onmiddellijk gehanteerd werden;

Overwegende dat de fout van eerste verweerder, die aan het branden was aan de onderpunt van het strodak en die daarenboven als ploegbaas de leiding van het werk had, aldus vaststaat; dat het feit dat hij ook aandeelhouder was met 5 op 250 aandelen van de P.V.B.A., niet belet dat hij, in dienst van de P.V.B.A., haar aangestelde was;

Overwegende dat geen persoonlijke fout ten laste van tweede verweerder bewezen is daar hij slechts de bevelen van eerste verweerder volgde en de brander niet hanteerde waaruit het vuur zich onder het strodak verspreidde;

Wat betreft de toelaatbaarheid van de vordering op grond van artikel 1382 B.W.

Overwegende dat beide verweerders opmerken dat de beweerde fouten in de uitvoering van het dakwerk, tevens een gebrekkige uitvoering van de contractuele verbintenissen van de P.V.B.A. zouden uitmaken;

Dat volgens de recente rechtspraak van het Hof van Cassatie (7 dec. 1973, *Pas.*, 1974, 576) iedere samenloop tussen contractuele en quasi-delictuele aansprakelijkheid uitgesloten is;

Dat verweerders als werknemers niet als derde kunnen worden beschouwd, vreemd aan het contract tussen hun aansteller en de eigenaar gesloten, maar als uitvoeringsagenten van de P.V.B.A. tegen wie alleen de contractuele vordering had kunnen worden ingesteld;

Overwegende dat eiseres, in antwoord op de conclusies van verweerders, eerst verwees naar de klassieke rechtspraak (Cass., 13 feb. 1930, *Pas.*, 115) volgens welke de benadeelde de keuze had tussen de contractuele en quasi-delictuele vordering wanneer de schade naar aanleiding van

een contractuele verbintenis opgelopen was;

Dat beide partijen, zowel eiseres als verweerders, echter verwijzen naar de meer recente en verfijnde leer van het Hof van Cassatie van 7 dec. 1973, die de absolute mogelijkheid van samenloop tussen contractuele en quasi-delictuele vordering afgeschaft heeft behoudens speciale voorwaarden: «... dat de aangestelde ... die optreedt om een contractuele verbintenis van een partij uit te voeren, extracontractueel enkel aansprakelijk kan worden gesteld indien de hem verweten fout de schending uitmaakt niet van de contractueel aangegane verbintenis, doch van een iedereen opgelegde verplichting en indien die fout andere dan een louter uit de gebrekkige uitvoering van het contract ontstane schade heeft veroorzaakt...» (zie noot prof. Herbots onder gemeld arrest in *R.W.*, 1974-75, 1604; ook in zijn lessencyclus 1978 over onrechtmatige daad (p. 35) stelt prof. Herbots dat het Hof de samenloop van de twee aansprakelijkheden niet uitsluit maar verfijnt: «Op quasi-delictuele grondslag kan slechts geageerd worden tegen de medecontractant indien de volgende voorwaarden cumulatief aanwezig zijn: a) de fout is niet alleen een gebrekkige uitvoering van een contractuele verbintenis, b) de schade is niet zuiver contractueel»;

Deze studie verwijst naar een strengere interpretatie van het arrest volgens hetwelk, als er tussen partijen een contract bestaat, dit elke quasi-delictuele vordering uitsluit tussen hen behalve indien de medecontractant een fout zou hebben begaan die niets uitstaande heeft met een verbintenis die hij contractueel op zich genomen heeft; de aangestelde kan maar aangesproken worden in zoverre de aansteller zelf quasi-delictueel kan worden aangesproken (Dalcq en Glansdorff, *R.C.J.B.*, 1976, 212);

Overwegende dat de fout, die aan verweerders ten laste gelegd wordt een gebrek aan voorzichtigheid is in het uitvoeren van dakwerken, zonder voorkoming van schade aan burens, andere daken dan die waaraan gewerkt werd, ook van dezelfde eigenaar;

Dat in de strengste toepassing van de cassatieleer van 1973 de fout en de schade niet volledig vreemd zijn aan de contractuele verbintenis aangezien zij niet alleen in de loop van de uitvoering van de verbintenis plaatsvond, maar door de uitvoering van de verbintenis zelf;

Dat in dit geval enkel de contractuele vordering kan worden uitgeoefend;

Dat gezien de contractuele verbintenis tussen de aansteller van verweerders en de benadeelde in wiens rechten eiseres gesubrogeerd is, de huidige quasi-delictuele vordering niet toelaatbaar zou zijn;

Overwegende dat er echter betwisting kan rijzen over wat volstrekt vreemd is aan de contractuele verbintenis; dat prof. Herbots in gemelde les, blz. 31, voorbeelden van de Franse rechtspraak aanhaalt, geciteerd door Savatier (*Traité de responsabilité civile*, nr. 152), en namelijk het geval van de aannemer van grondwerken, die de ineenstorting veroorzaakt van een naburig gebouw dat eveneens aan zijn opdrachtgever toebehoort, een geval waarin de quasi-delictuele vordering toch toegelaten werd;

Dat bij analogie het brand verwekken aan een naburig strodak wanneer men een werk uitvoert aan een plat dak van hetzelfde gebouw, toebehorende aan dezelfde eigenaar als vreemd aan de uitvoering van het contract kan worden beschouwd en dat de onderhavige vordering dan wel toelaatbaar zou zijn;

Dat er inderdaad geen twijfel zou bestaan indien het

strodak aan een andere eigenaar dan de eigenaar van het dak dat hersteld wordt, zou toebehoren, aangezien deze geen contractuele vordering zou hebben tegen een aannemer met wie hij geen verbintenissen heeft; dat er echter geen wezenlijk verschil in de situatie bestaat wanneer de twee daken, zoals in casu, aan dezelfde eigenaar toebehooren, aangezien er maar contractuele verbintenissen aangegaan werden betreffende een wel bepaald te herstellen plat dak en de onrechtmatige daden ten opzichte van derden slechts naar aanleiding van het contract plaatsvonden;

Overwegende dat ook de schade — hier het vernielen van een deel van de woning door brand en blusschade — niet alleen bestaat in het verlies van het voordeel dat het slachtoffer terecht mocht verwachten van het contract — hier het deugdelijk herstellen van dit plat dak met roofing;

Overwegende dat in een minder strenge interpretatie (theorie Van Ryn, *R.C.J.B.*, 1957, 508) van het cassatiearrest van 1973, bevestigd in een arrest van 15 sept. 1977 (*R.W.*, 1978-79, 325) prof. Herbots het zelfs niet nodig acht dat de schade enkel spruit uit een fout volledig vreemd aan het contract, maar dat voldoende is dat de fout die een gebrekkige uitvoering van de contractuele verbintenissen uitmaakt (hier het herstellen van het plat dak zonder de gebruikelijke voorzorgen in acht te nemen, geboden door de ligging in de nabijheid van een strodak) terzelfder tijd een inbreuk op de algemene voorzichtigheidsplicht ten opzichte van een ieder uitmaakt (hier gebrek aan vooruitzicht en voorzorg om schade te voorkomen aan een naburig eigendom, een ander dan dat waarvan de herstelling juist beoogd werd);

Overwegende dat de manier van herstelling van het plat dak gelegen tot tegen de onderpunt van het strodak, zonder bijzondere voorzorgen om het vuur van de brander bij het smelten van de asfalt goed te isoleren — waardoor de brand zich uitstrekte tot andere delen van het huis — niet alleen een gebrekkige uitvoering van het contract uitmaakt maar tevens een inbreuk op een algemene plicht van voorzichtigheid dat zich aan een ieder opdrong;

Dat de schade — zoals hierboven gezien — in geen geval enkel het verlies van het voordeel door het contract beoogd, uitmaakt;

Overwegende dat eiseres in haar aanvullende conclusie nog verwijst naar artikel 18 van de wet van 3 juli 1978, dat zegt dat ingeval de werknemer bij de uitvoering van zijn overeenkomst, derden schade berokkent, hij enkel aansprakelijk is voor zijn bedrog en grove fout, om er a contrario uit af te leiden dat op het ogenblik der feiten, dus vóór de inwerkingtreding van de wet, de werknemers wel volgens het gemene recht persoonlijk gehouden waren ten opzichte van derden de schadelijke gevolgen van hun fout te herstellen, hoewel deze schade noodzakelijk tijdens de uitvoering van de overeenkomst van hun aansteller, veroorzaakt werd;

Overwegende dat verweerders het bedrag van de schade betwisten; dat eiseres haar afrekening op grond van de expertise Rombaut-De Cuyper moet verduidelijken;

(...)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (1e Kamer), 6 april 1979

Verzekering — Contract met vijf verzekeraars die niet hoofdelijk verbonden zijn — Beding dat de regeling van schadegevallen zal geschieden door een met name aangewezen verzekeraar, die in naam en voor rekening van de anderen zal handelen en aan wie de aangiften en de stukken moeten worden toegezonden — Dagvaarding van de vijf verzekeraars op het adres van de aangewezen verzekeraar.

De rechtsvoorganger van verweerders had met de vijf eiseressen een verzekeringscontract gesloten waarin art. 10 onder de titel «Coassurance» preciseert dat de polis tussen de verzekeringsmaatschappijen geen enkele hoofdelijkheid doet ontstaan «chacune d'elles étant réputée contracter individuellement pour sa participation, comme si elle avait émis une police distincte», maar dat, met het oog op de eenvormigheid tussen de contracten, de regeling van de schadegevallen zal geschieden door de maatschappij E., «handelend in naam en voor rekening van de medeondertekenende verzekeringsmaatschappijen» en vervolgens bepaalt: «En conséquence, toutes les déclarations et pièces quelconques relatives aux sinistres devront être adressées à l'intervention du courtier-négociateur, à la compagnie E., qui s'engage à avertir les autres assureurs.»

Na het overlijden van de verzekeringsnemer dagvaardden verweerders op 11 september 1969 de maatschappij E. en op 21 maart 1972 de vier andere maatschappijen, maar zij deden dit op het adres van E.

Om het verweer van die laatste vier maatschappijen, dat steunde op de onregelmatigheid van de dagvaardingen (de eerste was alleen tegen E. gericht en de tweede was betekend op een beweerde gekozen woonplaats) te verwerpen en bijgevolg de vordering van verweerders ontvankelijk te verklaren, oordeelt het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 11 mei 1977) dat door art. 10 van de polis aan E. «door de medeverzekeraars mandaat werd gegeven voor de afhandeling van de schadegevallen zonder enig voorbehoud of beperking, zodat moet worden aangenomen dat zij ook de macht had deze verzekeraars in rechte te vertegenwoordigen in de geschillen in verband met de regeling van deze schadegevallen», «dat E. in haar eerste conclusie genomen in eerste aanleg echter opmerkte dat zij slechts 40% dekte en zelfs, in strijd met de duidelijke bepalingen van de polis, stelde dat zij niet als mandataris van de andere maatschappijen voor hun aandeel kon worden gedagvaard of veroordeeld», «dat de eerste rechter terecht op grond van ... artikel 10 besliste dat de nieuwe dagvaarding (van de medeverzekeraars) regelmatig was; er niet aan kan worden getwijfeld dat het wel de wil van de partijen was dat 'alle' stukken aan E. zouden moeten worden toegezonden en de appellanten (eiseressen) trouwens geen verklaring geven voor hun stelling dat de akten van gerechtsdeurwaarder uitgesloten zouden zijn», en dat de vier medeverzekeraars «overigens niet betwisten de dagvaarding tijdig van hun mandataris te hebben ontvangen zodat zij niet de minste schade leden door de betekening van het exploit op de zetel van hun mandataris».

Het middel waarin de vier medeverzekeraars de miskenning van de bewijskracht van art. 10 van de polis aanvoeren, wordt als volgt gegrond verklaard:

«Overwegende dat, nu gerechtelijke akten zoals geding-inleidende deurwaardersexploten geen akten zijn die aan een tussenkomende makelaar kunnen worden geadresseerd, het arrest, door te oordelen dat voormeld beding ook van toepassing is op akten van gerechtsdeurwaarders en ook met het oog op gerechtelijke akten zoals een geding-inleidende dagvaarding, keuze van woonplaats inhoudt van de eiseressen onder 2 tot 5 bij eerste eiseres, van dit beding, met name van de passus «déclarations et pièces (qui) devront être adressées à l'intervention du courtier-négociateur», een interpretatie geeft die ermee onverenigbaar is.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. de Vreese—Advocaat-generaal: de h. Declercq—Advocaten: mrs. Dassesse en Houtekier—In de zaak: vennootschap naar Engels recht E. e.a. t/ S. e.a.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 24 maart 1980

Feestdagen — Recht op loon — Einde der arbeidsovereenkomst — Feestdagen die vallen in de veertien dagen volgende op het einde der overeenkomst — Cumulatie van loon met opzeggingsvergoeding.

Het bestreden vonnis (Arbrb. Brussel, 6 december 1976), wordt op de volgende gronden vernietigd:

«Overwegende dat, luidens artikel 14 van het in het middel vermelde koninklijk besluit van 18 april 1974, de werkgever gehouden blijft tot betaling van het loon voor de feestdagen die vallen in de periode van veertien dagen die volgt op het einde van de arbeidsovereenkomst of van de verrichting van de arbeid: dat het voorlaatste lid van hetzelfde artikel hierop twee uitzonderingen maakt, namelijk wanneer de werknemer de overeenkomst zonder een dringende reden beëindigt of wanneer de werkgever ze om een dringende reden beëindigt; dat luidens het laatste lid de verplichting om het loon te betalen in ieder geval ophoudt zodra de werknemer door een nieuwe arbeidsovereenkomst verbonden is of voor een nieuwe werkgever arbeid verricht; dat in geen uitzondering op de verplichting tot betaling is voorzien, wanneer de werkgever de overeenkomst zonder dringende reden op staande voet heeft beëindigd en een opzeggingsvergoeding heeft betaald;

«Overwegende dat het vonnis enerzijds vaststelt dat eiser in dienst van verweerster was van 20 november 1972 af en op 24 april 1975 ontslagen werd tegen betaling van een 'verbrekingsvergoeding' gelijk aan vier weken loon; dat de feestdag van 1 mei 1975, waarvoor eiser betaling van het loon vraagt, uiteraard in de periode van veertien dagen valt die volgt op het einde van de arbeidsovereenkomst; dat het vonnis anderzijds eisers bewering niet tegensprekt dat hij op 1 mei 1975 nog volledig werkloos was;

«Overwegende dat het vonnis eisers vordering afwijst op grond: dat de 'verbrekingsvergoeding' bedoeld in artikel 22 van de wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomst 'een forfaitaire schadevergoeding is die het geheel van de door de werknemer geleden schade dekt'; dat eiser 'niet bewijst dat de verbrekingsvergoeding in het onderhavig

geval niet overeenstemt met het loon dat had moeten worden betaald indien de opzeggingstermijn wel in acht genomen was'; dat 'eiser die een dergelijke vergoeding heeft ontvangen derhalve geen enkel nadeel heeft ondervonden door het feit dat de betaalde feestdag van 1 mei 1975 viel in de opzeggingstermijn die had moeten nageleefd worden'; 'dat de cumulatie van beide vergoedingen tevens strijdig kan worden geacht met de ratio legis van voornoemd artikel 14'; 'dat in het onderhavig geval de uitbetaling van het loon voor de betaalde feestdag gedekt wordt door het feit dat de dag loon die anders in de opzeggingsperiode zou hebben gelegen, nu valt in een periode gedekt door de forfaitaire schadevergoeding'; 'dat het derhalve duidelijk is dat eiser voor de wettelijke feestdag van 1 mei 1975 geen dubbele uitbetaling kan bekomen';

«Overwegende dat de in artikel 22 van de wet van 10 maart 1900 bedoelde opzeggingsvergoeding, die geen tegenprestatie voor verrichte arbeid is, geen loon is voor de toepassing van deze wet; dat deze vergoeding niet gelijk is aan het loon dat de werknemer tijdens de niet genoten opzeggingstermijn zou hebben verdiend, indien hij niet op staande voet was ontslagen, maar berekend wordt met inachtneming van het loon waarop de werknemer aanspraak heeft op het ogenblik waarop de arbeidsovereenkomst een einde neemt; dat een opzeggingsvergoeding samen kan worden genoten met loon hetzij door de werknemer verdiend in een nieuwe dienstbetrekking, hetzij aan de werknemer verschuldigd krachtens een wettelijke bepaling; dat het genot van een opzeggingsvergoeding derhalve de toekenning van loon voor een feestdag, onder de voorwaarden bepaald in artikel 14 van het koninklijk besluit van 18 april 1974, niet in de weg staat.»

(Voorzitter: de h. Gerniers—Raadsheer-rapporteur: de h. Versée—Advocaat-generaal: de h. Lenaerts—Advocaat: mr. Bützler—In de zaak: H. t/ N.V. P.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 31 maart 1980

Ondernemingsraad — Instelling — Verschillende juridische entiteiten — Technische bedrijfseenheid — Vermoeden — Voorwaarden — Splitsing — Begrip — Aard van de activiteiten.

Het Hof verworpt de voorziening tegen het vonnis, op 19 januari 1979 in laatste aanleg door de Arbeidsrechtbank te Brussel gewezen:

«Overwegende dat artikel 14, § 2, b, van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, gewijzigd bij het koninklijk besluit nr. 4 van 11 oktober 1978, bepaalt dat verschillende juridische entiteiten worden vermoed, tot het tegendeel wordt bewezen, één technische bedrijfseenheid te vormen onder meer op voorwaarde dat: '4° de activiteiten van de door splitsing ontstane juridische entiteiten op elkaar afgestemd blijven';

«Overwegende dat in de genoemde wet het begrip splitsing niet wordt gepreciseerd; dat dit begrip dus volgens de gebruikelijke betekenis van die term moet worden uitgelegd; dat splitsing betekent het scheiden van personen of elementen die een geheel vormden;

«Dat de wetgever door te spreken van juridische entiteiten waarvan de activiteiten 'op elkaar afgestemd blij-

ven', wat veronderstelt dat die activiteiten reeds voor de splitsing bestonden, heeft laten blijken dat hij van die definitie niet wil afwijken;

«Overwegende dat het vonnis vaststelt dat de verwerende vennootschappen en verenigingen achtereenvolgens werden opgericht om tegemoet te komen aan nieuwe noden of aan noden die met het verzekeringswezen niets uitstaande hebben;

«Dat het vonnis, zonder de in het middel bedoelde wetsbepalingen te schenden, uit die vaststellingen wettig kon afleiden dat de splitsing in de zin van het koninklijk besluit nr. 4 ten deze niet is verwezenlijkt.»

(Voorzitter: de h. Gerniers—Raadsheer-rapporteur: de h. Mahillon—Advocaat-generaal: de h. Duchatelet—Advocaten: mrs. Houtekier en Van Ryn—In de zaak: A.B.V.V. van Brussel-Halle-Vilvoorde e.a. t/ G. e.a.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 30 juni 1980

Ziekte- en invaliditeitsverzekering — Aanspraak op prestaties — Verjaring — Overmacht — Schorsing van de verjaring.

De verjaring van de aanspraak op Z.I.V.-prestaties kan door overmacht geschorst worden (verwerping van de voorziening tegen de arresten op 6 mei en 4 november 1974, 15 november 1976, 21 maart en 5 december 1977 gewezen door het Arbeidshof te Luik, afdeling Namen):

«Overwegende dat, onder de gelding van artikel 90 van het regentsbesluit van 21 maart 1945 betreffende de organisatie van verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit, gewijzigd bij het regentsbesluit van 28 maart 1947, de rechtsvorderingen waarover de personen, aan wie de bij dit besluit voorziene prestaties verschuldigd waren, tegenover de verzekeringsorganen beschikten, moesten worden ingesteld binnen de zes maanden volgend op het eind der maand in de loop waarvan de uitbetaling verschuldigd was; dat elke vraag of klacht bij het betrokken verzekeringsorganisme ingediend door een ter post aangetekend schrijven volstond om de verjaring te onderbreken; dat de onderbreking geldig was voor zes maanden en mocht worden vernieuwd; dat de verzekeringsorganismen aan het voordeel van de verjaring niet konden afzien;

«Dat in artikel 120 van het organiek koninklijk besluit van 22 september 1955 van de ziekte- en invaliditeitsverzekering dat voormeld regentsbesluit van 21 maart 1945 heeft vervangen, enkel vermeld werd dat de uitkering van de verstrekkingen wegens arbeidsongeschiktheid moest worden aangevraagd bij het verzekeringsorganisme of bij het Rijksfonds voor verzekering tegen ziekte en invaliditeit binnen twaalf maanden na het einde van de maand waarin zij behoorden betaald te zijn en dat de vraag tot betaling kon geschieden ter bewaring;

«Overwegende dat artikel 106 van de wet van 9 augustus 1963 tot instelling en organisatie van een regeling voor verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering bepaalt dat de vordering tot betaling van prestaties der uitkeringsverzekering verjaart twee jaar na het einde van de maand waarop die uitkeringen betrekking hebben; dat van de hierbedoelde verjaring niet kan worden afgezien; dat een ter post aangezekend schrijven volstaat om de in artikel 106 bedoelde

verjaring te stuiten; dat de stuiting kan worden vernieuwd;

«Dat uit de geschiedenis van de teksten die de termijn vaststellen waarbinnen de gerechtigden hun recht op de invaliditeitsuitkeringen moeten doen gelden, alsmede uit artikel 106, § 1, laatste lid, van de wet van 9 augustus 1963 luidens hetwelk de stuiting van de verjaring zonder enige beperking kan worden vernieuwd, kan worden afgeleid dat het de wil van de wetgever is geweest te voorzien in een bijzondere regeling in het voordeel van die gerechtigden, hetgeen meteen uitsluit dat de wetgever hen het recht om zich op overmacht te beroepen, zou hebben willen ontnemen.»

(Voorzitter: de h. Gerniers—Raadsheer-rapporteur: de h. Meeüs—Advocaat-generaal: de h. Duchatelet—Advocaten: mrs. Bützler en Van Ryn—In de zaak: Landsbond van de Neutrale Mutualiteitsverbonden t/ S.).

Hof van Cassatie (3e Kamer), 12 mei 1980

Werkloosheid — Recht op uitkeringen — Vereist aantal arbeidsdagen — Verlenging der referentieperiode voor moeders die voor hun kleine kinderen zorgen — Art. 120 Werkloosheidsbesluit — Toepassing — Arbeidsdagen die in de verlengde referentieperiode vallen.

Verwerping van de voorziening tegen Arbeidshof Brussel, 23 februari 1978:

«Overwegende dat volgens artikel 118, eerste lid, van het koninklijk besluit van 20 december 1963, de werknemers die een naar hun leeftijdsgroep bepaald aantal arbeidsdagen in de loop van een bepaalde periode in aanmerking kunnen doen nemen, op werkloosheidsuitkering gerechtigd zijn;

«Overwegende dat krachtens het vierde lid van dit artikel, de in het eerste lid bedoelde referentieperiode mag worden verlengd met het aantal dagen dat de werknemster-moeder haar betrekking in loondienst werkelijk onderbroken heeft om voor haar kleine kinderen te zorgen en om zich aan hun opvoeding te wijden;

«Overwegende dat, luidens artikel 120 van hetzelfde besluit, de werknemer die niet voldoet aan de voorwaarden gesteld in artikel 118, niettemin op werkloosheidsuitkering gerechtigd is, indien hij ten minste de helft of tweederde van het door artikel 118, eerste lid, vereiste aantal arbeidsdagen in aanmerking kan doen nemen, op voorwaarde dat hij bovendien nog een aantal arbeidsdagen in aanmerking kan doen nemen tijdens de tien jaar die aan de in artikel 118, eerste en derde lid, bepaalde referentieperiode voorafgaan;

«Overwegende dat de werknemer weliswaar het voordeel van artikel 120 alleen dan kan genieten, indien hij de helft of tweederde van het aantal arbeidsdagen dat door het eerste lid van artikel 118 vereist is, in aanmerking kan doen nemen; dat artikel 120 evenwel de periode in de loop waarvan die arbeidsdagen moeten vallen, niet beperkt tot de in hetzelfde eerste lid bepaalde periode; dat voor de toepassing van deze bepaling derhalve de arbeidsdagen in aanmerking komen die vallen tijdens de in artikel 118, eerste lid, bedoelde referentieperiode, verlengd overeenkomstig het vierde lid van hetzelfde artikel.»

(Voorzitter: de h. Gerniers—Raadsheer-rapporteur: de h. Mahillon—Advocaat-generaal: de h. Lenaerts—Advocaat: mr. Simont—In de zaak: R.V.A. t/ Van V.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 9 juni 1980

Arbeidsreglement — Bindende kracht — Bekendmaking — Bewijs van overhandiging van kopie aan werknemer.

Gedeeltelijk vernietigd wordt het arrest van het Arbeidshof te Antwerpen van 8 mei 1978:

«Overwegende dat door te beslissen dat uit de gegevens van de zaak blijkt dat eiseres kennis had van het arbeidsreglement, het arrest de conclusie niet beantwoordt waarin eiseres, met verwijzing naar artikel 15, derde lid, tweede zin, van de wet van 8 april 1965 tot instelling van de arbeidsreglementen, stelde: dat zij formeel de geldigheid van het arbeidsreglement betwistte; dat, indien de werknemer geen exemplaar ontving, het reglement voor hem niet bindend is; dat verweerster (werkgever) nergens het bewijs voorbracht dat zij het arbeidsreglement aan eiseres (werknemer) had overhandigd; dat zolang dit bewijs niet werd geleverd, het reglement niet bindend was voor eiseres; dat artikel 12 van het reglement waarop de eerste rechter steunde om het bedrag van de opzeggingsvergoeding vast te stellen, niet kon worden toegepast, zodat er voor de beslissing van de eerste rechter, op dit punt, geen rechtsgrond meer aanwezig is.»

(Voorzitter: de h. Gerniers—Raadsheer-rapporteur: de h. Versée—Advocaat-generaal: de h. Declercq—Advocaat: mr. Houtekier—In de zaak: V.L. t/ A. Taxi P.V.B.A.)

EUROPEES RECHT

Overzicht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 788/79 — Strafgeding tegen Gilli — (prejudiciële zaak) — 1 juli 1980 — *Maatregel van gelijke werking*

De Pretore te Bolzano heeft het Hof gevraagd of het in een Italiaans Besluit vervatte verbod om produkten die azijnzuur bevatten dat niet is verkregen door azijnzure gisting van wijn, in de handel te brengen, een kwantitatieve beperking of een maatregel van gelijke werking als bedoeld in artikel 30 EEG-Verdrag oplevert.

Deze vraag is gesteld in het kader van een strafgeding wegens fraude tegen twee in Bolzano woonachtige handelaren, waarvan de een ten laste was gelegd appelazijn van Duitse herkomst met niet door azijnzure gisting van wijn verkregen azijnzuur in de handel te hebben gebracht en ten verkoop te hebben aangeboden, en de andere dit produkt ten verkoop te hebben aangeboden.

De nationale rechter heeft het Hof de volgende vraag gesteld:

«Moet de uitdrukking 'kwantitatieve invoerbeperkingen en alle maatregelen van gelijke werking' in artikel 30 EEG-Verdrag aldus worden opgevat, dat het in artikel 51 van het D.P.R. 162 van 12 februari 1965 vervatte verbod om produkten met niet door azijnzure gisting van wijn verkregen azijn in de handel te brengen, een kwantitatieve invoerbeperking of een maatregel van gelijke werking vormt?»

Bij gebreke van een gemeenschappelijke regeling staat het aan de Lid-Staten om, elk op hun grondgebied, voor de produktie, distributie en de consumptie van een produkt regels te stellen, mits het intracommunautaire handelsverkeer niet wordt belemmerd.

Een nationale regeling kan slechts van de uit artikel 30 voortvloeiende vereisten afwijken om redenen van bescherming van de volksgezondheid.

Uit de stukken blijkt echter dat de appelazijn geen schadelijke bestanddelen bezat en niet schadelijk is voor de gezondheid.

Noch met betrekking tot de bescherming van de volksgezondheid, noch ten aanzien van de eerlijkheid van de handelstransacties of de consumentenbescherming, wordt een invoerbeperking van het betrokken produkt gerechtvaardigd.

Mitsdien heeft het Hof in antwoord op de gestelde vraag voor recht verklaard:

Het begrip «maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve beperkingen» in artikel 30 EEG-Verdrag moet aldus worden uitgelegd, dat deze bepaling mede betrekking heeft op een verbod van een Lid-Staat om produkten, bevattende azijnzuur niet verkregen door azijnzure gisting van wijn, te importeren of in de handel te brengen, wanneer het daarbij gaat om produkten die in een andere Lid-Staat wettig in het verkeer zijn gebracht.»

Zaak 157/79 — Strafgeding tegen Stanislaus Pieck — (prejudiciële zaak) — 4 juli 1980 — *Recht van verblijf van gemeenschapsonderdanen*

De Magistrate's Court te Pontypridd heeft het Hof van Justitie vragen gesteld over de regeling voor de coördinatie van de voor vreemdelingen geldende bijzondere maatregelen ten aanzien van verplaatsing en verblijf, die gerechtvaardigd zijn uit hoofde van de openbare orde, de openbare veiligheid en de volksgezondheid en de maatregelen betreffende de opheffing van de beperkingen van de verplaatsing en het verblijf van de werknemers der Lid-Staten en van hun families binnen de Gemeenschap.

Voor de nationale rechter is een strafgeding aanhangig tegen een Nederlander die te Cardiff woont en aldaar een betrekking in loondienst heeft en die er van wordt verdacht, hoewel hij geen «patrial» was (dat wil zeggen een Brits onderdaan met recht van woonplaats in het Verenigd Koninkrijk) en slechts verlof had om het Verenigd Koninkrijk binnen te komen en aldaar gedurende een beperkte periode te verblijven, welbewust langer dan de toegestane termijn is gebleven.

Verdachte bezat geen verblijfskaart; bij zijn laatste binnenkomst op het Britse grondgebied in juli 1978, was in zijn paspoort een stempel aangebracht, vermeldende «given leave to enter the United Kingdom for six months».

De eerste vraag

De rechter vraagt wat is bedoeld met «inreisvisum of

vergelijkbare verplichting» in artikel 3, lid 2, van richtlijn nr. 68/360.

Het Hof herhaalt opnieuw dat het recht van een onderdaan van een Lid-Staat om het grondgebied van een andere Lid-Staat te betreden en aldaar voor de in het Verdrag beoogde doeleinden te verblijven, rechtstreeks door het Verdrag of eventueel door ter uitvoering daarvan vastgestelde bepalingen wordt toegekend.

In antwoord op de gestelde vraag verklaarde het voor recht:

«Artikel 3, lid 2, van richtlijn nr. 68/360 van de Raad van 15 oktober 1968, waarbij het de Lid-Staten wordt verboden, werknemers uit de Lid-Staten, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, een inreisvisum of vergelijkbare verplichting op te leggen, moet aldus worden uitgelegd, dat de termen 'inreisvisum of vergelijkbare verplichting' doelen op iedere vorm van toestemming om het grondgebied van een Lid-Staat te betreden, en die komt naast de controle aan de grens van het paspoort of de identiteitskaart, ongeacht de plaats of het tijdstip waarop of de vorm waarin die toestemming wordt gegeven.»

De tweede vraag

De nationale rechter zou willen weten of het verenigbaar is met de artikelen 7 en 48 EEG-Verdrag en de richtlijnen nrs. 64/221 en 68/360 dat een Lid-Staat een gemeenschaps-onderdaan een eerste verblijfsvergunning voor ten hoogste 6 maanden verleent.

Het Hof dat zijn vroegere rechtspraak bevestigde (zaak 8/77, Sagulo, Jurispr. 1977, blz. 1495), verklaarde voor recht:

a) De afgifte van de bijzondere verblijfskaart bedoeld in artikel 4 van 's Raads richtlijn nr. 68/360 van 15 oktober 1968, heeft slechts declaratoire waarde en kan voor vreemdelingen die rechten ontleen aan artikel 48 EEG-Verdrag of aan parallelle bepalingen, niet worden gelijkgesteld met een ter discretie van de nationale autoriteiten staande verblijfsvergunning zoals in het algemeen voor vreemdelingen is voorzien.

b) Een Lid-Staat mag van degene die door de bepalingen van het gemeenschapsrecht wordt beschermd, niet verlangen dat hij een verblijfsvergunning bezit in plaats van het document bedoeld in artikel 4, lid 2, juncto de bijlage van richtlijn nr. 68/360.

De derde vraag

Deze laatste vraag stelt aan de orde of een gemeenschaps-onderdaan die langer op het grondgebied van een Lid-Staat is gebleven dan de in de verblijfsvergunning voorziene termijn, in deze staat kan worden bestraft, eventueel met gevangenisstraf of een aanbeveling tot uitzetting.

Het Hof verklaarde voor recht:

«Laat een onderdaan van de Gemeenschap, op wie de regeling inzake het vrije verkeer van werknemers van toepassing is, na zich te voorzien van de bijzondere verblijfskaart bedoeld in artikel 4 van richtlijn nr. 68/360, dan kan dat niet worden gesanctioneerd met een aanbeveling tot uitzetting of met straffen tot gevangenisstraf toe.»

BOEKEN

D. DE CUELAER en M. DE VROEDE, *De pluralistische school: een requiem?*, Helicon Books, Panoramalaan 36, 3010 Wilsele, 306 blz.

Deze studie vangt aan met een analyse van de bepalingen betreffende de pluralistische school in de wet van 14 juli 1975. Daarna volgen drie minutieus gedocumenteerde hoofdstukken over respectievelijk de standpunten van de politieke partijen t.a.v. de herziening van het schoolpact in 1973, de standpunten van een aantal extra-parlementaire groepen, in hoofdzaak promotoren van de pluralistische school en ten slotte de houding van de politieke partijen t.a.v. de pluralistische school. Een vijfde en laatste hoofdstuk beschrijft de beslissende fase van de politieke besluitvorming die leidt tot het opnemen van de pluralistische school in de wet van 14 juli 1975 (wijzigt de schoolpactwet van 29 mei 1959, allereerst art. 2 daarvan).

Het werk getuigt van een voorbeeldige wetenschappelijke nauwkeurigheid en objectiviteit. De indrukwekkende hoeveelheid informatie is met een zelden falende precisie bijeengebracht en gepresenteerd. (Op dit punt slechts enkele kleine schoonheidsvlekjes; kan men bv. het standpunt van E. Raskin wel afwijkend noemen t.a.v. zijn partij, wanneer men enkele bladzijden eerder gezegd heeft dat er geen partijstandpunt is, alleen een uitvoerige uiteenzetting van M. Coppieters; zie blz. 191 en 196?)

Men zou als jurist — beide auteurs zijn dat niet — het eerste hoofdstuk wel iets indringender hebben kunnen wensen (zie nog *Het statuut van de vrije onderwijsinstellingen*, in *Administratief Lexicon* (1976), blz. 83-93).

De meest verregaande bedenking die mij na de lezing is bijgebleven raakt evenwel de keuze van het onderwerp zelf en komt, ik ben er mij van bewust, een beetje neer op de onredelijke en tegenover de auteurs onrechtvaardige verzuchting waarom ze dit en niet een ander boek hebben geschreven. Zij zijn het nochtans die mij een honger naar anders en meer hebben gegeven. Het boek steekt immers vol materiaal voor een meer omvattende geschiedenis van de onderwijswetgeving gedurende de laatste tien jaren. Daarin komt, hoe kan het anders, de spanning tussen de onderwijsnetten als het centrale thema naar voren. Een mogelijk oplossingsmodel, de pluralistische school, heeft zich tegen het eind van de zestiger jaren, in het spoor van het verruimde geestesklimaat van die periode, aan de politici weten op te dringen. Over de lotgevallen van dit gedachtengoed gaat het boek. Maar het hart van de politici en de grote politieke families klopt niet daarvoor, zoals in het boek zeer duidelijk wordt aangetoond. Het schoolpactprotocol van 1973, dat de aanzet geeft voor een fundamentele herziening van het schoolpact van 1959 maakt een heel andere keuze. Voor mij is de rode draad doorheen het vele materiaal, de keuze die de drie traditionele politieke families toen hebben gemaakt voor een opdeling in twee netten: een neutraal net en een confessioneel net. Dit houdt in: een bevestigen van de posities van het vrije net en van het Rijksnet maar ook een verkaveling van het gemeentelijk en provinciaal onderwijs door het te dwingen tot een keuze voor neutraal of voor confessioneel onderwijs. (De nu (eind 1980) geplande rationalisatie van het secundair onderwijs gaat ook in die richting).

Dat brengt mij tot de vraag of de idee van een «pluralistische» school misschien niet een bredere basis kan hebben dan de toch wat elitaire stroming, die blijkens het boek rechtstreeks aan de oorsprong ligt van de wet van 14 juli 1975. Op vele plaatsen biedt het gemeentelijk onderwijs nog een ernstige kans om te komen tot een vorm van feitelijk pluralisme dat die naam niet draagt omdat het niet institutioneel zichtbaar is. Hoe kan men van schoolpact-accorden die ertoe leiden zelfs dit minimale maar spontaan gegroeide «pluralisme» te elimineren, verwachten dat ze meer dan lippendienst zouden bewijzen aan een nieuw soort min of meer kunstmatig te creëren pluralistische school? O.i. zijn ook de ingebouwde blokkeringsmechanismen die de oprichting van scholen volgens de wet van 14 juli 1975 zwaar hinderen (zoals de noodzaak

aan consensus tussen «de twee grote strekkingen») niet meer dan een onderdeel van het heraffirmeren van de keuze naar twee blokken toe. Het boek laat duidelijk uitkomen dat de politici de pluralistische school nog niet echt hebben gewild. Het zou een nog meer bevredigend inzicht hebben gebracht als het nog klaarder had aangetoond wat ze wel gewild hebben.

Ten slotte komt als het grote gebrek in de wet van 14 juli 1975 naar voren het feit dat de wet niet de initiatieven, bij wijze van experiment, laat dragen door de werkelijk geïnteresseerden. De wet heeft het pluralistisch geesteskind in de armen van twistende pleegouders gelegd. Het is er niet veilig.

Het zij nog even herhaald dat het boek wegens zijn ongemeen rijke informatie (met talloze verwijzingen, ook naar basisdocumenten van de partijen in de tijd voor het schoolpact) onmisbaar is voor wie zich in de geschiedenis van de schoolwetgeving van na de oorlog wil verdiepen.

Raf Verstegen

MEDEDELINGEN

De wijzigingen van het Gerechtelijk Wetboek en het bedrag van de rechtsplegingsvergoedingen

Senator Windels stelde aan de minister van Justitie de volgende vraag:

Bij koninklijk besluit van 30 november 1970 wordt het tarief vastgesteld van de invorderbare kosten bedoeld in artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek.

Deze invorderbare kosten werden opgesplitst naargelang van de hoegroetheid van de vordering:

1. Laatste aanleg;
2. Tot 10000 frank;
3. Van 10000 tot 25000 frank;
4. Van 25000 tot 100000 frank;
5. Van 100.000 en verder.

Voorheen werd de laatste aanleg vastgesteld op 3 500 frank.

Thans, naar aanleiding van de uitbreiding van de bevoegdheid van de vredegerichten tot 50000 fr., werd het bedrag van de laatste aanleg verhoogd tot 15000 fr. zonder evenwel in het gemelde koninklijk besluit van 30 november 1970 de nodige wijzigingen aan te brengen.

Op die manier wordt een dubbelzinnigheid geschapen en wel zo dat ofwel wordt de vergoeding verder berekend naar de vroegere normen, wat evenwel in strijd is met de wetswijziging in de bevoegdheid van de vredegerichten, ofwel wordt de nieuwe norm gebruikt en is er overlapping, d.w.z. de categorie tot 10000 fr. valt weg, en een gedeelte van de categorie tussen 10000 tot 25000, weze het gedeelte van 10000 tot 15000, valt eveneens weg.

Kan de geachte Minister mij meedelen hoe de thans geldende reglementering dient uitgevoerd te worden?

Het antwoord luidde: Mijn departement heeft een ontwerp van koninklijk besluit voorbereid tot wijziging van artikel 2 van het koninklijk besluit van 30 november 1970, gewijzigd bij koninklijk besluit van 23 november 1976, dat in uitvoering van artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek het tarief van de invorderbare kosten vaststelt.

Dit voorontwerp houdt rekening met de wijzigingen die de wet van 29 november 1979 (*Belgisch Staatsblad* d.d. 22 december 1979) aangebracht heeft aan artikel 617 van het Gerechtelijk Wetboek.

Mijn geachte voorganger heeft over dit voorontwerp het advies gevraagd van de Algemene Raad van de Nationale Orde der Advocaten, overeenkomstig artikel 1022 van het Gerechtelijk Wetboek (Vragen en Antwoorden, Belgische Senaat, zitting 1980-1981, 16 december 1980 blz. 359).

Studiedagen over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse vonnissen op het gebied van het familierecht

Ter gelegenheid van de bijeenkomst van de Raad van de «Fédération Internationale des Femmes de Carrières Juridiques» (Internationale Federatie van Vrouwen uit Juridische Beroepen) organiseerde de Vereniging van Belgische Vrouwelijke Juristen te Brussel van 26 tot 28 november 1980 studiedagen met als thema: «Erkenning van buitenlandse vonnissen op het gebied van het familierecht».

De volgende landen namen hieraan deel: België, Bulgarije, Frankrijk, Griekenland, Verenigd Koninkrijk, Italië, Polen, Spanje, Turkije, USSR. Individuele deelnemers uit Finland en Duitsland waren ook aanwezig.

Het belang van dit onderwerp in de dagelijkse juridische praktijk werd meermaals beklemtoond, zowel door de verschillende sprekers als door de deelnemers aan de werkzaamheden in algemene vergaderingen.

Op 26 november werd, na toespraken van mevrouw Hacquart, voorzitter van de Belgische Vereniging van Vrouwelijke Juristen en advocate aan de balie te Brussel, mevrouw Y. Tolman, voorzitter van de F.I.F.C. en advocate aan de balie te Parijs en van mevrouw Lammers, namens de minister van Justitie, door prof. F. Rigaux van de U.C.L., een algemene inleiding gegeven tot het thema van de studiedagen.

Na een schets van de historische evolutie van de problematiek, wees hij op het feit dat de problemen in verband met hoederecht, bezoekrecht en onderhoudsverplichtingen uitbreiding nemen, veroorzaakt door het groeiend aantal huwelijken tussen buitenlanders en de migratie van de bevolking over heel de wereld. Hij stelde dat de complexe praktische problemen niet altijd door het recht kunnen worden opgelost. Voorts meende hij dat een internationale samenwerking onontbeerlijk is en wees hierbij op de verdragen van New York van 1956 en die van Den Haag van 1958 en 1973, alsook op de twee meest recente verdragen. Het eerste, daterend van 20 mei 1980, werd opgesteld door de Raad van Europa en handelt over de erkenning en tenuitvoerlegging van vonnissen in verband met het hoederecht. Het tweede, daterend van 25 oktober 1980, opgemaakt door de Conferentie van Den Haag voor internationaal privaatrecht, handelt over de burgerlijke aspecten van de ontvoering van kinderen op internationaal vlak. De ondertekening en bekrachtiging van deze verdragen door zoveel mogelijk Staten zou een eerste stap naar een oplossing zijn. Professor Rigaux besloot met de vraag of de instelling van gemengde werkgroepen of een supranationaal Gerechtshof geen ruimere mogelijkheden zou bieden ter oplossing vooral van de conflicten inzake hoede- en bezoekrecht.

Tijdens de namiddag werden de nationale rapporten voorgebracht met betrekking tot de bestudeerde thema's.

Op 27 november werd, tijdens de voormiddag, in plenaire zitting, onder het voorzitterschap van mevrouw H. Bauer-Bernet, adviseur bij de Juridische Dienst van de Commissie der Europese Gemeenschappen, gesproken over het hoederecht en de uitoefening van het bezoekrecht.

Nadat de dames M. Van Look, advocate aan de balie te Brussel, en M. Brouir, bestuurssecretaris bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken, het respectievelijk hadden gehad over de voorwaarden tot erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse vonnissen en over de bestaande verdragen ter zake, werd door de deelnemers een levendig debat gehouden, dat aanleiding gaf tot het voorstellen van concrete oplossingen in de materie. Het secretariaat van deze commissie werd verzorgd door mevrouw E. Hautier, bestuurssecretaris bij het Ministerie van Justitie, Dienst Jeugdbescherming.

De namiddagzitting had als thema de onderhoudsverplichtingen. Mevrouw M. Coene, hoogleraar aan de U.I.A., zat de vergadering voor. Vooreerst werd door mevrouw N. Watté, advocate aan de balie te Brussel en assistente aan de U.L.B., en mevrouw M.F. Lambrecht, bestuurssecretaris bij de Dienst Wetgeving van het Ministerie van Justitie, een uiteenzetting gegeven over de nationale wetgevingen, het E.E.G.-Verdrag van 27 september 1968 en de verschillende verdragen inzake de erkenning en de ten-

uitvoerlegging van buitenlandse vonnissen in deze materie. Ook hierop volgde een geanimeerde discussie waarbij concrete voorstellen werden geformuleerd. Het secretariaat van deze commissie werd verzorgd door de dames D. Cooreman, advocate aan de balie te Dendermonde, en D. Delatte, adviseur bij het ministerie van Justitie, Dienst Jeugdbescherming.

Het algemeen syntheseverslag werd op 28 november voorgebracht door mevrouw S. Oschinsky, ere-directeur-generaal van het Ministerie van Justitie. Op grond van dit verslag werden de volgende *aanbevelingen* door de deelnemers goedgekeurd:

De deelnemers aan de studiedagen, gehouden te Brussel van 26 tot 28 november 1980, ter gelegenheid van de Raad van de F.I.F.C.J., formuleren de volgende aanbevelingen aan de Staten:

I. *Inzake de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse vonnissen op het gebied van het hoede- en bezoekrecht* zouden de verschillende staten in de mogelijkheid dienen te voorzien om:

1. de middelen van tenuitvoerlegging van beslissingen inzake hoede- en bezoekrecht aan te passen, om te voorkomen dat het kind hierdoor psychologische schade zou lijden;

2) de personen van verschillende nationaliteit die een huwelijk wensen aan te gaan inlichtingen te verstrekken over de juridische gevolgen van hun huwelijk;

3) de nodige maatregelen te treffen opdat het kind alleen op het paspoort van de ouder met hoederecht wordt ingeschreven, om een efficiënte controle bij het verlaten van het land door kinderen mogelijk te maken;

4) de niet-naleving van een vonnis betreffende het hoede- en bezoekrecht strafbaar te stellen en dit delict als een reden van uitlevering te aanvaarden, voor zover dit nog niet gedaan is;

5) wanneer hun nationaliteitswetten nog niet aan kinderen uit een huwelijk van ouders met verschillende nationaliteit de nationaliteit van de moeder geven, hun wetgeving op dit punt te wijzigen en te bepalen dat hun kind gedurende een te bepalen periode de nationaliteit van vader en moeder heeft;

6) het Europees Verdrag van 20 mei 1980 over de erkenning en de tenuitvoerlegging van vonnissen inzake hoederecht te bekrachtigen of tot dit verdrag toe te treden, zonder, zoveel mogelijk, voorbehoud te maken met toepassing van artikel 17;

7) het Verdrag van Den Haag van 25 oktober 1980 over de burgerlijke aspecten van de internationale ontvoering van kinderen te bekrachtigen of tot dit verdrag toe te treden. Zoals mogelijk is met toepassing van artikel 36, onderling bilaterale of multilaterale Verdragen te ondertekenen die minder beperkend zijn dan dit verdrag;

8) dezelfde centrale overheid aan te wijzen voor de toepassing van de Verdragen van Den Haag en Luxemburg van 1980, zo mogelijk hetzelfde orgaan dat belast is met de uitvoering van het Verdrag van New York van 26 juni 1956;

9) enerzijds gemengde bilaterale commissies op te richten en anderzijds protocollen uit te werken bij de Verdragen van Den Haag en Luxemburg van 1980 tot oprichting van een internationaal orgaan dat dient te waken voor de eenvormige interpretatie van deze organen.

II. *Met betrekking tot de erkenning en de tenuitvoerlegging van buitenlandse vonnissen op het gebied van de onderhoudsverplichtingen* zouden de verschillende staten in de mogelijkheid dienen te voorzien om:

10) voor zover deze nog niet bestaan, de volgende instellingen of procedures in te voeren: a) inkomstendelegatie; b) een nationale dienst tot inning van onderhoudsvorderingen;

11) voor zover zij dit nog niet gedaan hebben, het Verdrag van New York van 20 juni 1956 inzake de invordering van onderhoudsverplichtingen te bekrachtigen of/ten tot dit verdrag toe te treden;

12) voor zover ze dat nog niet gedaan hebben, het Verdrag van Den Haag van 2 oktober 1973 inzake de erkenning en tenuitvoerlegging van vonnissen inzake onderhoudsverplichtingen te bekrachtigen of tot dit verdrag toe te treden;

13) aan het bevoegde orgaan van de VN voor te stellen dat in haar programma het opstellen van een Universeel Verdrag inzake

de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen inzake onderhoudsverplichtingen worden opgenomen als aanvulling van voormeld verdrag van New York van 20 juni 1956;

14) de niet-naleving van een beslissing in verband met onderhoudsverplichtingen strafbaar te stellen en dit delict op te nemen in de uitleveringsverdragen.

De vertegenwoordigde nationale secties van de F.I.F.C.J. zullen deze aanbevelingen aan hun nationale regeringen doen toekomen. De B.V.V.J. heeft ze reeds aan de diensten van de eerste minister en de minister van Justitie medegedeeld.

Er dient nog te worden vermeld dat de organisatoren de bedoeling hebben om de werkzaamheden van deze zeer interessante studiedagen te publiceren ten einde het besproken onderwerp bij een breder publiek bekend te maken.

Dominique Cooreman

Gelijkstelling wettig en natuurlijk kind in Nederland

Blijkens een bericht van het Stafbureau Voorlichting van het Ministerie van Justitie in Nederland is bij de Tweede Kamer een wetsontwerp ingediend dat de erfrechtelijke positie van het natuurlijk kind gelijk wil maken aan die van het wettig kind.

Een overeenkomstige regeling was al opgenomen in een in 1974 ingediend wetsontwerp (Kamernummer 12863), dat daarnaast een regeling bevatte van de positie van de langstlevende echtgenoot. Tegen de opzet van die laatste regeling waren nogal bezwaren gekomen vanuit de Tweede Kamer. De regeling van de positie van de langstlevende echtgenoot wordt herzien op basis van voorstellen die minister De Ruiter met de vaste Commissie voor Justitie besproken heeft. De regeling van de positie van het natuurlijk kind is nu geheel losgekoppeld van wetsontwerp 12863. Als afzonderlijk wetsontwerp zal het tevens vooruitlopen op de invoering van Boek 4, Erfrecht, van het nieuwe Burgerlijk Wetboek.

Een kind is *wettig* als het tijdens het huwelijk is geboren of althans vóór de 307de dag na de ontbinding van het huwelijk. Is dat niet het geval, dan is het kind *onwettig*.

Een onwettig kind noemt de wet *natuurlijk* kind als er sprake is van familierechtelijke betrekkingen tot de ouders. Ten opzichte van de moeder is dat steeds het geval. Het kind van een ongehuwde moeder is dus een «natuurlijk kind» van die moeder. Ten opzichte van de vader is dat alleen het geval als de vader het kind erkend heeft. Een niet-erkend kind staat niet in familierechtelijke betrekking tot de vader en geldt dus niet als diens «natuurlijk kind».

In het nu geldende erfrecht is de positie van het natuurlijk kind aanzienlijk minder gunstig dan die van het wettig kind. Zo krijgt een natuurlijk kind bij versterf — dus als er geen testament is — slechts een deel van wat het als wettig kind gekregen zou hebben zolang er ook nog wettige erfgenamen zijn. Een ander verschil tussen wettige en natuurlijke kinderen in het erfrecht is het feit dat erfopvolging bij versterf tussen enerzijds het natuurlijk kind en zijn afstammelingen en anderzijds de ouders van dat kind en hun bloedverwanten slechts bij uitzondering voorkomt.

Het wetsontwerp nu wil het onderscheid dat in het erfrecht gemaakt wordt tussen wettige en natuurlijke afstamming doen vervallen.

De positie van wettige en onwettige kinderen buiten het erfrecht zal uitvoerig aan de orde komen bij de herziening van het afstammingsrecht waarover een wetsontwerp in voorbereiding is. Kwesties die verband houden met de achterstelling van het onwettige kind in het familierecht zullen dan worden gezien. De inhoud van het nu ingediende wetsontwerp is met opzet beperkt gehouden om verdere vertraging te voorkomen.